

השפעת בולטות ערכים על הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה

בקרב נהגים צעירים

יפעת משלוח - פארן

מבוא

בישראל נהרגים מדי שנה כ- 400 אנשים בתאונות דרכים (הלמ"ס, 2009; הרשות הלאומית לבטיחות בדרכים, 2010). סוגיית תאונות הדרכים נבחנת בארץ ובעולם מזה שנים ארוכות באמצעות גורמים שונים, העשויים להשפיע על התרחשותן, תדירותן, חומרתן וכיו"ב (למשל: תשתית, אכיפה, הגורם האנושי). מטרת המחקר הנוכחי לבחון האם קיים קשר בין המערכת הערכית האישית המנחה את הפרט בחייו בכלל, היענות ללחץ חברתי שלילי ורלוונטיות הנהיגה לערך העצמי לבין הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה; וכן לבחון את ההשפעה של החשיפה לבולטות ערכים מסוימים על הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה. נכונות זו נמצאה במחקרים קודמים במתאם גבוה עם הסיכוי למעורבות בתאונות דרכים (למשל Yilmaz & Bellaby & Lawrenson, 2001; Ulleberg & Rundmo, 2003; Celik, 2004).

נבחן תחילה את הידוע בספרות לגבי נטילת סיכונים בקרב צעירים, ונתמקד בנטילת סיכונים בנהיגה. לאחר מכן נסקור את תיאורית הערכים של שוורץ (Schwartz, 1992) ומחקרים שעסקו בבולטות ערכים, ולאחריהם את ההיבט של היענות ללחץ חברתי שלילי. הסקירה תסתיים בבחינה של רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי, שנמצאה קשורה לנטילת סיכונים בנהיגה (Taubman - Ben-Ari, Florian, & Mikulincer, 2000).

נטילת סיכונים כללית ונהיגה מסוכנת בקרב צעירים

בעשורים האחרונים הולכת וגוברת ההתעניינות הציבורית והמחקרית סביב התופעה, שרבים נוטלים חלק בפעילויות שונות המהוות סיכון עבורם (למשל, אהד, Irwin & Millstein, 1987; 1986). נטילת סיכון מוגדרת כהתנהגות אלימה, ללא השלכות ברורות, לגביה קיימת אפשרות לתוצאות בריאותיות שליליות מזוהות (Irwin, 1993). אחת הקבוצות המאופיינת בנטילת סיכונים מוגברת הינה קבוצת המתבגרים והצעירים (Irwin, 1993; Rai, Cottrell, Galbraith, Li, Wu, Stanton et al., 2003; Reininger, Evans,)

Griffin, Valois, Vincent, Parra-Medina et al., 2003), וניתן לראות כי נטילת סיכונים קשורה לרבים ממקרי המוות והחולי של קבוצה זו (הלמ"ס, 2009; הרשות הלאומית לבטיחות בדרכים, 2010; ISTAT, 2001; Omori & Ingersol, 2005). תקופת ההתבגרות עשויה להתאפיין בהתנהגויות מסתכנות כגון שימוש בסמים ואלכוהול, נהיגה מסוכנת, תזונה לקויה, פעילות מינית ללא אמצעי הגנה ומעורבות בפלילים. פעילויות מסוכנות אלו מתחילות עם תחילת גיל ההתבגרות, ושכיחותן גוברת עד לסיומו. נמצא כי גברים מעורבים יותר מנשים בפעילות מסוכנת, ובעוצמות סיכון גבוהות יותר (Lonczak, Begg & Langley, 2004; Gullone, Moore, Moss, & Boyd, 2000; Neighbors, & Donovan, 2007).

קיימים מספר כיוונים תיאורטיים ומחקריים להסבר תופעה זו של נטילת סיכונים. אחד הגורמים האפשריים לכך, קשור בשינויים המאפיינים את גיל ההתבגרות. בתקופה זו חלים שינויים התפתחותיים משמעותיים מבחינה ביולוגית, קוגניטיבית, פסיכולוגית וחברתית. מתוקף כך, חקרנות והתנסות במגוון פעילויות, הכוללת נטילת סיכונים, משקפת את שאיפת הצעירים לחוות ולהתנסות ואינה אלא התנהגות טבעית והכרחית להתפתחות בריאה בתקופה זו (Beyth-Marom & Fischhoff, 1997; Irwin & Vaughan, 1988; Franzkowiak, 1987; Gullone et al., 2000). גורם נוסף קשור לתחושת חוסר פגיעות – "לי זה לא יקרה", השכיחה יותר אצל גברים צעירים (Deery, 2007; Elkind & Ginsberg, 2007; Gullone et al., 2000; Gullone et al., 2000). וכרוכה לעיתים רבות בתפיסת סיכון נמוכה, כלומר, ראיית הסבירות לתוצאות שליליות כנמוכה יותר מסבירותה הסטטיסטית בפועל (Lonczak et al., 2000; Gullone et al., 2006). תפיסה נוספת הקשורה לנטילת סיכונים בנהיגה היא הערכה גבוהה של יכולת ביצועי נהיגה ביחס ליכולת האמיתית (Deery, 1999; Begg & Langley, 2004). תפיסות אלו, המאפיינות בעיקר מתבגרים, נמצאו במחקרים אלו במתאם גבוה עם נטילת סיכונים.

תפיסת סיכון נמוכה נקשרה בספרות לאפיון אישיותי מרכזי הקשור להתנהגויות מסוכנות והמצוי בעיקר בקרב מתבגרים וצעירים (Hansen & Breivik, 1997; Arnett, Offer & Fine, 2001). הנקרא 'חיפוש ריגושים' (Sensation seeking). אפיון זה מוגדר כצורך לחוויות ולריגושים חדשים, מגוונים ועזים, הכרוך יחד עם נכונות לנטילת סיכונים גופניים, חברתיים, חוקיים וכלכליים למען אותן חוויות (Zuckerman, 1994). אנשים שתכונה זו גבוהה אצלם לוקחים סיכונים, ונמוכים בתכונה זו נמנעים מכך. ניתן להסביר זאת בכך שאנשים שגבוהים בחיפוש ריגושים מאופיינים גם

בהטיית תגובה אופטימית (Weinstein, 1980), המובילה לתפיסת סיכון נמוכה יותר, לעומת תפיסת סיכון גבוהה יותר אצל אלו שאינם נוטלים סיכונים.

במחקרים אשר בדקו את הקשר בין חיפוש ריגושים לנהיגה נמצא כי נהג המאופיין בחיפוש ריגושים, נוטה לדווח יותר על סגנון נהיגה מסתכן אשר מאופיין בעבירה במכוון על חוקי התנועה וחיפוש ריגושים בזמן הנהיגה. נהגים אלו ינהגו במהירות גבוהה, ישתתפו במרוצי מכוניות, יעקפו באזורים אסורים וינהגו בשיכרות, תוך סיכון עצמם ואחרים (Taubman - Ben-Ari, Mikulincer, & Iram, 2004). במחקרים נוספים נמצא כי חיפוש ריגושים מנבא מעורבות בתאונות דרכים (Rosenbloom, 2003) וקשור לביצוע עבירות תנועה בשכיחות גבוהה יותר (ברגר, 1995; Zuckerman & Neeb, 1980).

הסבר מרכזי נוסף לנטילת סיכונים עוסק במוטיבציות עלות ורווח. על פי התיאוריה והמחקר, שתי מוטיבציות עומדות בבסיס ההחלטה ליטול סיכון: השאיפה להימנע מהפסד צפוי (או למזער אותו), והשאיפה להגדיל תועלות אפשריות (Baumeister & Scher, 1988). שתי מוטיבציות אלו עשויות להניע את ההחלטה להשתתף בפעילות מסוכנת, בהתאם לסבירויות של תועלות ועלויות העשויות להיגרם מההתנהגות זו, על פי הערך הסובייקטיבי של תוצאות אלו לאדם. לפיכך, על אף שנהיגה חסרת זהירות טומנת בחובה פגיעה פיזית ואף סכנת חיים, היא עשויה להיות מקור לתועלות כריגוש ועוררות (Zuckerman, 1994) הכרה חברתית ותחושת שליטה. אם ערכה הסובייקטיבי של התועלת גבוה מערכו של ההפסד לאותו אדם, הוא יחליט ליטול סיכון (Taubman - Ben-Ari, Florian, & Mikulincer, 1999; Taubman Ben-Ari & Findler, 2003). במקרה זה הוא אף עשוי להתייחס יותר לרווחים האפשריים מאשר לנזקים האפשריים. למשל, במקרים מסוימים הצורך בחיזוק הערך העצמי יוביל אנשים להדגיש יתר על המידה את התועלות האפשריות מההתנהגות המסוכנת (על אף שהיא כרוכה בעלויות אפשריות של נזק עצמי) כל עוד היא עשויה לשפר את ערכם העצמי (Baumeister & Scher, 1988), ולהתנהג בסיכון.

קיימות עדויות רבות לכך, שהמצב הרגשי וההניעתי (מוטיבציוני) של הפרט ברגע נתון משפיע על התהליך הפסיכולוגי שתואר לעיל, הממתן או מגביר נטילת סיכונים בקרב צעירים ובוגרים. נמצא, כי השראת רגש חיובי מעוררת אצל אנשים התנגדות ללקיחת סיכונים (מביעים פחות נכונות להמר, רגישים יותר לתוצאות השליליות האפשריות של הסיכון) (Arkes, Herren & Isen, 1988);

(Nygren, Isen, Taylor, & Dulin, 1996). בהתאם לכך, נמצא כי רגש שלילי מניע אנשים ליטול סיכונים ולהיות מודעים פחות להפסדים העשויים להיגרם כתוצאה מכך (Leith & Baumeister, 1996).

מחקר שנערך לאחרונה (יחיאל, 2008) בחן במחקר מתאמי את הקשר בין סגנון נהיגה ולקיחת סיכונים בנהיגה, לבין גורם פסיכולוגי נוסף - המערכת הערכית של האדם. במחקר נמצא, כי ככל שהאדם מונחה במידה רבה יותר על ידי ערך של חיפוש ריגושים, כך סגנון נהיגתו יותר מסתכן וחסר אחריות, והוא ייטה ליטול יותר סיכונים בנהיגתו. למיטב ידיעתי, עד עתה לא נבדקה השפעתם של ערכים המובלטים באופן זמני במודעותו של האדם על נטילת הסיכונים שלו (הן בכלל והן בנהיגה) במערך ניסויי. בהתאם לכך, יעסוק הפרק הבא במערכת הערכית של האדם ובקשר של מערכת זו עם נטילת סיכונים.

מערכת ערכית

תיאורית הערכים של שוורץ עוסקת בערכיו של האדם כגורם פסיכולוגי המנחה חשיבה והתנהגות אנושית (Schwartz, 1992). ייחודיותה של התיאוריה על פני תיאוריות ערכים אחרות (למשל, Rokeach, 1973 ; Inglehart, 1977) הוא בכך שהיא כוללת גם היבט תכני, הממפה את עולם התוכן של הערכים לעשר קטגוריות מוטיבציוניות שונות, וגם היבט מבני המגדיר את היחסים ביניהם (כנפו ושוורץ, 2003).

ההיבט **התכני** מתייחס לסוגי ערכים ולקדימויות של ערכים. על פי שוורץ (Schwartz, 1992), ערכים מוגדרים כמטרות-על רצויות, שונות זו מזו במידת חשיבותן, המשמשות עקרונות מנחים בחיי אנשים. הערכים נבדלים אחד ממשנהו במוטיבציות השונות העומדות בבסיסם. המוטיבציה המנחה כל אחד מהערכים נגזרת מאחד הצרכים האוניברסאליים הבאים: צרכי הפרט כיצור ביולוגי, הצורך באינטראקציה חברתית, וצרכי הישרדות ורווחה של החברה (Schwartz, 1992). מתוך שלושת הצרכים האוניברסאליים הללו נגזרו עשרה סוגי ערכים:

הכוונה עצמית (self-direction): שאיפה לאוטונומיה חשיבתית והתנהגותית, פתיחות

לשינויים ולחידושים, סקרנות ויצירתיות;

חיפוש ריגושים (stimulation): רצון לחוות התרגשות ושינויים מתמידים, ולהתמודד עם

אתגרים;

הדוניזם (hedonism): רצון לחוות הנאה או סיפוק חושי;

השגיות (achievement): שאפתנות ורצון להצטיין, המתמקדים בניסיון לזכות בהכרה

כללית בכישורים, ולהצליח על פי קני מידה חברתיים;

כוח (power): שאיפה לזכות במעמד וביוקרה חברתיים, להשיג עמדת סמכות כלפי אנשים

אחרים ולשלוט במשאבים;

בטחון (security): שאיפה להשגת ביטחון, הרמוניה ויציבות של החברה, של האנשים

הקרובים ושל ה"עצמי";

קונפורמיות (conformity): רצון לציית לנורמות ולציפיות חברתיות, ולהימנע מכל פעולה

אשר עלולה להרגיז אחרים;

מסורת (tradition): הצמדות למוכר, הימנעות מכל דבר שהוא חדש או שונה, והדגשה של

ענווה, מתינות ומחויבות למוסדות קיימים;

טוב-לב (benevolence): דאגה לרווחתם של אנשים עמם מקיימים מגע בין-אישי יומיומי,

המתבטאת ברצון להפגין אחריות ונאמנות, לנהל את הקשרים הבין אישיים בכנות ולהושיט עזרה

בשעת מצוקה;

אוניברסאליות (universalism): דאגה לרווחת כלל האנשים – רצון להבין ולקבל אנשים

אחרים, הדגשה על פתיחות אינטלקטואלית ורגשית לסביבה, ודאגה לאיכות הסביבה ולשימור הטבע

(Schwartz, 1992; כנפו ושוורץ, 2003).

בני האדם שונים זה מזה בחשיבות שכל אחד מייחס לערכים שונים. זוהי היררכיית הערכים

של האדם, המשקפת את המזג ואת האישיות שלו, חוויות חיים שונות שהשפיעו עליו, תרבותו ועוד

(Schwartz & Bardi, 2001). היררכיית ערכים זו מנחה את התפיסות, ההערכות והבחירות

ההתנהגותיות של האדם (כנפו ושוורץ, 2003; Schwartz & Bardi, 2001).

בנוסף להתייחסות לגבי תכנם האוניברסאלי של ערכים, מציעה התיאוריה **היבט מבני** העוסק

בסדרה של קשרים דינאמיים בין סוגי הערכים. יחסי הגומלין שמקיימים הערכים אלו עם אלו נובעים

מכך שהגשמתם של ערכים שונים משרתת אינטרסים שונים. כך, ישנם סוגי ערכים שהגשמתם

משרתת אינטרסים של הפרט (הכוונה עצמית, חיפוש ריגושים, הדוניזם, השגיות, כוח וחלק מערכי

הביטחון), אחרים משרתים אינטרסים של הקבוצה (קונפורמיות, מסורת, טוב-לב, אוניברסאליות)

וחלקם משרתים הן אינטרסים של היחיד והן אינטרסים של הקבוצה (ביטחון ואוניברסאליות).

הגשמת ערכים המשרתים אינטרסים השונים זה מזה, גורמת ליחסי גומלין ביניהם (כנפו ושוורץ,
Schwartz, 1992 ; 2003).

מערכת הקשרים בין כל סוגי הערכים מוצגת להלן בתרשים 1, כאשר סוגי הערכים המייצגים
מוטיבציות דומות נמצאים זה ליד זה במעגל הערכים, וסוגי ערכים המייצגים מוטיבציות מנוגדות
נמצאים זה מול זה. לוח מספר 1 מציג את הגורם המוטיבציוני, המשותף לכל שני סוגי ערכים
סמוכים במעגל.

לוח 1: הגורם המוטיבציוני המשותף לסוגי ערכים סמוכים במעגל הערכים

(על פי כנפו ושוורץ, 2003)

כוח והשגיות מדגישים עליונות והערכה חברתית

השגיות והדוניזם מבטאים התרכזות בעצמי

הדוניזם וחיפוש ריגושים משקפים רצון בעוררות רגשית נעימה

חיפוש ריגושים והכוונה עצמית כוללים מוטיבציה פנימית לשליטה ופתיחות לשינוי

הכוונה עצמית ואוניברסאליות מבטאים הסתמכות על יכולת השיפוט האישית ונכונות לסבול עמימות

ושונות

אוניברסאליות וטוב-לב משקפים דאגה לקידום האחר והתעלות מעל אינטרסים אישיים

טוב-לב ומסורת/קונפורמיות מעודדים הקדשה של הפרט למען הקבוצה

מסורת/קונפורמיות ובטחון שמים דגש על שמירת הסדר הקיים והרמוניה ביחסים החברתיים

בטחון וכח מבטאים הימנעות או התגברות על האיום שבאי ודאות על ידי שליטה באנשים

ובמשאבים.

בנוסף, נובע מבנה זה מכך, שלפעולות הננקטות לשם קידום אחד מן הערכים יש השלכות פסיכולוגיות, מעשיות וחברתיות, העשויות להימצא בהתאמה או בקונפליקט עם הקידום של כל אחד מסוגי הערכים האחרים (למשל, ערכי הישגיות המדגישים חתירה להצלחה אישית צפויים להימצא בקונפליקט עם ערכי טוב לב, המדגישים פעילות למען רווחת אחרים). שוורץ (Schwartz, 1992) מתאר מבנה זה בצורת מעגל שבו סוגי הערכים השונים מיוצגים על ידי פלחים שונים (ראה נספח 1). ערכים סמוכים קשורים זה לזה בקשרי התאמה, למשל, הישגיות וכוח, שבבסיס שניהם מצויה מוטיבציה של עליונות חברתית והשגת כבוד. לעומתם, ערכים המצויים זה מול זה במעגל מייצגים מוטיבציות מנוגדות ומצויים בקונפליקט, למשל, הישגיות ומסורת, שבבסיס הראשון מצויה מוטיבציה נוספת של התמקדות בעצמי, לעומת מוטיבציה של הקדשת עצמי למען הקבוצה העומדת

בבסיס הערך השני. עשרת סוגי הערכים מהווים מערכת אינטגרטיבית המבוססת על שני ניגודים מוטיבציוניים - התעלות מעל ה"עצמי" מול האדרה עצמית; ופתיחות לשינוי מול שימור הקיים. במחקר בינלאומי שהשווה קדימויות ערכים של גברים ונשים מ - 46 תרבויות, נמצא כי נשים מייחסות חשיבות רבה יותר מגברים לערכים המייצגים אוריינטציה של קשר ושייכות, כמו טוב לב ואוניברסאליות, בעוד שגברים מייחסים חשיבות רבה יותר מנשים לערכים המייצגים אוריינטציה של השפעה ואוטונומיה, כמו הישגיות וכוח (Schwartz, 1996 בתוך כנפו ושוורץ, 2003). בניגוד לכך, במחקר שנעשה בישראל לא נמצאו הבדלים בין המינים (Prince-Gibson & Schwartz, 1998). לעומת זאת, במחקר נוסף שנערך בקרב מתבגרים בישראל דווקא נמצאו הבדלים (מלך ושוורץ, 2000). מתבגרות ייחסו חשיבות רבה יותר לערכים טוב לב ואוניברסאליות, ומתבגרים לעומתן, הקדימו ערכים של האדרה עצמית (הישגיות וכוח), חיפוש ריגושים וקונפורמיות על פני השאר. תוצאות אלו מוסברות על ידי תיאוריות של מגדר הטוענות כי בתהליכי החיברות לתפקידי מין, בנים, יותר מבנות, לומדים לשאוף לתפקידי שררה וכוח, להיות תחרותיים ולהגיע להישגים אישיים, בעוד שבנות לומדות לשאוף פחות להגשמת ערכים אלה משום שהשגת קידום והצלחה בדרך של תחרות אינה עולה בקנה אחד עם שימור של יחסים בין-אישיים טובים, מטרה חשובה על פי התפקיד הנשי הסטריאוטיפי (Parsons & Bales, 1955 בתוך כנפו ושוורץ, 2003) שזוכה לחיזוקים בתהליכי החיברות של הנשים יותר מאשר אצל הגברים (Eagly, 1995).

ערכים והתנהגות

מספר מחקרים עסקו בקשר שבין ערכי האדם ובין התנהגותו. חלקם בדקו קשר בין ערכים לבין התנהגות בודדת (Schwartz, 1996; Rokeach, 1973), וחלקם עסקו בקשר שבין ערכים לבין התנהגות או מערכת התנהגויות המבטאות תחום תוכן אחד של ערכים (Bond & Chi, 1997; Schwartz & Huismans, 1995). מספר חוקרים טוענים כי הערכים מנחים את ההתנהגות ואף כוללים זאת בהגדרת המושג ערכים (Allport, 1961; Rokeach, 1973; Bardi & Schwartz, 2003). אחרים טוענים שהערכים משפיעים על ההתנהגות לעיתים נדירות בלבד, ורק בקרב מיעוט מהאנשים (McClelland, 1985; Kristiansen & Hotte, 1996). הדרך הטבעית לממש ולהטמיע ערכים חשובים היא ההתנהגות על פיהם.

בכמה מחקרים נמצא כי ערכים משפיעים על התנהגויות של בחירה מודעת. לדוגמא, ערכים ניבאו בחירת קורס באוניברסיטה (Feather, 1988) והצבעה למפלגה בבחירות (Schwartz, 1996).

אלו דוגמאות להתנהגויות אותם בוחרים אנשים לאחר בחינה מדוקדקת של יתרונות וחסרונות העשויים לנבוע מן ההחלטה. במקרים שכאלו, סביר כי ערכיו של האדם ישולבו במערכת השיקולים שלו. אך עם זאת, רוב ההתנהגויות של האדם הן ספונטניות יותר. לעיתים נדירות שוקל אדם את קדימויות הערכים שלו לפני שהוא מתפרץ לשיחת חברו או אוכל משהו העשוי להזיק לבריאותו (Bardi & Schwartz, 2003). אולם, ממחקרים כדוגמת מחקרם של שגיב ושוורץ (Sagiv & Schwartz, 2004) עולה, כי תחום השפעתם של ערכים על התנהגות אינו מצומצם רק להחלטות מודעות, אלא מוכל גם במצבים בהם התנהגותו של האדם אינה נובעת מהחלטה מודעת (כפי שתואר לעיל). הם מצאו כי בקרב אנשים שפנו לייעוץ, ערכים השפיעו על התנהגות תלוית מול התנהגות עצמאית בפגישות עם היועץ. במחקרם של ברדי ושוורץ (Bardi & Schwartz, 2003) נמצא קשר מובהק בין רוב הערכים לבין התנהגויות התואמות להם. כך למשל נמצאו קשרים מובהקים בין ערך של חיפוש ריגושים לבין צפייה בסרטי אימה, ובין ערך של מסורת לבין קיום מצוות ושמירת מסורת בחגים. נמצאו קשרים סבירים בין ערך של כוח לבין הפעלת לחץ על האחרים לנהוג על פי העדפותיו ודעותיו של הפרט, בין ערך של הדוניזם לבין התנהגויות של לקיחת הדברים בקלות ובנינוחות, בין ערך של הכוונה עצמית לבין בחינה של רעיונות העומדים מאחורי חוקים ותקנות לפני שמצייתים להם, ובין ערך של אוניברסאליות לבין שימוש במוצרים ידידותיים לסביבה. אולם יחד עם זאת, נמצא רק קשר חלש בין ערך של קונפורמיות לבין ציות להורים, בין ערך של השגיות לבין למידה לתוך הלילה ערב לפני מבחן, בין ערך של בטחון לבין הימנעות מפתחות דלת הבית לזרים, ובין ערך של טוב-לב לבין השאלה בקלות של חפצים לשכנים (Bardi & Schwartz, 2003).

החוקרים הסבירו את התוצאות שנתקבלו במחקר על ידי משתנה ממתן בשם לחץ נורמטיבי. הם שיערו כי ככל שמופעל יותר לחץ חיצוני, לדוגמת נורמות התנהגות, להתנהג באופן מסוים, ההשפעה של גורמים פנימיים, לדוגמת ערכי האדם, חלשה יותר; מכך משתמע כי אנשים יכולים לציית לנורמות גם כאשר ההתנהגות הנורמטיבית מנוגדת לערכיהם. לכן, ככל שיש יותר לחץ נורמטיבי על התנהגות בתחום מסוים, הקשר בין ההתנהגות לערכים יהיה חלש יותר (Bardi & Schwartz, 2003). נחזור לעסוק בסוגיה זו בהמשך.

ערכים ונטילת סיכונים

לאחר שראינו כי ערכים משפיעים על התנהגות, נתמקד בהתנהגות ספציפית של נטילת סיכונים. מעטים הם המחקרים שעסקו בקשר שבין ערכים לנטילת סיכונים. לדוגמה, במחקר מקיף שנערך בארצות הברית נמצאו קשרים שליליים מובהקים בין מגוון ערכים חיוביים- השקעה בלימודים, עזרה לאחרים, דאגה לרגשות הזולת, עמידה על עקרונות, החלטת החלטות טובות, והצלחה, מחד גיסא; לבין שימוש בסמים, התאבדות, עישון ומעורבות בפעילות אלימה, מאידך גיסא (Kadel, 1998). כמו כן נמצאו אצל עבריינים, נוטלי סיכונים בתחום הפשיעה, ערכי מוסר נמוכים יותר מאשר אצל אנשים שאינם עבריינים (Hains, 1984). במחקר שנערך בקרב סטודנטים, נמצא הבדל מובהק בסדר העדיפות של הערכים, בין נבדקים שדיווחו על התנהגויות בעלות סיכון גבוה לאלה שדיווחו על התנהגויות בעלות סיכון נמוך. נטילת סיכונים נמצאה קשורה ביותר לערך 'חיים מרגשים', ופחות לערכים 'שליטה עצמית', 'סיוע לזולת', 'יושר', 'אהבה', 'שוויון' ו'עולם של שלום' (על פי תיאורית הערכים של Rokeach, 1973). התנהגות מינית מסוכנת נמצאה קשורה ביחס הפוך למקבץ ערכים העוסקים בזהירות ובדאגה לזולת (Chernoff & Davison, 1999).

בדומה לכך, במחקר שעסק באכילת-יתר, המהווה פוטנציאל לסיכון בריאותי (Schwartz & Inbar-Saban, 1988), נמצא כי נבדקים אכלני-יתר נתנו עדיפות גבוהה יותר לערכים 'אושר', 'עונגי', 'חיי נוחות' ועדיפות נמוכה יותר לערכים 'תבונה', 'עולם של יופי', 'שליטה עצמית' ו'אמביציה' (על פי תיאורית הערכים של Rokeach, 1973), בהשוואה לנבדקים שהצליחו להפחית ממשקלם בהצלחה. בהתייחס לתיאורית הערכים של שוורץ (Schwartz, 1992) נמצא מחקר אחד העוסק בקשר שבין ערכים לנטילת סיכונים. במחקר, שנערך בקרב אנשי עסקים, רופאים ואחיות במדינות שונות בעולם, נמצא כי התנהגות מינית מסוכנת קשורה למתן חשיבות גבוהה לערכים: פתיחות לשינויים, הדוניזם וערכים הקשורים להאדרה עצמית (הישגיות וכוח) (Realo, Kwiatkowska, Goodwin, & Kozlova, Luu, & Nizharadze, 2002).

מחקרים אלו, שבחנו קשר בין ערכים לנטילת סיכונים, עסקו בתחום של התנהגות מינית מסוכנת, אכילה מופרזת, פשיעה והתמכרות לחומרים מסוכנים. מהמובא לעיל ניתן לראות, כי ערכים מסוימים קשורים להתנהגות מסוכנת בעוד אחרים מקושרים להתנהגות זהירה. לאחרונה, כפי שהוזכר לעיל בפרק העוסק בנטילת סיכונים, התבצע מחקר הבוחן את הקשר בין המערכת הערכית של האדם לבין סגנון הנהיגה שלו ונכונותו ליטול סיכונים בנהיגה (יחיאל, 2008).

במחקר נמצא כי ככל שאדם מונחה במידה רבה יותר על ידי ערך של חיפוש ריגושים, כך סגנון נהיגתו יותר מסתכן וחסר אחריות, מאופיין בעבירה במכוון על חוקי התנועה, ובחיפוש ריגושים בזמן הנהיגה. כאמור לעיל, במחקרים קודמים נמצא קשר בין אפיון של חיפוש ריגושים לבין נטילת סיכונים בנהיגה (Taubman - Ben-Ari et al., 2004), שכיחות גבוהה יותר של ביצוע עבירות תנועה (ברגר, 1980; 1995; Zukerman & Neeb, 1980) ומעורבות בתאונות דרכים (Rosenbloom, 2003), ולפיכך נראה כי אדם המונחה על ידי ערך של חיפוש ריגושים, נוטה ליטול סיכונים בנהיגתו. עוד נמצא כי ככל שהאדם מונחה במידה רבה יותר על ידי הדוניזם ופחות על ידי ביטחון, כך סגנון נהיגתו יותר כועס ועוין, מה שמוביל לנטילת סיכונים גבוהה יותר בנהיגה המתבטאת בהתנהגויות של רוגז, זעם ועוינות, ונטייה להתנהגות אגרסיבית על הכביש (יחיאל, 2008). אם כך, הספרות מלמדת על קשרים בין ערכים להתנהגות מסוכנת, ובפרט לנכונות ליטול סיכונים על הכביש. אולם, למיטב ידיעתי, לא נבדקה עד כה השאלה האם העלאה למודעות של ערכים מסוימים יכולה להשפיע על נכונותו של אדם ליטול סיכונים בנהיגה.

בולטות ערכים והשפעתה על התנהגות

במטרה לבחון השפעה של משתנה אחד על משנהו, השתמשו חוקרים רבים בטכניקה של בולטות (salience/priming). לדוגמא, מחקר שבחן השפעת בולטות סכמת התקשרות בטוחה (attachment security) על תחושת חמלה והתנהגות אלטרואיסטית (Mikulincer, Shaver, Gillath, & Nitzberg, 2005) ואחרים שבחנו השפעה של בולטות מוות על נטילת סיכונים בנהיגה (Taubman - Ben-Ari, Florian, & Mikulincer, 1999, 2000; Taubman - Ben-Ari & Findler, 2003). לא נמצאו מחקרים רבים שעסקו בבולטות ערכים. אחד המחקרים שנמצאו, עוסק בהשפעת בולטות ערכים על עמדות כלפי הפלה (Blackwood, 2000). במחקר הובלטו ערכים הקשורים לחשיבות החיים (pro-life), כדוגמת חיים רוחניים, אחריות, קדושת החיים, צדק חברתי; מול ערכים הקשורים לחופש הבחירה (pro-choice), כדוגמת שאפתנות, הנאה, הצלחה, עצמאות. בולטות הערכים נעשתה על ידי הופעתם על מסך מחשב מספר פעמים, כאשר הנבדקים נתבקשו לדרג לגבי כל ערך באיזו מידה הם מזדהים עמו. רק לגבי חמישה מתוך עשרת הערכים שבכל אחת מקבוצות הבולטות, נמצא קשר בין הערכים לעמדות שהציגו הנבדקים. המסקנה שנתקבלה במחקר היא שקיים קשר דו כיווני בין ערכים לעמדות; אלו משפיעים על אלו ולהיפך.

גילקריסט (Gilchrist, 1995) בדק את השפעתה של בולטות ערכים על עמדות כלפי נושא חדש. הוא מצא כי ערכים שהובלטו השפיעו על העמדות שהציגו הנבדקים לאחר מכן, ללא התחשבות בהעדפות הערכיות המקוריות שלהם. מחקר נוסף בחן את השפעתה של בולטות הערכים 'חופש הביטוי' ו'שוויון' (על פי תיאורית הערכים של Rokeach, 1973) על תפיסות ועמדות כלפי קדימות ערכים וכלפי hate speech (ביטוי לשון ושמות גנאי המבטאים שנאה כלפי קבוצות בחברה, כדוגמת נשים, הומוסקסואלים, או כהי עור). בולטות הערכים בוצעה על ידי סרטי וידאו שהוקרנו לפני המשתתפים. נמצא, כי בקבוצת בולטות הערך 'חופש הביטוי' הנבדקים נטו להציג עמדות שתמכו בביטוי hate speech, כלומר, עמדות המעודדות ביטויי שנאה כלפי קבוצות מסוימות, בעוד שבולטות הערך 'שוויון' הובילה את הנבדקים להציג עמדות-נגד כלפי ביטויים אלו (Cowan, Resendez, 2002). כך, ניתן לראות כי בולטות כל אחד משני הערכים הביאה לצידוד בערך זה ולהעדפתו על פני הערך השני, גם בקרב נבדקים שהעדפותיהם היו אחרות לפני ההיחשפות לבולטות הערך.

מחקר נוסף עסק בהשפעת בולטות הערך 'צדק' על הסיכוי למחילת אדם לזולתו (Karremans & Van-Lange, 2004). בסדרה של שלושה ניסויים, נחשפו הנבדקים לאפקט של בולטות ערך של צדק על נטייה של אנשים לסלוח לאחרים, ונעשה שימוש באופנים שונים של בולטות: בניסוי הראשון הנבדקים התבקשו לחשוב על המושג 'צדק' ולכתוב את מחשבותיהם; בניסוי השני הוצגה לנבדקים תמונה של Justitia, 'אלת הצדק' על פי המיתולוגיה היוונית, והם נתבקשו לדרג באיזו מידה הם חושבים שמוצג זה יפה, והאם מכירים אותו. לאחר החשיפה לבולטות הצדק, מילאו הנבדקים שאלון הבוחן את הנטייה למחילה. בניסוי השלישי הוצמדו בולטות הצדק ובדיקת המשתנה התלוי- שאלון הנטייה למחילה, כאשר על רקע השאלון הופיעה תמונתה של Justitia 'אלת הצדק'. נמצא כי בשלושת הניסויים, בולטות הצדק, כמו גם ערכים פרו-סוציאליים נוספים שהובלטו בקבוצות הביקורת, הגבירו את הסיכוי למחילת אדם לזולתו (Karremans & Van - Lange, 2005). מהאמור לעיל ניתן לראות, כי במקרים רבים לבולטות ערכים, כמו גם למערכת הערכית של האדם, ניכרת השפעה על מחשבות ועמדות. בנוסף ראינו כי ערכים קשורים להתנהגויות ספציפיות. השאלה המתבקשת מכאן היא: האם לבולטות ערכים קיימת גם השפעה על כוונות התנהגותיות ועל התנהגות? במהלך מחקר זה נבחנה לראשונה הנכונות להתנהגות מסתכנת, לאחר חשיפה לבולטות ערכים.

כפי שנאמר קודם לכן, חשוב לזכור כי ערכים אינם יכולים להשפיע לבדם על התנהגות, וזו מונעת פעמים רבות גם מלחץ חיצוני המופעל על האדם. בהתאם לכך יעסוק הפרק הבא בהיענות ללחץ חברתי שלילי, הרלבנטי במיוחד בגיל ההתבגרות.

היענות ללחץ חברתי שלילי

השפעה נוספת המדווחת בספרות על התנהגות מסתכנת, ובייחוד בגיל ההתבגרות, הינה של לחץ חברתי. על פי תיאוריות התפתחותיות העוסקות בגיבוש הזהות, אחת מהמטלות המרכזיות המוטלת על המתבגר היא להפוך להיות חבר בקבוצה (Erikson, 1968; Newman & Newman, 1976; Tragakis, 2007). היחסים עם חברי קבוצת השווים, הנמצאים במוקד ההתעניינות של הנער והנערה, מהווים מרכיב משמעותי בתהליך ההתנתקות מהתלות בהורים אל עבר גיבוש זהות והגדרה עצמית (סולברג, 1996). תפקידה העיקרי של קבוצת השווים בתקופת ההתבגרות הוא במתן תחושה בסיסית של השתייכות קבוצתית, המספקת מקור של בטחון עצמי למתבגר, הזקוק לו ביותר בתקופת מעבר זו (מוס, 1989).

אולם, מלבד זאת, השתייכותו של המתבגר לקבוצת השווים עלולה גם לגבות מחירים מסוימים. ממחקרים רבים ניתן לראות שלחץ חברתי הנו גורם משמעותי המשפיע על קבלת החלטות של המתבגר ועל התנהגותו, וגורם לו ליטול יותר סיכונים. כך למשל נמצאה השפעה משמעותית ללחץ חברתי על נטילת סיכונים בתחום השימוש בחומרים מסוכנים (לדוגמא, Oetting, Jaccard, Slater, & Henry, 2005; Blanton, & Dodge, 2005; Crockett, Raffaelli, & Shen, 2006; Langhinrichsen-Rohling, Rohde, Seeley, & Rohling, 2004) ואלימות (Sim & Koh, 2003; Wilson, 2002). נמצא כי נבדקים נטו ליטול יותר סיכונים, להתמקד יותר ברווחים מאשר בעלויות שבסיכון וכן לקבל החלטות מסוכנות יותר כאשר היו בנוכחות חברים. השפעות קבוצת השווים היו חזקות יותר בקרב מתבגרים וצעירים מאשר אצל מבוגרים (Steinberg & Gardner, 2005).

מידת ההיענות ללחץ חברתי שונה מאדם לאדם; ישנם כאלו הרגישים יותר ללחץ חברתי ולכן מושפעים יותר. למשל, בעלי מעמד נמוך בקרב קבוצת השווים נמצאו נענים יותר ללחץ חברתי (Aloise-Young, Graham, & Hansen, 1994). כמו כן, בעלי רמות גבוהות של תוקפנות בילדות (Brook, Cohen, Whiteman, & Gordon, 1992), וכן נערים שסמכות הוריהם נמוכה (Mounts &

Steinberg, 1995) נמצאו בעלי היענות גבוהה יותר ללחץ חברתי שלילי בתחום השימוש בחומרים מסוכנים. עוד נמצא, כי ביחס לנטילת סיכונים בשימוש בחומרים מסוכנים, נבדקים נטו להיענות יותר ללחץ חברתי מצד קבוצות נוטלות סיכון מאשר מצד קבוצות שלא נטלו סיכון (Pearson & Michell, 2000). זאת אומרת, שההיענות ללחץ חברתי שלילי נמצאה כמשפיעה יותר מאשר ההיענות ללחץ חברתי שאינו שלילי.

כמו כן, ישנם גורמים כלליים המשפיעים על ההיענות ללחץ חברתי שלילי. כך, בנוגע לתחומים של פשיעה ושימוש בחומרים מסוכנים נמצא במחקרים שגברים, יותר מאשר נשים, נוטים להיכנע יותר ללחץ חברתי שלילי לכיוון נטילת סיכונים (Brown, Clasen, & Eicher, 1986; Santor et al., 2000; Sim & Koh, 2003). בנוסף לכך נמצא, כי ככל שמתבגר תופס את הנזק שבנטילת סיכונים כפחות חמור, וככל שקיים יותר עניין בנטילת סיכונים אצל המתבגר, כך גם היענותו ללחץ חברתי גוברת (Oetting, Henry & Slater, 2005). מחקרים הראו, כי השפעת גורם הלחץ החברתי על נטילת סיכונים עשויה להיות חזקה יותר מאשר ההשפעה של גורמים אישיותיים-פנימיים (Curran, White, & Hansell, 2000), אך בנוסף לכך בכוחם של גורמים אישיותיים מסוימים להגביר נטילת סיכונים, למשל, דיכאון, עוינות, חיפוש אחר חוויות וביטול-עכבות (Perrine & Aloise-Young, 2004).

מלבד הסוג האקטיבי של הלחץ החברתי, שנידון לעיל, הכולל השפעה חיצונית מצד אנשים קיים גם לחץ חברתי פסיבי. הוא מוגדר כהשפעה של נורמות חברתיות אשר מופנות כלפי הפרט ומכוונות אותו להתנהג בצורה מסוימת (Wood, Read, Palfai, & Stevenson, 2001; Urberg, Shyu, & Liang, 1990). לחץ חברתי אקטיבי מתייחס להזמנה ישירה להתנהגות מסוימת, הדורשת תגובה מיידית מצד הפרט. לעומת זאת, לחץ חברתי פסיבי מתייחס לתפיסות ופירושים של הפרט כלפי ההתנהגות (Wood et al., 2001).

במחקר שעסק בקשר שבין ערכים והתנהגות (והוצג בפרק הקודם), טוענים החוקרים כי ככל שאדם נענה יותר ללחץ חיצוני - חברתי שמופעל עליו, לדוגמת נורמות התנהגות, להתנהג באופן מסוים, ההשפעה של גורמים פנימיים כדוגמת ערכי האדם, חלשה יותר (Bardi & Schwartz, 2003). במחקר נוסף מצוינת ההיענות ללחץ חברתי פסיבי, או במילים אחרות - רציה חברתית, כמשתנה ממתן. החוקרת טוענת כי מודעותם של הנבדקים למניפולציית הבולטות כאמצעי שכנוע עשויה

להשפיע על הנבדקים להטות את תשובותיהם בהתאם למידע שהוצג, ואף לגרום להם לענות את התשובות ה"נכונות" על פי תפיסתם את הנורמות המקובלות (Blackwood, 2000).

מהאמור לעיל נראה, כי השפעתם של ערכים ושל בולטות ערכים מוגבלות במידה מסוימת על ידי לחץ חברתי- חיצוני שלעיתים חזק יותר מגורמים פנימיים של האדם, כדוגמת ערכים. מכך עולה כי יש לתת משקל לגורם זה, במיוחד בגיל ההתבגרות, ולהתייחס אליו כאשר בוחנים את השפעתם של ערכים ובולטות ערכים על נטילת סיכונים. עם זאת, ייתכן ויש השפעה לגורמים נוספים, המתווכים בין המערכת הערכית של האדם לבין בולטות של ערך ספציפי בהשפעה על נטילת הסיכונים שלו, כמו רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי, שנמצאה במחקרים קודמים כתורמת לנטילת סיכונים בנהיגה.

רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי

כפי שהוזכר קודם לכן, העיסוק בפעילות מסוכנת מונע על ידי השאיפה לצמצם הפסדים צפויים או להימנע מהם כליל, וכן על ידי השאיפה להגדיל רווחים צפויים (Baumeister & Scher, 1988). לפיכך, על אף שנהיגה חסרת זהירות טומנת בחובה פגיעה פיזית ואף סכנת חיים, היא עשויה להיות מקור לתועלות שערכן הסובייקטיבי גבוה מערך ההפסד לאדם מסוים, ואותו אדם יחליט ליטול סיכון.

אחת מהתועלות הללו היא חיזוק ותיקוף הערך העצמי. לנהיגה משמעות רבות בקרב צעירים, חלקו אישיות וחלקן בין-אישיות (אירס וטאובמן, 1994 ; Taubman - Ben-Ari, 2008). בתקופת ההתבגרות, בה מעוצבים הזהות האישית של הפרט יחד עם התדמית החברתית, קיימת חשיבות מכרעת להתנהגויות המבטאות עצמאות ומסוגלות. היכולת לנוע ממקום למקום היא משמעותית לתחושה זו, והחוויה של שליטה בכלי הרכב ובמהירות שלו כרוכה בתחושת סיפוק והישג (טאובמן – בן-ארי, 1999). מעבר לכך, במהלך הנהיגה מקבל הנהג מקבוצת העמיתים אישור והכרה למקומו החברתי, ליכולותיו ולהתנהגויות המצופות ממנו (טאובמן – בן-ארי, 1999).

על כן, צעירים רבים מדגישים את הרווחים הפוטנציאליים מנהיגה מסוכנת ומתעלמים מן הסיכונים הכרוכים בה. רווחים אלו כוללים תחושת עצמאות, חופש ואחריות על החיים, מסוגלות, שליטה, התפרקות ממתחים, ביטוי לרגשות, אתגר, סיפוק יצר הרפתקנות, יוקרה חברתית, השתייכות, עשיית רושם על בני קבוצת-הגיל ועל חברים מן המין השני ועוד (אירס וטאובמן, 1994; Gregersen & Bjurulf, 1996; Knee, Neighbors, & Vietor, 2001 Taubman - Ben -Ari,

2008), התורמים לעלייה בערכו העצמי של המתבגר. ואכן נמצא כי נהיגה מסוכנת מגבירה תחושות של ערך עצמי וכן של יעילות עצמית בקרב מתבגרים (Donovan, Umlaf, & Salzberg, 1988). בקרב גברים קיים קשר חזק יותר בין ערך עצמי לנהיגה (Ellaway, Macintyre, Hiscock, & Kearns, 2002), ולעומת נשים, גברים תופסים את הנהיגה כטומנת בחובה פוטנציאל רב יותר לפגיעה בדימויים העצמי (Taubman - Ben -Ari, 2008).

במחקר, שנערך בקרב גברים בלבד, התברר כי רק אלה שתפסו את הנהיגה כרלוונטית לערך העצמי הביעו נכונות גבוהה לנהוג בסיכון, ואף נצפו נוהגים כך בסימולטור של מכונית, לאחר בולטות מוות (Taubman - Ben-Ari et al., 1999, 2000), זאת במטרה לחזק את ערכם העצמי כמנגנון התגוננות מפני אימת המוות (Taubman – Ben-Ari & Findler, 2003). תופעה זו לא נצפתה אצל נשים, כנראה מכיוון שבדרך כלל אצלן משפיעה הנהיגה על הערך העצמי במידה פחותה יותר (Taubman – Ben-Ari & Findler, 2003).

עוד נמצא, כי נהגים צעירים שאופיינו באוריינטציה אישיותית של שליטה נטו יותר לתפוס את פעולותיהם של הנהגים האחרים בכביש כפגיעה אישית בערכם העצמי, מה שהוביל לאחר מכן לנהיגה כועסת ואגרסיבית (Knee, Neighbors, & Vietor, 2001). מהאמור לעיל ניתן לראות, כי אלו שחוו איום על ערכם העצמי בכביש נטו לנהוג בצורה מסוכנת יותר, ובכך להגן על הערך העצמי שלהם ולתקף אותו (Schreer, 2002). לעומת עדויות אלו, במחקר נוסף שעסק בהשפעת בולטות סגנון התקשרות על נטילת סיכונים בנהיגה, לא נמצאה רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי קשורה לנכונות ליטול סיכונים בנהיגה, או מסבירה ממצא כל שהוא (Taubman - Ben-Ari & Mikulincer, 2007). במחקר הנוכחי, תתופעל בולטות ערכים ותיבדק השפעתה על נטילת סיכונים בנהיגה. מעניין יהיה לבחון מהו מקומה של רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי בקשר בין ערכיו של האדם לבין השפעת בולטות של ערך מסוים, על הנכונות שלו ליטול סיכונים.

המחקר הנוכחי

מטרת המחקר הינה לבחון האם יש קשר בין המערכת הערכית, ההיענות ללחץ חברתי שלילי ורלוונטיות הנהיגה לערך העצמי לבין הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה, והאם ניתן להשפיע על הנטייה ליטול סיכונים בנהיגה באמצעות הבלטה של ערכים מסוימים. הערכים שנבחרו לצורך המחקר הנם

כוח, חיפוש ריגושים, קונפורמיות ואוניברסאליות, שיובלטו באמצעות דמיון מודרך ותמונות, כפי שיתואר להלן.

בסקירה שלעיל ראינו, כי בקרב צעירים שכיחה התנהגות של נטילת סיכונים בנהיגה הגורמת

לתאונות דרכים וסיכון חיים (למשל, Lonczak et al., 2006). תופעה זו מוסברת על ידי גורמים שונים, ביניהם שינויים החלים בגיל ההתבגרות (למשל, Irwin, 1987), חיפוש ריגושים (Zuckerman, 1994) והדגשת תועלות צפויות על פני הנזקים הצפויים מנהיגה מסוכנת (Baumeister & Scher, 1988). בנוגע לערכים, ראינו כי נמצא קשר בין ערכים מסוימים לבין נטילת סיכונים. ערכים כמו 'חיים מרגשים' (Chernoff & Davison, 1999), 'אושר', 'עונג' (Schwartz & Inbar-Saban, 1988), 'הדוניזם', 'הישגיות' ו'כוח' (Goodwin et al, 2002), הדומים לערכים 'חיפוש ריגושים' ו'כוח' (Schwartz, 1992) שיובלטו במחקרנו, נמצאו קשורים לנטילת סיכונים, בעוד שערכים כמו 'סיוע לזולת', 'יושר', 'אהבה', 'שוויון' ו'עולם של שלום', מקבץ ערכים העוסקים בזהירות ודאגה לזולת (Chernoff & Davison, 1999), 'תבונה', 'עולם של יופי' ו'שליטה עצמית' (Schwartz & Inbar-Saban, 1988), המייצגים אוריינטציה של הרמוניה בין אדם לסביבתו ודומים לערכים 'קונפורמיות' ו'אוניברסאליות' (Schwartz, 1992) במחקר הנוכחי, נמצאו קשורים פחות לנטילת סיכונים. עוד ראינו, כי בין ערכים לבין נטילת סיכונים נמצא לחץ חברתי כמשתנה ממתן: ככל שאדם נענה יותר ללחץ חיצוני - חברתי שמופעל עליו, לדוגמת נורמות התנהגות, להתנהג באופן מסוים, ההשפעה של גורמים פנימיים כדוגמת ערכי האדם, חלשה יותר (למשל, Bardi & Schwartz, 2003). יוצא, כי השפעתם של ערכים ושל בולטות ערכים על נטילת סיכונים מוגבלות במידה מסוימת על ידי לחץ חברתי- חיצוני, שלעיתים חזק יותר מגורמים פנימיים של האדם, ולפיכך מי שאצלו ההיענות ללחץ חברתי שלילי היא רבה יותר, כנראה יטה להיות מושפע פחות מבולטות הערכים. בנוסף לכך, נטילת סיכונים בנהיגה נמצאה קשורה למידה בה רלוונטית הנהיגה לערך העצמי. צעירים רבים מדגישים את הרווחים הפוטנציאליים מנהיגה מסוכנת, כגון תחושת מסוגלות ושליטה, ומתעלמים מן הסיכונים הכרוכים בה (למשל, Taubman – Ben-Ari, 2008). נמצא, כי גברים שתפסו את הנהיגה כרלוונטית לערך העצמי הביעו נכונות רבה לנהוג בסיכון לאחר חשיפה לבולטות מוות, במטרה לחזק את ערכם העצמי כמנגנון התגוננות מפני אימת המוות (Taubman - Ben-Ari et al., 1999, 2000), ואצל נשים לא נצפתה תופעה זו (Taubman – Ben-Ari & Findler, 2003). לפיכך,

נראה כי נהגים גברים שלהם רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי ייטו ליטול יותר סיכונים גם לאחר בולטות הערכים, ומעניין יהיה לראות מה מקומו של משתנה זה בקשר שבין ערכיו של האדם לבין השפעת בולטות של ערך מסוים, על הנכונות שלו ליטול סיכונים.

השערות המחקר

1. א. ככל שאדם יאופיין יותר בערכים חיפוש ריגושים וכוח, כך נכונותו ליטול סיכונים בנהיגה תהיה גבוהה יותר. ככל שאדם יאופיין יותר בערכים קונפורמיות ואוניברסאליות, כך נכונותו ליטול סיכונים בנהיגה תהיה נמוכה יותר.
 - ב. הנבדקים בקבוצות בולטות הערכים חיפוש ריגושים וכוח, יבטאו נכונות רבה יותר ליטול סיכונים בנהיגה מאשר הנבדקים בקבוצות בולטות הערכים קונפורמיות ואוניברסאליות.
 2. א. ככל שמידת ההיענות ללחץ חברתי שלילי תהיה גבוהה יותר, כך השפעת בולטות הערכים על הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה תהיה נמוכה יותר.
 - ב. הקשר בין המערכת הערכית המנחה את האדם לבין נכונותו ליטול סיכונים בנהיגה תהיה חזקה יותר בקרב אנשים המאופיינים בהיענות נמוכה ללחץ חברתי.
 3. א. גברים בקבוצות בולטות הערכים חיפוש ריגושים וכוח יושפעו יותר מבולטות הערכים ויביעו יותר נכונות ליטול סיכונים בנהיגה, מאשר גברים בקבוצות בולטות הערכים קונפורמיות ואוניברסאליות.
 - ב. נשים בקבוצות הערכים קונפורמיות ואוניברסאליות יושפעו יותר מבולטות הערכים ויביעו פחות נכונות ליטול סיכונים בנהיגה, מאשר נשים בקבוצות בולטות הערכים חיפוש ריגושים וכוח.
- בנוסף, תיבחנה שאלות מחקר נוספות:
1. מהו אופי האינטראקציה בין המערכת הערכית האופיינית לאדם לבין תגובתו לבולטות הערכים.
 2. מהו מקומה של רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי בקשר שבין ערכיו של האדם לבין השפעת בולטות של ערך מסוים, על הנכונות שלו ליטול סיכונים.

שיטה

נבדקים

במחקר השתתפו 250 נהגים צעירים יהודים, בעלי רישיון נהיגה, עם ותק של שלושה חודשים ומעלה. 126 מהם היו גברים, 124 היו נשים, וטווח הגילאים נע בין 17 ל-24 ($M=19.4$, $SD=1.56$). כ-60% מהנהגים היו בני 17-19 ו כ-40% מהם היו בני 20-24.

התפלגות נבדקי המחקר על פי מאפיינים דמוגרפים בדידים ומשתני נהיגה בדידים ורציפים מוצגת בלוחות 2-4 שלהלן. לוח 2 מציג את התפלגות המשתנים הדמוגרפים ולוחות 3-4 מציגים את התפלגות משתני הנהיגה.

לוח 2:

התפלגות (N,%) נבדקי המחקר על פי מאפיינים דמוגרפים קטגוריאליים			
מאפיינים	ערכים	N	%
מגדר	גברים	126	50.4
	נשים	124	49.6
הגדרה דתית	דתי	53	21.2
	מסורתי	95	38
	חילוני	99	39.6
ארץ לידה	ישראל	227	90.8
	חו"ל	21	8.4
עיר מגורים	ירושלים וסביבותיה	84	33.6
	תל אביב והמרכז	81	32.4
	צפון	54	21.6
	דרום	24	9.6

מהלוח ניתן לראות כי ישנו מספר כמעט זהה של גברים ונשים; מרבית הנבדקים מסורתיים או חילונים. רוב הנבדקים הנם ילידי הארץ, מתגוררים באזור ירושלים או באזור המרכז, וחלקם מהצפון או מהדרום.

לוח 3:

התפלגות (N,%) נבדקי המחקר על פי משתני נהיגה קטגוריאליים

מאפיינים	ערכים	N	%
רישיון לאופנוע	אין רישיון	233	93.2
	יש רישיון	17	6.8
רישיון למכונית	אין רישיון *	3	1.2
	יש רישיון	247	98.8
היה מעורב כנהג בתאונת נזק	כן	71	28.4
	לא	176	70.4
היה אשם בתאונת נזק	כן	49	19.6
	לא	197	78.8
היה מעורב כנהג בתאונה עם נפגעים	כן	23	9.2
	לא	223	89.2
היה אשם בתאונה עם נפגעים	כן	11	4.4
	לא	234	93.6
היה מעורבות כנהג בתאונה קטלנית	כן	8	3.2
	לא	239	95.6
היה אשם בתאונה קטלנית	כן	3	1.2
	לא	245	98
נפגע בתאונת דרכים	לא	200	80
	קל	36	14.4
	בינוני	10	4
	קשה	2	0.8
מכר קרוב נפגע בתאונת דרכים	לא	69	27.6
	קל	79	31.6
	בינוני	47	18.8
	קשה	23	9.2
	נהרג	28	11.2

* לנבדקים חסרי רישיון למכונית יש רישיון לאופנוע

מהלוח ניתן לראות כי כשביעית מן המשתתפים הם בעלי רישיון נהיגה לאופנוע. כמו כן ניתן

לראות כי כשליש ממשתתפי המחקר היו מעורבים בתאונות נזק בעבר, ומתוכם כחמישית נמצאו אשמים (בתאונה אחת לפחות). עוד ניתן לראות כי רוב הנבדקים לא היו מעורבים בתאונות עם נפגעים ובתאונות קטלניות, אך יותר משני שלישי מהנבדקים מכירים אדם קרוב שנפגע בתאונת דרכים.

לוח 4:

ממוצעים וסטיות תקן של נבדקי המחקר על פי משתני נהיגה רציפים

מקסימום	מינימום	SD	M	מדדים
93	0	12.28	2.83	מספר חודשי רישיון לקטנוע או אופנוע
78	0	17	23	מספר חודשי רישיון לרכב פרטי
5	0	1.11	1.17	מספר תאונות נזק בהן היה מעורב הנהג
3	0	0.57	0.26	מספר תאונות נזק בהן היה אשם הנהג
2	0	0.34	0.10	מספר תאונות עם נפגעים בהן היה מעורב הנהג
1	0	0.20	0.04	מספר תאונות עם נפגעים בהן היה אשם הנהג
2	0	0.20	0.03	מספר תאונות קטלניות בהן היה מעורב הנהג
1	0	0.10	0.01	מספר תאונות קטלניות בהן היה אשם הנהג

מהלוח ניתן לראות כי לנבדקי המחקר בממוצע יש רישיון לרכב למשך כשנתיים, עם פיזור

יחסית גדול של התוצאות, והם היו מעורבים במעט יותר מתאונות נזק אחת בממוצע.

כלי המחקר

הנבדקים התבקשו לענות על השאלונים הבאים :

שאלון נטילת סיכונים בנהיגה (טאובמן – בן-ארי, 1999) הינו שאלון דיווח – עצמי הבוחן את

נכונותו של אדם ליטול סיכונים בתחום הנהיגה (ראה נספח 1). הוא מכיל עשרה תרחישים קצרים הקשורים לנהיגה (למשל: "אתה נמצא בדרך לבילוי חופשה באילת. משאית איטית נוסעת לפניך. פס הפרדה לבן רצוף מפריד בין המסלול שבו אתה נוסע לבין המסלול הנגדי. מה הסיכוי, להערכתך, שתצא לעקיפה?" או "קבעת עם חברים לסרט תוך 20 ד'. אתה תקוע בפקק ארוך ומעצבן וחושש שלא תספיק להגיע בזמן. מה הסיכוי שתרד לשולי הדרך ותיסע עליהם, על מנת לעקוף את הפקק?). לגבי כל תרחיש מופיע סולם בעל 11 תשובות, שנע מ-0 (0% סיכויים להתנהגות על פי המתואר) ל-100 (100% סיכויים להתנהגות על פי המתואר). במחקר קודם שנערך בישראל נמצאה אלפא קרונבך של 0.82 (Taubman - Ben-Ari & Mikulincer, 2007). במחקר זה נמצאה אלפא קרונבך של 0.80. ציון הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה חושב כממוצע כלל פריטי השאלון, כך שציון גבוה יותר משמעותו נכונות גבוהה יותר ליטול סיכונים בנהיגה.

שאלון הערכים (Schwartz, 1992) הוא שאלון בן 57 פריטים, הבודק את מידת החשיבות

המוקנית לעשרה ערכים (דוגמת השאלון בנספח 2): הכוונה עצמית, חיפוש ריגושים, הדוניזם, הישגיות, כוח, בטחון, קונפורמיות, מסורת, טוב-לב, אוניברסאליות. על המשיבים לדרג כל ערך, בהתאם למידת חשיבותו כעיקרון מנחה בחייהם. התשובות ניתנות על סולם בן 9 דרגות הנע מ (1-) "מנוגד לערכי", דרך (0) "לא חשוב", ועד (7) "בעל חשיבות עליונה". לפני דירוג הערכים מתבקשים המשיבים לקרוא את כל רשימת הערכים ולבחור את הערך החשוב ביותר עבורם, ואת הערך המנוגד ביותר לערכיהם. לאחר מכן הם מתבקשים לדרג את כל שאר הערכים.

נמצא, כי נבדקים שונים זה מזה באופן בו הם משתמשים בסולם התשובות (Schwartz,

1992). כך, יתכן מצב, בו למשל, שני נבדקים דרגו ערך מסוים בציון 4. אך בעוד אצל נבדק אחד, זהו ערך חשוב ביותר (שכן יתר הערכים זכו לציונים נמוכים יותר), אצל נבדק אחר, ערך זה אינו כה חשוב (שכן הוא דרג מספר ערכים אחרים בציון הגבוה מ-4, ומספר ערכים אחרים בציון הנמוך מ-4). הואיל וכך, טוען מחבר השאלון כי בעת חישוב ציון לכל ערך בשאלון, עבור כל נבדק, יש להתחשב גם בדירוגים של יתר פריטי השאלון.

לכן, בבואנו להשתמש בחשיבות הערכים בחייו של אדם כמשתנה בלתי תלוי, יש לחשב לכל נבדק ציון מתוקן, שיבטא את חשיבותו של כל ערך בחייו, יחסית ליתר הערכים. לשם כך, מחשבים תחילה לכל נבדק, ציון ממוצע לכלל פריטי השאלון. הציון שמתקבל נקרא MRAT. לאחר מכן, ציוני החשיבות של כל פריט, מנוכים מהנטייה האישית לשימוש בסקלה, על ידי הפחתת ה-MRAT מציוני החשיבות של כל פריט. כך מתקבל עבור כל פריט ציון מתוקן, שהוא יחסי ליתר דירוגיו בשאלון הערכים. לבסוף, מחשבים לכל ערך את מידת חשיבותו כממוצע הציונים המתוקנים של הפריטים השייכים לאותו ערך.

במחקר שנערך בישראל (ברדי, 1999) אלפא קרוונבך של הערכים נעה בין 0.62 ל 0.86 לפי הפירוט הבא: כוח 0.71, חיפוש ריגושים 0.81, קונפורמיות 0.69, אוניברסאליות 0.76, השגיות 0.70, הדוניזם 0.86, הכוונה עצמית 0.65, טוב-לב 0.62, מסורת 0.66, בטחון 0.63. במחקר הנוכחי אלפות קרוונבך שנמצאו היו כדלהלן: כוח 0.63, חיפוש ריגושים 0.77, קונפורמיות 0.71, אוניברסאליות 0.77, הישגיות 0.69, הדוניזם 0.77, הכוונה עצמית 0.61, טוב-לב 0.68, מסורת 0.63, ביטחון 0.59.

במחקר הנוכחי נעשה שימוש בארבע ערכים התואמים לארבע תנאי הבולטות שהשתתפו

במחקר: כוח, חיפוש ריגושים, קונפורמיות ואוניברסאליות. בחרנו להתמקד בארבע ערכים אלו הואיל והם נמצאים על ארבע קצוות שונים של מעגל הקשרים בין הערכים (כפי המופיע למעלה בתרשים מס')

1) ומיצגים מוטיבציות שונות כדלהלן: כוח, המייצג מוטיבציה של האדרה עצמית, חיפוש ריגושים, המייצג פתיחות לשינוי, הערך קונפורמיות המייצג שימור והערך אוניברסאליות המייצג מוטיבציה של התעלות מעל העצמי. הנחנו שערכים אשר מיקומם מנוגד זה לזה במעגל הערכים (למשל כמו חיפוש ריגושים וקונפורמיות) יהיו קשורים בצורה אחרת לנכונות ליטול סיכונים גם כערכים וגם כתנאי בולטות, באופן בו כוח וחיפוש ריגושים יהיו קשורים יותר לנכונות זו וקונפורמיות ואוניברסאליות דווקא ימתנו את הנכונות לנהיגה מסוכנת.

שאלון היענות ללחץ חברתי שלילי (Santor, Messervey, & Kusumakar, 2000) הוא

שאלון לדיווח-עצמי הבודק באיזו מידה חשים הנבדקים לחץ חברתי ונענים לו (דוגמת השאלון בנספח 3). השאלון כולל עשרה פריטים המתייחסים לשכיחות בה חשים הנבדקים תחושות של לחץ חברתי, ומושפעים ממנו (דוגמא לשאלה: "אם החברים שלי ישתו אלכוהול, יהיה לי קשה להתנגד לשתות"). התשובות ניתנות על סולם בן 5 דרגות הנע מ (1) "אף פעם" ועד (5) "בדרך כלל". השאלון תורגם לעברית בתרגום חוזר. במחקר המקורי נמצאה אלפא קרונבך של 0.84 ובמחקר הנוכחי נמצאה אלפא קרונבך של 0.77. ציון ההיענות ללחץ חברתי שלילי חושב כממוצע כלל פריטי השאלון, כך שציון גבוה יותר משמעותו היענות גבוהה יותר ללחץ חברתי שלילי.

שאלון רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי (טאובמן- בן ארי, 1999) הוא שאלון בן 15 פריטים

(דוגמת השאלון בנספח 4), שמתוכם שבעה פריטים המציינים את המידה בה אדם רואה את הנהיגה כתורמת לתחושת ערכו העצמי (למשל: "נהיגה מאפשרת לי להרשים אחרים"), ושמונה המציינים את המידה בה אדם רואה את הנהיגה כפוגעת בתחושה זו (למשל: "נהיגה היא מצב בו דברים יוצאים משליטתי"). המשיבים מדרגים את המשפטים המתייחסים לנהיגה בהתאם למידה בה מזדהים איתם. התשובות ניתנות על סולם בן 7 דרגות הנע מ (1) "בכלל לא" דרך (2) "במידה מועטה מאד" ועד (7) "במידה רבה מאד". ציון רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי חושב כממוצע כלל פריטי השאלון, כך שציון גבוה יותר משמעותו רלוונטיות גבוהה יותר של הנהיגה לערכו העצמי של הנבדק. במחקר נוסף נמצא אלפא קרונבך של 0.85 ל-15 הפריטים (Taubman - Ben-Ari & Mikulincer, 2007). במחקר הנוכחי נמצאה אלפא קרונבך של 0.81.

בולטות הערכים נערכה על ידי ארבעה קטעים קצרים של דמיון מודרך המתארים את ארבעת

הערכים: כוח, חיפוש ריגושים, קונפורמיות ואוניברסאליות, בצירוף הגדרה של הערך, תמונה מתאימה ושאלה לסיכום (קטעי בולטות הערכים מופיעים בנספחים מס' 6-9). לדוגמא, בקבוצת בולטות הערך "כוח" נתבקש הנבדק לקרוא את המשפט הבא: "הערך כוח מוגדר כ"שאיפה לזכות

במעמד וביוקרה חברתיים, להשיג עמדת סמכות כלפי אנשים אחרים ולשלוט במשאבים". לאחר מכן נתבקש הנבדק לקרוא את הקטע הבא ולדמיין את ההתרחשויות המתוארות בו, ולאחר מכן לענות על שאלה. בהמשך הופיע קטע בולטות הערך "כוח", בו מתאר מפקד בצבא את תחושות הכוח והעוצמה המלוות אותו בתפקיד, ובייחוד כאשר הוא פוקד על חייליו. קטעי הבולטות נוסחו בלשון זכר לגברים ובלשון נקבה לנשים. בקטעי בולטות הערך כוח שונו פרטים מסוימים בשאלון לנשים משאלון הגברים, על מנת שששים תוכלנה להזדהות עם הקטע (ראה נספח 6).

לכל קטע התלוותה תמונה הממחישה את הערך, למשל, תמונה של זרוע, הממחישה את הערך "כוח" המתואר בקטע שלפניה. בסוף העמוד הופיעה שאלה, שביקשה לבחון עד כמה לדעתו של הנבדק משקף הקטע את הערך שהוגדר בראש העמוד. הנבדק התבקש לסמן את התשובה על סולם שנע מ-0% (יבכלל לא מאופייין בערך) ל-100% (ימאד מאופייין בערך) עד כמה ניתן לומר על הדמות שבקטע שהיא מאופיינת בערך שצוין והוגדר לעיל. מטרת הבאת סוגי בולטות שונים הייתה להדהד יותר את הערך במוחו של הנבדק. השאלה שהופיעה בסוף הקטע, מעבר להיותה בולטות בפני עצמה, שימשה גם כבדיקה של המניפולציה, ומטרתה הייתה לבחון עד כמה באמת שיקפה והבליטה המניפולציה את הערך המסוים.

ממוצע התשובות במחקר בשאלת בדיקת המניפולציה היה 80.15, עם סטיית תקן של 25.11. כלומר, באופן כללי, לדעת הנבדקים במחקר הצליחו קטעי המניפולציה לשקף את הערכים במידה טובה, אולם פיזור התשובות היה גדול יחסית.

בקבוצת הביקורת לא הופיעו קטע הדמיון המודרך, התמונה והשאלה.

בולטות הערכים גובשה במיוחד לצורך מחקר זה. קטעי הבולטות נכתבו, כמו גם התמונות שנבחרו לצורך הבולטות, על פי הגדרת הערך וההתנהגויות הקשורות אליו (כנפו ושוורץ, 2003; Schwartz, 1992). לאחר שגובשה, נבדקה בולטות הערכים ראשית בקבוצת פיילוט של עשרה מבוגרים ולאחר מכן בקבוצה של עשרה צעירים, מחציתה בניים ומחציתה בנות. בנוסף הועברו קטעי הבולטות לכיתה בת כ-20 איש של סטודנטים לתואר שני בעבודה סוציאלית ולחוקרת נוספת במדעי החברה. נבדקי הפיילוט נתבקשו לקרוא את ארבעת הקטעים, לגבי כל אחד מהם לנסות לדמיין את ההתרחשויות המופיעות בו, ולאחר מכן לכתוב מה מתאר הקטע ואילו ערכים בולטים בו. בסוף השאלון נשאלו נבדקי הפיילוט האם התמונות שצורפו לכל קטע סייעו להתמקד בערכים או תכנים מסוימים. התשובות שנכתבו תיארו ברובם את הערכים שאותם היו אמורים הקטעים לתאר. לפי ההערות שנתקבלו מהפיילוט ומן המעריכים, שונו קטעים מסוימים בכדי שיתאימו יותר לערך

המובלט בקטע וידגישו אותו יותר. כמו כן הוחלט להחליף את התמונות המצורפות בתמונות אחרות הממקדות יותר את הנבדק בתוכנם של הערכים.

שאלון רקע מטרת השאלון הינה לאסוף פרטים דמוגרפים ופרטים על הנהיגה (דוגמת השאלון

בנספח מספר 5). בהתאם לכך כלל השאלון שאלות כלליות כגון מין, גיל, דת, ארץ לידה, עיר מגורים וכו', לצד שאלות רקע על הנהיגה, לדוגמא האם יש רישיון נהיגה לקטנוע / אופנוע / רכב פרטי, כמה זמן יש רישיון; מעורבות ואשמה בתאונות דרכים של הנהג ומכריו הקרובים וכו'.

הליך

איסוף הנתונים התבצע באמצעות שאלונים למילוי עצמי. השאלונים הועברו בקבוצות של חיילים או תלמידים. לפני שלב העברת השאלונים, הוגשה בקשה לאיסוף מידע בצה"ל ובסופו של תהליך התקבל אישור להתלוות לחברה אשר עוסקת בהעברת יום נהיגה נכונה בבסיסי צה"ל. בפתחו של היום, לפני שהתחילה הפעילות, העברנו את השאלונים בקרב החיילים, תוך הדגשה שהמחקר אינו קשור לפעילות שתבוא אחר כך. לנבדקים נאמר ונכתב כי זהו שאלון העוסק בצעירים בישראל ובוחן היבטים שונים של החיים ושל הנהיגה. הובטחה להם סודיות ואנונימיות במענה על השאלון. האופי ההתנדבותי של המחקר נשמר כאשר נאמר לנבדקים כי הם רשאים לעזוב את המחקר באם יחפצו בכך. השאלונים הועברו לכל החיילים, גם לכאלו שאינם בעלי רישיון נהיגה, ולאחר מכן מופו שאלוני בעל הרישיון מכלל השאלונים ובהם השתמשנו למחקר. כל זאת בכדי לעמעם את מטרת המחקר ולמנוע הטיית מיותרות.

במקביל, הוגשה בקשה למשרד החינוך בכדי להעביר שאלונים בקרב תלמידי כיתות י"ב. לאחר שנתקבל אישורו של המדען הראשי, פנינו למגוון בתי ספר תיכוניים בירושלים ובמרכז. הגענו לבתי ספר אשר הסכימו להשתתף במחקר, וכמו בבסיסי צה"ל הועברו השאלונים לכלל התלמידים. בנוסף הועברו השאלונים באופן דומה בשתי מכינות קדם צבאיות. שאר השאלונים הועברו באופן פרטני לבני נוער עם פיקוח שלי או של נציג מצוות המחקר על תנאי מילוי השאלון. במידה והרושם היה שתלמיד לא מילא את השאלון ברצינות, הוצא השאלון מכלל השאלונים למחקר. בכל המקרים, הוצאו מהמחקר שאלונים שלא מולאו כיאות (באופן חלקי או חזרתי).

מעריך המחקר

כאמור, מחקר זה התבצע כמחקר ניסויי המונה ארבע קבוצות ניסוי וקבוצת ביקורת אחת. המחקר מנה מספר שלבים כדלהלן: בשלב הראשון מילאו כל הנבדקים שאלון הבוחן את רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי. לאחר מכן הופיעה בשאלון של כל אחת מקבוצות הניסוי מניפולציית בולטות של ערך מסוים (כוח, חיפוש ריגושים, קונפורמיות או אוניברסאליות), באמצעות קטע של דמיון מודרך, תמונה ושאלה (כפי שפורט לעיל). בקבוצת הביקורת לא הופיעו קטעי המניפולציה. לאחר הבולטות מילאו הנבדקים שאלון נכונות לנטילת סיכונים בנהיגה, שאלון ערכים, שאלון היענות ללחץ חברתי שלילי ושאלון רקע.

תוצאות

המחקר הנוכחי בחן את מערכת הקשרים בין המערכת הערכית, ההיענות ללחץ חברתי שלילי ורלוונטיות הנהיגה לערך העצמי לבין הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה, והאם ניתן להשפיע על הנטייה ליטול סיכונים בנהיגה באמצעות הבלטה של ערכים מסוימים.

לצורך בדיקת השערות המחקר נערכו מתאמי פירסון לבחינת הקשרים בין המשתנים, ניתוחי שונות לבחינת ההבדלים בין קבוצות המחקר השונות וניתוחי רגרסיות לצורך בדיקת התרומה הייחודית והמשולבת של המשתנים השונים לניבוי הנכונות לנטילת סיכונים.

ממצאי המחקר יוצגו בשני חלקים. בחלק הראשון יופיעו התפלגויות משתני המחקר על פי קבוצות מחקר ועל פי מין כפי שנתקבלו בניתוחי שונות ובמבחן t , והקשרים ביניהם כפי שחושבו במתאמי פירסון. בחלק השני יוצגו התרומות הייחודיות והמשולבות של משתני המחקר, כפי שנתקבלו בניתוחי רגרסיה.

חלק א': הבדלים במשתני המחקר

הבדלים בין משתני המחקר על פי השוואה בין קבוצות המחקר

על מנת לבחון את ההבדלים בין קבוצות המחקר בכל משתני המחקר, בוצעו ניתוחי שונות חד כיווניים. בניתוחים אלו המשתנה הבלתי תלוי הוא ההשתייכות לקבוצה (בולטות הערכים כוח, חיפוש ריגושים, קונפורמיות ואוניברסאליות, וקבוצת ביקורת) והמשתנים התלויים הם נכונות ליטול סיכונים בנהיגה, רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי, היענות ללחץ חברתי שלילי והמערכת הערכית של הפרט. לוח 5 מציג את הממוצעים, סטיות התקן וציוני ה F של כל אחד מניתוחי השונות. חשוב להזכיר, כי על פי השערת המחקר ומטרותיו, ציפינו למצוא הבדלים בין קבוצות המחקר רק במשתנה של נכונות ליטול סיכונים בנהיגה (השערה 1b).

לוח 5:

ממוצעים, סטיות תקן וציוני F של משתני המחקר על פי קבוצות המחקר

המשתנה	קבוצת בולטות כוח (n=50)		קבוצת בולטות חינוך (n=50)		קבוצת בולטות קונפורמיות (n=50)		קבוצת בולטות חינוך ריגושים (n=50)		קבוצת ביקורת (n=50)	
	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M
נכונות ליטול סיכונים בנהיגה רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי	16.32	22.26	15.97	25.10	17.86	25.80	15.97	25.10	17.80	27.34
היענות לחץ חברתי שלילי	16.32	22.26	15.97	25.10	17.86	25.80	15.97	25.10	17.80	27.34
הערך כוח	16.32	22.26	15.97	25.10	17.86	25.80	15.97	25.10	17.80	27.34
הערך חינוך ריגושים	16.32	22.26	15.97	25.10	17.86	25.80	15.97	25.10	17.80	27.34
הערך קונפורמיות	16.32	22.26	15.97	25.10	17.86	25.80	15.97	25.10	17.80	27.34
הערך אוניברסליות	16.32	22.26	15.97	25.10	17.86	25.80	15.97	25.10	17.80	27.34

** $p < .01$

מן הלוח ניתן לראות, כי השערה 1 ב', על פיה הנבדקים בקבוצות בולטות הערכים חינוך ריגושים וכוח, יבטאו נכונות רבה יותר ליטול סיכונים בנהיגה מאשר הנבדקים בקבוצות בולטות הערכים קונפורמיות ואוניברסליות, לא אוששה. לא נמצאו הבדלים מובהקים בין הקבוצות בנכונות ליטול סיכונים בנהיגה.

הבדל מובהק בין הקבוצות נמצא רק בהתייחס לערך אוניברסליות. ניתן לראות כי קיימים הבדלים במידה בה ערך זה מנחה את הנבדקים בין הקבוצות. לבדיקת מקור ההבדלים נערך מבחן SCHEFFE שהצביע על הבדלים בין קבוצת בולטות הערך קונפורמיות לבין קבוצת בולטות הערך כוח, ובין קבוצת בולטות הערך קונפורמיות לבין קבוצת בולטות הערך אוניברסליות. כך, שבקבוצת בולטות הערך קונפורמיות, הערך אוניברסליות גבוה יותר מאשר בשתי הקבוצות האחרות.

השוואה בין נשים וגברים

על מנת לבחון את ההבדלים בין גברים לנשים במשתני המחקר בוצעו מבחני t-test. לוח 6 מציג ממוצעים וסטיות תקן של משתני המחקר על פי מגדר וכן את ציוני t שהתקבלו. יש להזכיר כי הציונים המתייחסים למערכת הערכית מופיעים לעיתים כשליליים. הסיבה לכך מקורה בכך שלערכים המרכיבים את שאלון הערכים חושב ציון מתוקן, שהוא יחסי ליתר דירוגיו של הנבדק בשאלון הערכים. ככל שהציון גבוה יותר, כך מידת חשיבותו של הערך גבוהה יותר.

לוח 6:
ממוצעים, סטיות תקן וציוני t של משתני המחקר על פי מגדר

המשתנה	נשים (N=124)		גברים (n=126)		t
	SD	M	SD	M	
נכונות ליטול סיכונים בנהיגה	13.37	19.28	17.86	30.05	5.40***
רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי	76.	2.21	.85	2.42	2.08*
היענות ללחץ חברתי שלילי	.54	1.66	.58	1.98	4.45***
הערך כוח	1.09	-1.33	1.03	-.86	3.54***
הערך חיפוש ריגושים	1.33	-.62	1.36	-.34	1.65
הערך קונפורמיות	.70	.56	.81	.36	2.06*
הערך אוניברסאליות	.80	-.21	.69	-.39	1.92

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

מן הלוח ניתן לראות, כי קיימים הבדלים מובהקים בין גברים לנשים במרבית משתני המחקר. גברים נכונים יותר ליטול סיכונים בנהיגה, הנהיגה רלוונטית יותר לערכם העצמי והם נענים יותר מנשים ללחץ חברתי שלילי. בנוגע למערכת הערכית, ניתן לראות כי גברים מונחים יותר מנשים על ידי הערך כוח ולעומתם הנשים מונחות יותר על ידי קונפורמיות.

חלק ב: קשרים בין משתני המחקר

קשרים בין משתני המחקר הבלתי תלויים לבין הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה

לבדיקת הקשרים בין שלושת המשתנים הבלתי תלויים (רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי, היענות ללחץ חברתי שלילי, והערכים כוח, חיפוש ריגושים, קונפורמיות ואוניברסאליות) לבין המשתנה התלוי (נכונות ליטול סיכונים בנהיגה), נערכו מתאמי פירסון. קשרים אלו נבחנו הן במדגם הכללי והן על פי קבוצות המחקר. התוצאות מופיעות בלוח 8.

לוח 8:

מתאמי פירסון בין משתני המחקר במדגם הכללי ועל פי קבוצות המחקר

במדגם הכללי (n=250)	קבוצות המחקר					משתנים בלתי תלויים
	קבוצת ביקורת (n=50)	בולטות הערך אוניברסאליות (n=50)	בולטות הערך קונפורמיות (n=50)	בולטות הערך חיפוש ריגושים (n=50)	בולטות הערך כוח (n=50)	
.27**	.41**	.29*	.11	.20	.35*	רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי
.36**	.47**	.29*	.40**	.33*	.23	היענות ללחץ חברתי שלילי
.23**	-.06	.25	.40**	.36**	.14	הערך כוח
.06	.21	-.02	.11	.11	-.09	הערך חיפוש ריגושים
-.28**	-.27	-.18	-.37**	-.16	-.38**	הערך קונפורמיות
-.14*	-.04	-.14	-.21	-.23	-.03	הערך אוניברסאליות

* $p < .05$ ** $p < .01$

מן הלוח ניתן לראות, כי השערה 1 א' אוששה בחלקה. השערה זו טענה כי ככל שאדם יאופיין יותר בערכים חיפוש ריגושים וכוח, כך יבטא יותר נכונות ליטול סיכונים בנהיגה, וככל שאדם יאופיין יותר בערכים קונפורמיות ואוניברסאליות, כך יבטא פחות נכונות ליטול סיכונים בנהיגה. ניתן לראות כי במדגם הכללי נמצא קשר חיובי מובהק בין הערך כוח לבין הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה, וכן נמצאו קשרים שליליים מובהקים בין הערכים קונפורמיות ואוניברסאליות לבין הנכונות ליטול

סיכונים בנהיגה, בדומה להשערה. ההשערה אודות הקשר בין הערך חיפוש ריגושים לנכונות ליטול סיכונים בנהיגה לא אוששה, הואיל ולא נמצא קשר מובהק בין משתנים אלו.

עוד ניתן לראות כי בקבוצות בולטות הערכים כוח ואוניברסאליות ובקבוצת הביקורת וכן במדגם הכללי, נמצאו קשרים מובהקים בין רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי לבין הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה. בהתאם לכך, ככל שנהיגתו של אדם רלוונטית יותר לערכו העצמי, כך יביע נכונות רבה יותר לנטילת סיכונים בנהיגה. בקבוצות בולטות הערכים חיפוש ריגושים וקונפורמיות לא נמצא קשר מובהק עם הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה.

בנוגע למידת ההיענות ללחץ חברתי שלילי ניתן לראות, כי מלבד קבוצת בולטות הערך כוח, ישנם קשרים מובהקים בקבוצות הניסוי, קבוצת הביקורת ובמדגם הכללי בין תכונה זו לבין הנכונות ליטול סיכונים, כך שככל שמידת ההיענות ללחץ חברתי שלילי גבוהה יותר, כך קיימת נכונות גדולה יותר לנטילת סיכונים בנהיגה.

עוד נמצאו קשרים מובהקים בין הערך כוח לבין נכונות לנטילת סיכונים בנהיגה, בקבוצות בולטות הערכים חיפוש ריגושים וקונפורמיות ובמדגם הכללי. זאת אומרת, שאדם המאופיין בערך כוח, בתנאי בולטות חיפוש ריגושים וקונפורמיות יביע נכונות גבוהה יותר לנטילת סיכונים בנהיגה מאשר אדם המאופיין בכוח ולא נחשף לתנאים אלו. לעומת זאת, הערך חיפוש ריגושים לא נמצא קשור לנכונות ליטול סיכונים בנהיגה.

הערך אוניברסאליות נמצא קשור שלילית לנכונות ליטול סיכונים בנהיגה במדגם הכללי. עוד נמצא כי ככל שהערך קונפורמיות גבוה יותר, כך הנכונות ליטול סיכונים נמוכה יותר בתנאי בולטות הערכים כוח, קונפורמיות ובמדגם הכללי.

קשרים בין משתני המחקר הבלתי תלויים לבין עצמם

לבדיקת הקשרים בין המשתנים הבלתי תלויים במחקר לבין עצמם, חושבו מתאמי פירסון. לוח 9 מציג את מתאמי פירסון בין משתנים אלו לבין עצמם.

מתאמי פירסון בין משתני המחקר הבלתי תלויים לבין עצמם (n=250)

הערך אוניברסאליות	הערך קונפורמיות	הערך חיפוש ריגושים	הערך כוח	היענות ללחץ חברתי שלילי	רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי	
.05	-.04	.01	.09	.36**	--	רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי
-.08	-.04	.03	.08	--		היענות ללחץ חברתי שלילי
-.37**	-.23**	.05	--			הערך כוח
-.14*	-.31**	--				הערך חיפוש ריגושים
.01	--					הערך קונפורמיות

* $p < .05$ ** $p < .01$

מן הלוח עולה, כי ככל שהרלוונטיות של הנהיגה לערך העצמי גבוהה יותר, כך גם היענות ללחץ חברתי שלילי גבוהה יותר. כמו כן מתברר כי ככל שאדם מונחה יותר על ידי הערכים כוח וחיפוש ריגושים, כך הוא מונחה פחות על ידי הערכים קונפורמיות ואוניברסאליות.

בדיקת מיתון הקשרים בין בולטות ערכים ומערכת ערכית לבין הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה על

ידי משתנה היענות ללחץ חברתי שלילי

בחלק הקודם הוצגו המתאמים וההבדלים בין מדדי המחקר השונים. בנוסף ביקשנו לבדוק מה מקומו של המשתנה היענות ללחץ חברתי שלילי במיתון הנכונות ליטול סיכונים, כאמור בהשערה מס' 2 (א' ו-ב'). מעבר לכך, ביקשנו לבחון את האינטראקציה בין המערכת הערכית האופיינית לאדם לבין תגובתו לבולטות הערכים, ואת מקומה של רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי בקשר שבין ערכיו של האדם לבין השפעת בולטות של ערך מסוים על הנכונות שלו ליטול סיכונים.

בכדי לבדוק את השערות 2א' ו-2ב' נערכו ניתוחי רגרסיה היררכית בשני צעדים, כאשר בצעד

הראשון הוכנסו ארבעת תנאי בולטות הערכים לעומת קבוצת הביקורת ומשתנה היענות ללחץ חברתי שלילי. בצעד השני הוכנסו האינטראקציות הזוגיות של כל אחד מתנאי הבולטות עם המשתנה היענות ללחץ חברתי שלילי. יש להבהיר כי המטרה הייתה לבדוק ספציפית את האינטראקציה בין לחץ חברתי שלילי לבין בולטות ערכים, כדי לבדוק האם לחץ חברתי שלילי ממתן קשר בין בולטות

ערכים ומערכת ערכית לבין הנכונות ליטול סיכונים. בחינה זו נעשתה באמצעות רגרסיה ולא במתאם בגלל מורכבותה של האינטראקציה של כל קבוצה לעומת הביקורת עם לחץ חברתי שלילי.

בניתוחי הרגרסיה חישבנו ארבעה משתני דמי המתייחסים לכל קבוצה לעומת קבוצת הביקורת. משתני דמי הינה דרך של ייצוג קבוצות שונות על ידי שימוש בערכים "0" ו-"1" בלבד.

האופן בו חישבנו את משתני הדמי היה להלן: הגדרנו מתוך חמש הקבוצות ארבע משתנים, כאשר כל קבוצה בתורה קיבלה את הערך "1", וקבוצת הביקורת יוצגה ע"י הספרה "0". כאשר אחד מהמשתנים נשא את הערך "1", כל שלושת משתני הדמי האחרים הוכפלו ב-0, והמקדם של אותו משתנה ייצג את ההשוואה בין הקבוצה הספציפית שקיבלה ערך 1 לעומת קבוצת הביקורת. בסופו של תהליך הגדרת משתני הדמי, הוכנסו כולם יחד לרגרסיה.

המשתנים בשני הצעדים הוכנסו בשיטת enter. ניתוחי הרגרסיה מוצגים בלוחות 10-14. יש לציין כי בהמשך הפרק מוצגות רגרסיות מלאות, בהן נבדקה תרומתם הייחודיות והמשולבת של משתני המחקר לנכונות ליטול סיכונים.

לוח 10:

ניתוחי רגרסיה היררכית בצעדים לבדיקת האינטראקציה בין היענות ללחץ חברתי שלילי לבין תנאי בולטות הערכים בניבוי הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה

נכונות ליטול סיכונים בנהיגה			
B	β	t	
5.92	.35***	5.96	היענות ללחץ חברתי שלילי
-4.14	-.10	1.32	בולטות הערך כוח לעומת ביקורת
-1.80	-.04	.57	בולטות הערך חיפוש ריגושים לעומת ביקורת
-1.24	-.03	.39	בולטות הערך קונפורמיות לעומת ביקורת
-3.14	-.07	1.00	בולטות הערך אוניברסאליות לעומת ביקורת
	.13***		ΔR^2
			צעד 2:
-3.41	-.08	1.04	בולטות כוח X היענות ללחץ חברתי שלילי
-2.54	-.06	.84	בולטות חיפוש ריגושים X היענות ללחץ חברתי שלילי
-.64	-.01	.21	בולטות קונפורמיות X היענות ללחץ חברתי שלילי
-3.20	-.08	1.05	בולטות אוניברסאליות X היענות ללחץ חברתי שלילי
	.00		ΔR^2
	.14		R^2

*** $p < .001$

ניתוח הרגרסיה הניב 14 אחוזי שונות מוסברת. ניתן לראות, כי בניגוד למשוער, לא נתקבלו אינטראקציות מובהקות בין היענות ללחץ חברתי שלילי לבין כל אחד מתנאי בולטות הערכים. קשר מובהק נתקבל (בדומה לתוצאות שהופיעו לעיל בלוח 8) רק בין היענות ללחץ חברתי שלילי לבין נכונות ליטול סיכונים בנהיגה. השערה 2 א', על פיה ככל שמידת היענות ללחץ חברתי שלילי תהיה גבוהה יותר, כך השפעת בולטות הערכים על הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה תהיה נמוכה יותר, לא אוששה.

לבדיקת השערה 2 ב', שטענה כי הקשר בין המערכת הערכית המנחה את האדם לבין נכונותו

ליטול סיכונים בנהיגה תהיה חזקה יותר בקרב אנשים המאופיינים בהיענות נמוכה ללחץ חברתי

שלילי, נערכו ניתוחי רגרסיה דומים כאשר בצעד הראשון הוכנס בכל פעם ערך ספציפי אחר יחד עם היענות ללחץ חברתי שלילי, ובצעד השני האינטראקציה ביניהם. ארבעת ניתוחי הרגרסיה מוצגים בלוחות 11-14.

לוח 11:

ניתוחי רגרסיה היררכית בצעדים לבדיקת האינטראקציה בין ההיענות ללחץ חברתי שלילי לבין הערך כוח בניבוי הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה

נכונות ליטול סיכונים בנהיגה			
B	t	β	צעד 1:
3.33	3.44	.20**	הערך כוח
5.73	5.90	.34***	היענות ללחץ חברתי שלילי
		.17***	ΔR^2
צעד 2:			
1.18	1.12	.06	הערך כוח X היענות ללחץ חברתי שלילי
		.00	ΔR^2
		.17	R²

** $p < .01$ *** $p < .001$

לוח 12:

ניתוחי רגרסיה היררכית בצעדים לבדיקת האינטראקציה בין ההיענות ללחץ חברתי שלילי לבין הערך חיפוש ריגושים בניבוי הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה

נכונות ליטול סיכונים בנהיגה			
B	t	β	
צעד 1:			
.86	.87	.05	הערך חיפוש ריגושים
5.98	6.05	.35***	היענות ללחץ חברתי שלילי
	.13***		ΔR^2
צעד 2:			
-96	-90	-.05	הערך חיפוש ריגושים X היענות ללחץ חברתי שלילי
	.00		ΔR^2
	.13		R²

*** $p < .001$

לוח 13:

ניתוחי רגרסיה היררכית בצעדים לבדיקת האינטראקציה בין ההיענות ללחץ חברתי שלילי לבין הערך קונפורמיות בניבוי הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה

נכונות ליטול סיכונים בנהיגה			
B	t	β	
צעד 1:			
-4.42	4.66	-.26***	הערך קונפורמיות
5.83	6.14	.35***	היענות ללחץ חברתי שלילי
	.20***		ΔR^2
צעד 2:			
.35	.39	.02	הערך קונפורמיות X היענות ללחץ חברתי שלילי
	.00		ΔR^2
	.20		R²

*** $p < .001$

לוח 14:

ניתוחי רגרסיה היררכית בצעדים לבדיקת האינטראקציה בין ההיענות ללחץ חברתי שלילי לבין הערך אוניברסאליות בניבוי הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה

נכונות ליטול סיכונים בנהיגה			
B	t	β	צעד 1:
-1.88	1.91	-.11	הערך אוניברסאליות
5.86	5.94	.35***	היענות ללחץ חברתי שלילי
		.14***	ΔR^2
צעד 2:			
-1.38	.90	-.05	הערך אוניברסאליות X היענות ללחץ חברתי שלילי
		.00	ΔR^2
		.14	R²

*** $p < .001$

ניתוחי הרגרסיה הניבוי בין 13 ל-20 אחוזי שונות מוסברת, וניתן לראות כי גם השערה 2 ב' לא

אוששה. לא נמצאו אינטראקציות מובהקות בין הערכים כוח, חיפוש ריגושים, קונפורמיות ואוניברסאליות לבין היענות ללחץ חברתי שלילי בניבוי הנכונות לנהיגה מסוכנת.

תרומתם של משתני המחקר להסבר השונות של הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה

במטרה לבדוק את שאלות המחקר, לגבי האינטראקציה בין המערכת הערכית האופיינית לאדם לבין תגובתו לבולטות הערכים ואת מקומה של רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי בקשר שבין ערכיו של האדם לבין השפעת בולטות של ערך מסוים על הנכונות שלו ליטול סיכונים, בוצעו ניתוחי רגרסיה היררכית בצעדים. בניתוחי הרגרסיה הוכנסו המנבאים בחמישה צעדים כדלהלן: בצעד הראשון, הוכנסו משתני רקע (גיל, מין). בצעד השני נוספו ארבעת הערכים כוח, חיפוש ריגושים, קונפורמיות ואוניברסאליות, יחד עם היענות ללחץ חברתי שלילי, מאחר וכל המשתנים הללו מבטאים תכונות אישיותיות. בצעד השלישי נוסף משתנה הרלוונטיות הנהיגה לערך העצמי, משתנה שהינו ספציפי לנהיגה. בצעד הרביעי הוספנו את קבוצת הניסוי (בולטות כוח, בולטות חיפוש ריגושים, בולטות קונפורמיות או בולטות אוניברסאליות) לעומת קבוצת הביקורת. משתנה הקבוצה הוכנס

כמשתנה דיכוטומי בעל ערכים של 0 ו-1. משתנים אלו הוכנסו בשיטת enter. בצעד החמישי הכנסנו את האינטראקציות הזוגיות בין כל משתנה בלתי תלוי לבין קבוצת הבולטות. בצעד החמישי הוכנסו המשתנים לרגרסיה בשיטת stepwise, כך שרק מי שתרומתו מובהקת, נכנס לרגרסיה. אינטראקציות זוגיות בין המשתנים הבלתי תלויים לבין עצמם לא נתקבלו, ולכן לא הוכנסו לרגרסיה. לבדיקת מקורות האינטראקציה שורטטו קווי תסוגה של המשתנה הבלתי תלוי על המשתנה התלוי כפונקציה של המשתנה הממתן (בולטות הערכים). הייצוג של קבוצות המחקר נעשו כאמור עבור הערכים 0 ו-1. לבדיקת ערכים נמוכים וגבוהים של המשתנה הממתן השני נעשה שימוש במינוס סטית תקן אחת (ערכים נמוכים) ובפלוס סטיית תקן אחת (ערכים גבוהים).

ניתוחי הרגרסיה בכל אחת מקבוצות בולטות הערכים לעומת קבוצת הביקורת מוצגים בלוח

.15

ניתוחי רגרסיה היררכית בצעדים לניבוי הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה בכל אחת מקבוצות בולטות הערכים לעומת קבוצת הביקורת

נכונות ליטול סיכונים בתפעול הערך אוניברסאליות לעומת ביקורת			נכונות ליטול סיכונים בתפעול הערך קונפורמיות לעומת ביקורת			נכונות ליטול סיכונים בתפעול הערך חיפוש ריגושים לעומת ביקורת			נכונות ליטול סיכונים בתפעול הערך כוח לעומת ביקורת			
R ²	t	β	R ²	t	β	R ²	t	β	R ²	t	β	
.21***	3.88	.36***	.13**	3.38	.34**	.27***	3.23	.33**	.10**	2.88	.29**	צעד 1: מין גיל
	2.28	.21*		.22	.02		2.51	.26*		.67	.06	צעד 2: היענות ללחץ חברתי שלילי
.13**			.21***			.10*			.19**			הערך כוח
	3.61	.33***		3.99	.37***		3.18	.28**		3.06	.29**	הערך חיפוש ריגושים
	-2.27	-.02		-.09	-.01		.59	.05		-1.39	-.13	הערך קונפורמיות
	-4.43	-.04		.16	.01		.23	.02		-.97	-.09	הערך אוניברסאליות
	-2.66	-.25**		-3.17	-.30**		-1.44	-.13		-3.43	-.32**	צעד 3: רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי
	-.51	-.05		-1.37	-.13		-.78	-.07		-.51	-.04	צעד 4: בולטות הערך לעומת ביקורת
.05**			.01			.03*			.08**			צעד 5: אינטראקציות זוגיות
	2.71	.23		1.35	.13		2.24	.20*		3.37	.31**	בולטות X כוח גיל
.01			.00			.00			.02			
	-1.32	-.10		-.71	-.06		-.87	-.07		-1.87	-.15	
			.10**	-3.03	-.38**		.07*	.28*		-.25*	-.25*	
					בולטות קונפורמיות X גיל			בולטות חיפוש ריגושים X הערך קונפורמיות				
.40			.41**			.44*			.42*			R²

* p<.05 ** p<.01 *** p<.001

באופן כללי, משתני המחקר הסבירו 44%-40% מן השונות של הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה. בתנאי בולטות של חיפוש ריגושים הוסברו אחוזי השונות הגבוהים ביותר. נמצא לעיל, כי גברים, יותר מנשים, ונהגים מבוגרים יותר מצעירים (בטווח הגילאים שבמחקר, 17-24, ברוב הקבוצות) נוטים לבטא נכונות רבה יותר ליטול סיכונים בנהיגה. עוד ניתן לראות, כי ככל שאדם מאופיין יותר בהיענות ללחץ חברתי שלילי, כך הוא מבטא נכונות רבה יותר ליטול סיכונים בנהיגה. ברוב הקבוצות נמצא עוד, כי ככל שאדם מונחה יותר על ידי הערך קונפורמיות כך נכונותו ליטול סיכונים בנהיגה נמוכה יותר, ובשתי קבוצות, כוח וחיפוש ריגושים, נמצא כי ככל שהנהיגה רלוונטית יותר לערך העצמי, כך הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה גבוהה יותר.

בין קבוצת בולטות הערך **כוח** לעומת קבוצת הביקורת לבין גיל, נתקבלה אינטראקציה זוגית עבור הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה. בדיקת מקור האינטראקציה העלתה, כי בקבוצת הביקורת, ככל שאדם מבוגר יותר (בטווח הגילאים המצומצם של נבדקי המחקר) כך נכונותו ליטול סיכונים בנהיגה גבוהה יותר ($\beta = 3.27, t(88) = 2.44, p < .05$). בקבוצת בולטות הערך כוח לא התקבל קשר מובהק כזה ($\beta = -3.10, t(88) = 1.41, p > .05$). במלים אחרות, בעוד שבשגרה, ככל שהצעיר מבוגר יותר, כך הוא מוכן ליטול יותר סיכון בנהיגה, הרי שלאחר הבלטת הערך כוח, לגיל אין תפקיד שכזה בהסבר נטילת הסיכונים בנהיגה.

בין קבוצת בולטות הערך **חיפוש ריגושים** לעומת קבוצת הביקורת לבין הערך קונפורמיות עבור הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה, נמצאה אינטראקציה מובהקת ביחס לקבוצת הביקורת, כך שככל שאדם מונחה יותר על ידי הערך קונפורמיות כך נכון פחות ליטול סיכונים בנהיגה ($\beta = -5.09, t(88) = -2.47, p < .05$). בקבוצת בולטות הערך חיפוש ריגושים לא נתקבלו תוצאות מובהקות ($\beta = 1.29, t(88) = 0.65, p > .05$). כלומר, בעוד שבשגרה ככל שאדם מונחה יותר על ידי הערך קונפורמיות כך נכון פחות ליטול סיכונים בנהיגה, הרי שלאחר הבלטת הערך חיפוש ריגושים הוא אינו נכון פחות ליטול סיכונים אלו.

בין קבוצת בולטות הערך **קונפורמיות** לעומת קבוצת הביקורת, לבין גיל, נמצאה אינטראקציה עבור הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה. בדיקת מקור האינטראקציה העלתה, כי בעוד שבקבוצת הביקורת, ככל שהגיל גבוה יותר כך הנכונות ליטול סיכונים גבוהה יותר ($\beta = 3.07, t(88) = 2.25, p < .05$), הרי שבקבוצת בולטות הערך קונפורמיות, ככל שעולה הגיל הנכונות ליטול

סיכונים נמוכה יותר ($\beta = -5.54, t(88) = 2.54, p < .05$). במילים אחרות, בעוד שבאוכלוסייה הכללית ככל שהצעיר מבוגר יותר כך נכונותו ליטול סיכונים גבוהה יותר, הרי שלאחר הבלטת הערך קונפורמיות, ככל שהוא מבוגר יותר, נכונותו ליטול סיכונים נמוכה יותר. בין קבוצת בולטות הערך **אוניברסאליות** לעומת ביקורת לבין משתנים אחרים, לא נתקבלו אינטראקציות זוגיות עבור הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה.

לסיכום, בפרק זה ראינו כי מרבית השערות המחקר לא אוששו. בין קבוצות המחקר לא נמצאו הבדלים מובהקים בנכונות ליטול סיכונים בנהיגה. בין גברים לנשים, לעומת זאת, נמצאו הבדלים במרבית משתני המחקר. גברים נכונים יותר ליטול סיכונים בנהיגה, הנהיגה רלוונטית יותר לערכם העצמי והם נענים יותר מנשים ללחץ חברתי שלילי. בנוסף, גברים מונחים יותר מנשים על ידי הערך כוח ולעומתם הנשים מונחות יותר על ידי קונפורמיות. השערה 1א אוששה ברובה. במדגם הכללי אכן נמצא קשר חיובי מובהק בין הערך כוח לבין הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה, וכן נמצאו קשרים שליליים מובהקים בין הערכים קונפורמיות ואוניברסאליות לבין הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה. משתנים נוסף שנמצאו קשורים לנכונות ליטול סיכונים בנהיגה היו הערך כוח, רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי וההיענות ללחץ חברתי שלילי, כך שככל שהם גבוהים יותר, כך קיימת נכונות גדולה יותר לנטילת סיכונים בנהיגה. הערך חיפוש ריגושים לא נמצא קשור לנכונות ליטול סיכונים בנהיגה. הערכים אוניברסאליות וקונפורמיות, לעומת זאת, נמצאו קשורים שלילית לנכונות ליטול סיכונים בנהיגה במדגם הכללי. בנייתו הירגסיה נתקבלו 40%-44% אחוזי שונות מוסברת, אולם הם לא נבעו במרבית המקרים מן התפעול שנעשה במחקר, אלא ממרכיבים אחרים שכללו גיל, מין, היענות ללחץ חברתי שלילי, רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי ומערכת ערכית. עוד נמצאו אינטראקציות זוגיות בין בולטות הערך קונפורמיות לעומת קבוצת הביקורת, לבין גיל, ובין קבוצת הביקורת לבין הערך קונפורמיות.

דיון

מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבחון היבט נוסף ביחס לגורמים המשפיעים על התנהגותם של נהגים צעירים במהלך הנהיגה, ולהוסיף מידע על גורמים הממתנים או מגבירים את נטילת הסיכונים שלהם בנהיגה. באופן ספציפי, מחקר זה ביקש לבחון את השפעתה של החשיפה לבולטות ערכים מסוימים על הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה, נכונות אשר בעבר נמצאה במתאם גבוה עם הסיכוי למעורבות בתאונות דרכים. עוד בחרנו להתמקד בקשר שבין המערכת הערכית האישית המנחה את הפרט בחייו בכלל, היענות ללחץ חברתי שלילי ורלוונטיות הנהיגה לערך העצמי לבין הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה.

הדיון בתרומתם של כל אחד ממשתנים אלו לניבוי הנכונות ליטול סיכונים, ובהבדלים ביניהם, ייערך בפרק שלהלן. תחילה נתמקד בהבדלים שבין הקבוצות, אליהם חתרנו במחקר זה. לאחר מכן נדון בהבדלים העוסקים במגדר, משתנה דמוגרפי שנמצא כמרכזי במחקר. בהמשך נדון בקשרים בין משתני המחקר הנוספים לבין הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה ונסיים בתרומתם הייחודית של משתני המחקר לנכונות זו.

הבדלים בין קבוצות המחקר

מטרתו המרכזית של המחקר הייתה לבחון את ההבדל בין קבוצות המחקר בכדי למצוא כיצד משפיעה בולטות של ערכים שונים על הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה. שיערנו כי הנבדקים בקבוצות בולטות הערכים חיפוש ריגושים וכוח, יבטאו נכונות רבה יותר ליטול סיכונים בנהיגה מאשר הנבדקים בקבוצות בולטות הערכים קונפורמיות ואוניברסאליות. אולם, לא נמצאו הבדלים מובהקים בין הקבוצות בנכונות ליטול סיכונים ולפיכך השערת המחקר הזו לא אוששה. למיטב ידיעתנו, אך מספר בודד של מחקרים עסקו בקשר שבין ערכי האדם ובין התנהגותו. בכמה מחקרים נמצא כי ערכים משפיעים על התנהגויות של בחירה מודעת ולא מודעת (Bardi & Schwartz, 2003; Feather, 1988; Sagiv & Schwartz, 2004; Schwartz, 1996), אולם, יחד עם זאת נמצאו גם קשרים חלשים למדי בין התנהגויות וערכים תואמים, כגון בין הערך קונפורמיות לבין ציות להורים, בין ערך של בטחון לבין הימנעות מפתחת דלת הבית לזרים, ובין ערך של טוב-לב לבין השאלה בקלות של חפצים לשכנים (Bardi & Schwartz, 2003). כאמור לעיל, מספר תיאורטיקנים טוענים כי הערכים מנחים את ההתנהגות ואף כוללים זאת בהגדרת המושג ערכים (Allport, 1961; Rokeach, 1973) בתוך (Bardi & Schwartz, 2003),

אולם, אחרים טוענים לעומתם, כי הערכים משפיעים על ההתנהגות לעיתים נדירות בלבד, ורק בקרב מיעוט מהאנשים (Kristiansen & Hotte, 1996 ; McClelland, 1985). יתר על כן, מחקרים אלו בדקו קשרים אך לא השפעה של ערכים על התנהגויות, ולפיכך לא ניתן להסיק בוודאות על השפעתם של הערכים המנחים את האדם על התנהגותו. כאשר באנו לבחון את השפעתם של תנאי בולטות הערכים כוח, חיפוש ריגושים, קונפורמיות ואוניברסאליות על הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה, שיערנו על סמך התיאוריה והמחקרים שהובאו לעיל, כי הערכים ינחו התנהגות התואמת למהותם, אך יחד עם זאת לא ניתן להתעלם מכך שקיימת דלות יחסית במחקרים ובתוצאות בתחום זה, המצביעים על קשר ישיר בין ערכים להתנהגות. מבחינה מתודולוגית, סיבה אפשרית נוספת לכך שלא נמצאו הבדלים מובהקים בין הקבוצות, עשויה להיות טמונה בשני גורמים מרכזיים. הראשון, שדובר בו לעיל, הוא יכולת ההשפעה של קטע הבולטות עם התמונה, שייכתן ולא היו אפקטיביים מספיק, יחד עם הגורם השני, שהוא מספר המשתתפים המועט יחסית שהיה בכל קבוצה (n=50). ייתכן ואם קטע הבולטות היה מרגש וסוחף יותר ומותיר רושם רגשי רב יותר על המשתתפים, השפעתו על הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה הייתה משמעותית יותר. בכל מקרה, ראינו כי הבולטות כשלעצמה במתכונתה הנוכחית אינה מספיקה בכדי להשפיע על נכונות ליטול סיכונים, וזו נדרשת לגורמים נוספים בכדי לתרום לנכונות זו או להפחית ממנה. בתת-הפרק הבא נעסוק בהבדלים הקשורים למגדר, משתנה דמוגרפי שנמצא מרכזי במחקר, ונבחן את תרומתו להסבר הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה.

הבדלים בין גברים לנשים

נמצא, כי גברים צעירים נכונים יותר ליטול סיכונים בנהיגה מאשר נשים. ממצא זה מצטרף למחקרים קודמים, בארץ ובעולם, שהצביעו על ההבדל שבין גברים לנשים, הנוגע לנטילת סיכונים בכלל (Begg & Langley, 2004; Gullone et al., 2000; Lonczak, Neighbors, & Donovan, 2007) ולנטילת סיכונים בנהיגה בפרט. גברים, בעיקר צעירים, נוטים יותר מנשים להיות מעורבים בתאונות דרכים קשות, בעיקר בתאונות שנגרמו עקב ביצוע עבירות תנועה, כמו מהירות מופרזת, נהיגה תחת השפעת אלכוהול וכיו"ב (Simon & Corbett, 1996). גברים תופסים את הנהיגה ככוללת בתוכה יותר ריגושים חיוביים, תופסים עצמם כנהגים יותר

אימפולסיביים ובטוחים בעצמם, ומתייחסים לנהיגה מסוכנת כהתנהגות מקובלת ורצויה ופחות מפחידה או מאיימת, לעומת נשים (Taubman – Ben-Ari, 2008). הם תופסים את הנהיגה כהזדמנות לריגוש, להרפתקנות, לצד הזדמנות להשיג כוח והכרה חברתית. נשים, לעומת זאת, קושרות את הנהיגה לשמירת חיים ולאחריות אישית (טאובמן, מיקולינסר ואירם, 1996).

בנוסף, נמצא כי הגברים מונחים יותר על ידי הערך כוח והנשים ע"י הערך קונפורמיות.

ממצא זה עולה בקנה אחד עם הרציונאל שעמד בבסיס השערה 3, על אף שהשערה עצמה לא אוששה. ההשערה טענה כי גברים בקבוצות בולטות הערכים חיפוש ריגושים וכוח יושפעו יותר מבולטות הערכים מאשר גברים בקבוצות קונפורמיות ואוניברסאליות, מבחינת הנכונות ליטול סיכונים. ולעומתן, נשים תושפענה יותר מבולטות הערכים קונפורמיות ואוניברסאליות, מבחינת מיתון נכונות זו. אמנם, אצל הגברים הערך כוח חזק יותר, אולם נראה כי בולטות הכוח אינה משפיעה עליהם. בניסיון להסביר ממצא זה, ייתכן שבמהות הערך כוח בעצם עומד הצורך בשליטה שמשמעותו כאומר, "אינני מושפע מכוח חיצוני אלא הכוח נמצא אצלי, ואני אחליט אם להיות מושפע או לא", כפי שגורסת תיאוריית הערכים (Schwartz, 1992). צורך זה מאפיין אנשים אשר זקוקים לתחושה כי הם שולטים בהתרחשות ובאירועים סביבם, ואכן נמצא כי הצורך בשליטה קשור במעורבות גבוהה יותר בתאונות דרכים ובביצוע רב יותר של עבירות תנועה (Horswill & McKenna, 1999; Trimpop & Kirkcaldy, 1997). אם כך, ייתכן כי צורך זה בשליטה העשוי לאפיין אנשים אשר מונחים על ידי הערך כוח, או ליתר דיוק, גברים, כפי שנתקבל במחקרנו, יגרום להם להיות מושפעים פחות מבולטות הערכים. יתר על כן, ייתכן ובולטות הערכים גם היא לא הייתה מספיק חזקה בכדי להשפיע על הנבדקים, ודרושה הייתה מניפולציה מושכת יותר ובעלת רושם רב יותר בכדי להשפיע.

גם בקשר לנשים אנו רואים, כי בניגוד להשערותנו, בולטות קונפורמיות אינה משחקת תפקיד משמעותי ולא משפיעה על הנכונות ליטול סיכונים; זאת על אף שבמהותו הערך קונפורמיות מבטא תנועה של השפעה על האדם מבחוץ. נראה כי ההסבר לכך נעוץ גם הוא בחוזק השפעתה של מניפולציית המחקר, שכנראה לא פעלה באפקטיביות רבה ולא עוררה את הערך במידה המספקת. אפשרויות אלו יצטרפו להתברר במחקרים בעתיד, אשר יחזרו על המחקר הנוכחי באמצעות שימוש במניפולציות שונות להבלטת הערכים. להלן נעסוק בשאר המשתנים אשר נמצאו קשורים לנכונות ליטול סיכונים בנהיגה, שהם גיל, מערכת ערכית, רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי והיענות ללחץ חברתי שלילי.

קשרים בין משתני המחקר לבין הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה

בקבוצת הביקורת נמצא המשתנה גיל קשור באופן מובהק עם הנכונות ליטול סיכונים

בנהיגה. כך, שככל שהגיל עולה הנכונות ליטול סיכונים עולה גם היא. חשוב לזכור כי טווח הגילאים שבמחקר היה קטן יחסית ונע בין 17-24. המשתנה גיל ידוע בתיאוריה ובמחקרים רבים כקשור לנהיגה מסוכנת, כך שנהגים צעירים נוטים יותר מנהגים מבוגרים להיות מעורבים בנהיגה מסוכנת, בעבירות תנועה (Groeger & Brown, 1989; Jonah & Dawson, 1987) ובתאונות דרכים קטלניות (Arnett, 1990; Levy, 1990). הסיבות האפשריות לכך צוינו בסקירת הספרות, וכוללות גורמים כגון תפיסת סיכון נמוכה, מאפיין אישיותי של חיפוש ריגושים, חקרנות וצורך להתנסות במגוון חוויות וכיוצא בהנה, המאפיינים נהגים צעירים ומושכים אותם ליטול סיכונים בכלל ובנהיגה בפרט. מתוך טווח הגילאים של הנהגים הצעירים, שנע בין הגילאים 17-24, ראינו כי המבוגרים יותר מביניהם נוטים להביע נכונות גבוהה יותר ליטול סיכונים בנהיגה. מרבית המחקרים המפורסמים בספרות המקצועית, עוסקים בטווח הגיל הצעיר ככלל ולא עורכים השוואות הגילאים בתוכו, אלא רק בינו לבין קבוצות גיל מבוגרות יותר. כך למשל, התפלגות נפגעי תאונות דרכים בישראל (נכון ל-1998) מראה ששיעור הנהגים שנהרגו הגיע לשיאו בבני גיל 20-24. שיעור הפצועים קשה בקרב קבוצה זו היה גם הוא הגבוה ביותר, ועמד על 37 פצועים לכל 100,000 תושבים (הקרט ואביצור, 2002). גם במחקר אחר, שבחן נתונים של תאונות התנגשות בישראל בין השנים 1991-1994 (רכב פרטי בלבד, לגבי נהגים בגילאים 17-29), נמצאה מעורבות יתר של נהגים צעירים בתאונות והיא בולטת יותר אצל גברים, בעיקר בתאונות רכב בודד, בשעות הלילה ובדרכים בינעירוניות (מוקואס, הוכרמן, ואייזנמן, 1996). עם זאת, ישנם מחקרים שהשוו בין גילאים צעירים של נהגים, והם מצביעים על כך שככל שהגיל נמוך יותר כך המעורבות וההיפגעות בתאונות דרכים גבוהה יותר. למשל, בישראל בשנת 2006 היה שיעור הנהגים מתחת לגיל 18 שהיו מעורבים בתאונות דרכים קשות וקטלניות בישראל 3.4 ל-10,000 נהגים. בקבוצת הגיל 19-24 ירד שיעור זה ל-2.4 לכל 10,000 נהגים, והוא המשיך לרדת עם הגיל עד לרמה של 1.3 נהגים המעורבים בתאונות דרכים לכל 10,000 נהגים בקבוצת גיל 64-55 (משרד התחבורה, 2010). מחקר נוסף בארה"ב שבחן הבדלים בין נהגים צעירים בגילאים 16-21, מצא כי ככל שגיל הנהג הצעיר נמוך יותר, כך המעורבות בתאונות קשות גבוהה יותר (Ballesteros & Dischinger, 2002), ובייחוד נהגים צעירים בשנה הראשונה שלאחר קבלת רישיונם (Prato, Toledo, Lotan, & Taubman - Ben-Ari, 2010). ממצאים כגון אלו סותרים את התוצאה

שקיבלנו במחקר, לפיה בקבוצת הביקורת, ככל שגיל הנהג מבוגר יותר כך מביע נכונות גבוהה יותר ליטול סיכונים.

עם זאת, ישנם מקורות, אמנם מועטים, הגורסים אחרת. במחקר מקיף שנעשה באוסטרליה, שהשווה בין נהגים בני 19-20 לבין נהגים בני 23-24 נמצא כי עם העלייה בגיל חלה גם עלייה בנטילת הסיכונים בנהיגה, בתחומים של אי חגירת חגורת בטיחות ונהיגה תחת אלכוהול. בתחומים נוספים חלה ירידה מתונה עם העלייה בגיל, או שנטילת הסיכונים בנהיגה נשארה זהה. מסקנת החוקרים הייתה, שהנטייה ליטול סיכונים בנהיגה בקרב צעירים אינה יורדת באופן מובהק במהלך שנים אלו כפי שנוטים לומר, ויש להתייחס גם לנהגים צעירים מבוגרים יותר כבעלי רמת סיכון גבוהה לא פחות מאשר הצעירים יותר (Vassallo, Smart, Cockfield, Gunatillake, Harris, & Harrison, 2010). כמו כן נמצא, כי מאז החלתה בשנים האחרונות, של תקנת הליווי לכל נהג חדש למשך חודשיים ומאוחר יותר למשך שלושה חודשים, חל שיפור במעורבותם בתאונות של נהגים חסרי ניסיון בעלי פחות משנת ותק, המתבטא בירידה בשיעור של 32% במספר הנהגים החדשים המעורבים בתאונות דרכים. זאת לעומת ירידה בשיעור של 4.6% בלבד בקרב נהגים בעלי 3 שנות ותק ויותר (טביביאן-מזרחי ורובינשטיין, 2004). ייתכן, כי הליווי של נהג צעיר בתחילת דרכו מהווה גורם ממתן לנכונותו ליטול סיכונים, המכוון ומדריך אותו לנהוג בצורה בטוחה יותר ובכך מפחית את סיכוייו להיות מעורב בתאונות. גורם ממתן זה, המהווה בקרה חיצונית לנהג, וייתכן ומשפיע לאורך זמן גם לאחר תום תקופת הליווי. בהקשר זה ניתן לשער, כי בגילאים צעירים יותר קיימת גם מעורבות גבוהה יותר של ההורים בנהיגת ילדיהם, מה שעשוי להפחית את נטילת הסיכונים שלהם בנהיגה. ואכן, מחקרים הראו שניטור ובקרה הוריים מהווים גורם חשוב במיתון התנהגות מסתכנת, כך שככל שההורים מפגינים יותר בקרה ושליטה על התנהגות ילדיהם המתבגרים, כך הילדים מסתכנים פחות (למשל, Beck, Shattuck, Haynie, Beck, Hartos, & Simons-Morton, 2002; Crump, & Simons-Morton, 1999).

עם זאת נדגיש, כי קבוצת הביקורת, אליה מתייחסת תוצאה זו, מנתה טווח מצומצם של גילאים ושל נבדקים. ולפיכך ייתכן שלמרות שבמחקרים רווחת יותר הדעה המנוגדת, הטוענת כי ככל שהגיל צעיר יותר כך נטילת הסיכונים בנהיגה גבוהה יותר, בקבוצה קטנה זו המסקנה הייתה שונה. ייתכן, שאם טווח הגילאים היה רחב יותר ומספר הנבדקים גם הוא היה גבוה יותר, הייתה מתקבלת מגמה שונה.

קשר נוסף שנתקבל במחקר התייחס לערך כוח. הערך כוח מוגדר כשאיפה לזכות במעמד וביוקרה חברתיים, להשיג עמדת סמכות כלפי אנשים אחרים ולשלוט במשאבים (Schwartz, 1992). סברנו שאוריינטציה זו תתבטא גם בהתנהגותו כנהג המוכן ליטול סיכונים בכביש ובכך לממש את תחושת הכוח והשליטה כלפי נהגים אחרים. ואכן, גם במחקר הנוכחי נמצא במדגם הכללי **קשר חיובי מובהק בין הערך כוח לבין הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה. בנוסף, קשר זה שבין הערך כוח לבין הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה, נמצא גם בקבוצות בולטות הערכים חיפוש ריגושים וקונפורמיות.** זאת אומרת, שאדם המאופיין בערך כוח, בתנאי בולטות חיפוש ריגושים וקונפורמיות יביע נכונות גבוהה יותר לנטילת סיכונים בנהיגה מאשר אדם המאופיין בכוח ולא נחשף לתנאים אלו. לגבי בולטות הערך חיפוש ריגושים, אכן מתקבל על הדעת כי בולטות זו בשילוב עם הערך כוח המנחה את האדם, יעודדו יחד את הנכונות ליטול סיכונים. שהרי מהות הערך כוח, המבטא שליטה ועליונות על אחרים וכן מהות הערך חיפוש ריגושים, המבטא כפשוטו חתירה אחר הנאה חושית וריגושים, סברנו שיתבטאו גם כנכונות לנהיגה מסוכנת. אולם בנוגע לבולטות הערך קונפורמיות, שיערנו ונוכחנו כבר במחקר זה, כי אותו הערך נמצא במתאם שלילי עם הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה. ולפיכך תוצאה זו סותרת את ההשערה לפיה צעירים יהיו נכונים פחות ליטול סיכונים בנהיגה תחת תנאי בולטות הערך קונפורמיות. ייתכן, שאצל חלק מהנבדקים, משמעותו ההתנהגותית של הערך קונפורמיות הינה התאמה של עצמם לנורמות חברתיות של נטילת סיכונים ולא להפך כפי ששיערנו. ייתכן שהדבר תלוי בחברה בה נמצא הצעיר ובתכנים אותם היא משדרת. במידה והיא מעודדת תכנים של נטילת סיכונים בנהיגה, ייתכן ואדם צעיר המונחה על ידי הערך קונפורמיות, או במקרה זה, הנחשף לבולטות של ערך כזה, ייטה להיות נכון ליטול סיכונים ולנהוג בצורה מסתכנת, שלא כמו בחברה המעודדת נהיגה זהירה. ייתכן וחלק מהנבדקים במחקר, באים מחברה כזו בה המגמה היא ליטול סיכונים, ועבורם זו המשמעות של "להיות כמו כולם", לציית לנורמות ולציפיות חברתיות. צעיר החי במסגרת של נורמה כזו, כאשר יבליטו לו ערך של קונפורמיות והוא כבר מונחה על ידי ערך של כוח המעודד נכונות ליטול סיכונים, ייתכן ותחת תנאי כזה של קונפורמיות תתעצם מגמת הנכונות לנהיגה מסתכנת עקב הציפייה החברתית שחש אותו הצעיר לכיוון של נטילת סיכונים. ניתן אולי לומר, כי במקרה כזה ממלאה בולטות הערך קונפורמיות את תפקידה של ההיענות ללחץ חברתי שלילי, בהיותה מכוונת לעמוד בציפיות ובנורמות החברתיות השליליות לכיוון של נטילת סיכונים בנהיגה.

לעומת זאת, ניתן לראות במחקר מגמה בולטת יותר, שכנראה רווחת באוכלוסיית הצעירים הכללית. במחקר זה, **נמצאו במדגם הכללי קשרים שליליים מובהקים בין הערכים קונפורמיות ואוניברסאליות לבין הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה, בדומה להשערה**. ערכים אלו מבטאים אוריינטציה של הרמוניה, אחדות עם הסביבה ולא עליונות או התנגדות לה, בניגוד לערך כוח שלהלן. הערך קונפורמיות מוגדר כרצון לציית לנורמות ולציפיות חברתיות, ולהימנע מכל פעולה אשר עלולה להרגיז אחרים, והערך אוניברסאליות כרצון להבין ולקבל אנשים אחרים, פתיחות אינטלקטואלית ורגשית לסביבה, ודאגה לאיכות הסביבה ולשימור הטבע (Schwartz, 1992; כנפו ושוורץ, 2003). הואיל וכך, סביר שאדם המונחה על ידי קונפורמיות יביע נכונות שלילית לנטילת סיכונים, שהרי נטילת סיכונים מנוגדת לנורמה של השתלבות בכביש ועשויה לגרום לאי נעימות ולרוגז בקרב נהגים אחרים. בדומה לכך גם מי שמונע על ידי הערך אוניברסאליות יביע נכונות שלילית לכך, מכיוון שנטילת סיכונים בנהיגה עשויה לבטא לעיתים קרובות חוסר סבלנות וחוסר בפתירות רגשית כלפי אנשים וכלפי הסביבה, המנוגדות להשקפת ערך זה. בנוסף לכך, **גם בקבוצות הבולטות קונפורמיות וכוח נמצא הערך קונפורמיות קשור שלילית לנכונות ליטול סיכונים**. לגבי בולטות קונפורמיות, ממצא זה מחזק את המגמה שהתקבלה לעיל במדגם הכללי, שהרי מהותו של הערך קונפורמיות הוא השתלבות עם הסביבה וציות לנורמות שלה. ותחת תנאי של בולטות הערך קונפורמיות, צעיר המאופיין עוד קודם לכן בערך קונפורמיות ייתכן שיקבל חיזוק לערך זה על ידי הבולטות, ובהתאם לכך גם למיתון הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה.

לגבי בולטות הערך כוח, נראה כי בדומה לתוצאה קודמת, על פיה נמצא קשר בין בולטות הערך קונפורמיות והערך כוח לכיוון הנכונות לנהיגה מסוכנת, גם כאן מסתמנת מגמה של קשר בין ערכים אלו. אולם בניגוד אליה, כאן אנו מוצאים קשר בין הערך קונפורמיות לבין בולטות הערך כוח דווקא לכיוון מיתון נכונות זו. בהיבטנו במעגל הערכים, נראה כי אמנם שני ערכים אלו אינם מנוגדים זה לזה, אך גם אינם צמודים זה לזה ואינם נמצאים תחת אותה קטגוריה של ערכי על (הערך כוח נמצא תחת "האדרה עצמית" והערך קונפורמיות עומד תחת "שימור") (Schwartz, 1992). יתר על כן, למיטב ידיעתי במחקרים שעסקו בתיאוריית ערכים זו לא נמצא קשר מיוחד בין השניים. אם כן נותרה השאלה מדוע דווקא תחת תנאי של בולטות הערך כוח, צעיר המונחה על ידי הערך קונפורמיות יהיה נכון פחות ליטול סיכונים בנהיגה. ייתכן אולי לשער, שבולטות הערך כוח מילאה במקרה זה פונקציה אחרת כאשר הובלטה לצעירים המונחים על ידי

קונפורמיות, דווקא לכיוון של מיתון הנכונות ליטול סיכונים, מכיוון שהערך המנחה הוא חזק יותר בהשפעתו על הצעיר כפי שראינו בתוצאות קודמות. ייתכן שאדם צעיר המונחה על ידי קונפורמיות ודוגל בעיקרון של השתלבות בסביבה, בעבורו אולי בולטות הערך כוח משמעותה שליטה ועליונות דווקא על אנשים שמפריעים להשתלבות בתנועה, שמסכנים את החיים בכביש ומפריעים לנורמה של נהיגה בטוחה. לפיכך, ניתן אולי לשער שהיחסים בין הערך לבולטות הערך עשויים לשנות את משמעותו של הערך שהובלט, ולרתום אותו למגמת הערך המנחה את האדם.

ההשערה אודות הקשר בין הערך חיפוש ריגושים לנכונות ליטול סיכונים בנהיגה לא אוששה, הואיל ולא נמצא קשר מובהק בין משתנים אלו. אמנם, הציון שנתקבל במבחן פירסון אינו רחוק מן הציונים האחרים שנתקבלו ביחס לערכים אצלם הקשר נמצא מובהק, ועם זאת הינו מצפים, שדווקא הערך חיפוש ריגושים שמהותו רצון לחוות שינויים מתמידים ולהתמודד עם אתגרים ימצא במתאם גבוה עם נכונות ליטול סיכונים בנהיגה, כביטוי של רצון זה לחוות חוויות ושינויים בחיים. מחקרים מצביעים על הקשר שבין חיפוש ריגושים כאפיון אישיותי ובין נטילת סיכונים, (למשל, כרמל, 2009; Hansen & Breivik, 2001; Arnett et al., 1997) ובייחוד בגיל ההתבגרות. בנוגע לקשר שבין חיפוש ריגושים כערך מנחה, ונטילת סיכונים, מעטים הם המחקרים, כפי שהוזכר לעיל בנוגע לערכים נוספים. ההיצע המחקרי בתחום הקשר הישיר שבין ערכים להתנהגות הינו דל יחסית ולפיכך ייתכן כי למרות שאדם מונחה על ידי ערך זה הדבר יתבטא פחות בהתנהגותו ויותר באמונותיו או השקפותיו. הסבר נוסף העשוי להתקבל על הדעת טמון, כפי שצינו בעבר, בגודלן של הקבוצות ובחוזקה הלא-מספק של המניפולציה, ייתכן שבתנאים אחרים של ניסוי הייתה מתקבלת תוצאה המתאימה יותר להשערות.

עוד התברר במחקר, כי בקבוצות בולטות הערכים כוח ואוניברסאליות ובקבוצת הביקורת וכן במדגם הכללי, נמצאו קשרים מובהקים בין רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי לבין הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה. בהתאם לכך, ככל שנהיגתו של אדם רלוונטית יותר לערכו העצמי כך יביע נכונות רבה יותר לנטילת סיכונים בנהיגה. בהתייחס לקבוצת הביקורת ולמדגם הכללי, ממצא זה מתאים למחקרים קודמים שהובאו לעיל בהם נמצא קשר בין רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי ונהיגה מסוכנת ונמצא כי אלו שחוו איום על ערכם העצמי בכביש נטו לנהוג בצורה מסוכנת יותר, ובכך להגן על הערך העצמי שלהם ולתקף אותו (Knee et al., 2002; Schreer, 2002). ראינו כי גם בקבוצות הבולטות כוח ואוניברסאליות נמצא קשר בין רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי לבין הנכונות ליטול סיכונים. מכך ניתן אולי לומר, שהבולטות גרמה למיתון

הקשר בין רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי לבין הנכונות ליטול סיכונים. אולם, הערכים כוח ואוניברסאליות אינם מצביעים על אותה מגמה במהותם, שהרי כוח מייצג אוריינטציה של שליטה על הסביבה והערך אוניברסאליות מייצג אוריינטציה של השתלבות בסביבה. ההסבר לכך נעוץ לדעתי בגורם סטטיסטי, שהוא גודלן של קבוצות המחקר ($n=50$), הגורם לקשר ומובהקות נמוכים יותר לעומת המדגם הכללי ($n=250$), מה שעשוי להסביר גם את העובדה שבקבוצות בולטות הערכים חיפוש ריגושים וקונפורמיות לא נמצא קשר מובהק בין רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי לבין הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה.

משתנה בלתי תלוי נוסף שנבדק במחקר היה ההיענות ללחץ חברתי שלילי. בכל קבוצות

הניסוי מלבד בקבוצת בולטות הערך כוח, וכן בקבוצת הביקורת ובמדגם הכללי נמצאו קשרים בין תכונה זו לבין הנכונות ליטול סיכונים, כך שככל שמידת ההיענות ללחץ חברתי שלילי גבוהה יותר, כך קיימת נכונות גדולה יותר לנטילת סיכונים בנהיגה. ממצא זה תואם את הבסיס להשערות א' ו ב' שעסקו בהיענות ללחץ חברתי שלילי כמשתנה ממתן בין בולטות ערכים לבין הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה (2א'), וכמשתנה ממתן בין מערכת ערכית לנכונות זו (2ב'). בבסיס שתי ההשערות עמדה הטענה כי ההיענות ללחץ חברתי שלילי הינה גורם חזק, המשפיע על קבלת ההחלטות של המתבגר ועל התנהגותו, וגורם לו ליטול יותר סיכונים. טענה זו נתמכה על ידי מחקרים רבים שהובאו לעיל (לדוגמא, Henry & Slater, 2005; Crockett et al., 2006) ושהראו כי השפעתם של ערכים ושל בולטות ערכים מוגבלות במידה מסוימת על ידי לחץ חברתי שלילי שלעיתים חזק יותר מגורמים פנימיים של האדם (Bardi & Schwartz, 2003; Blackwood, 2000). לפיכך, שיערנו כי אדם בעל היענות גבוהה ללחץ חברתי שלילי לכיוון של נטילת סיכונים יביע נכונות גבוהה יותר ליטול סיכונים גם כאשר המערכת הערכית שלו או בולטות ערך מסוים מנחים אותו אחרת. בפועל, כאשר בדקנו על ידי מבחני רגרסיה את תרומתה של ההיענות ללחץ חברתי שלילי, נמצא משתנה זה בפני עצמו קשור לנכונות ליטול סיכונים. אולם, כאשר ביקשנו לבדוק את תרומתו של משתנה זה בצירוף עם בולטות הערכים לסוגיה ובצירוף הערכים לאחר מכן, השערות אלו לא אוששו, זאת אומרת שלא נמצא קשר מובהק בין ההיענות ללחץ חברתי שלילי, מערכת ערכית והנכונות ליטול סיכונים, ולא בין ההיענות ללחץ חברתי שלילי, בולטות הערכים והנכונות ליטול סיכונים. ככל הנראה, המציאות מורכבת יותר ונדרש שילוב של משתנים נוספים בכדי לבחון את תרומתו של משתנה זה. בהמשך ניתן יהיה

לראות כי מבחני אינטראקציה שערכנו בשילוב עם משתנים נוספים הניבו אכן תוצאות מובהקות, ועל תרומתם להסבר השונות של הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה נעמוד להלן.

תרומתם הייחודית והמשולבת של משתני המחקר לנכונות ליטול סיכונים בנהיגה

מניתוחי הרגרסיה למדנו כי המשתנים הדמוגרפים - גיל ומין - הסבירו אחוזים ניכרים מן השונות של הנכונות ליטול סיכונים. בכל קבוצות הניסוי, הקשר בין המגדר לבין הנכונות ליטול סיכונים היה מובהק, והסיבות האפשריות לכך הוסברו לעיל ועסקו בתפיסותיהם וביחסם של גברים לעומת נשים כלפי נהיגה. הדיון במשתנה גיל גם הוא נערך לעיל. כפי שראינו, נתקבלו עוד אינטראקציות זוגיות בין בולטות הערכים לסוגיה לבין משתני המחקר והדיון בהם יוצג להלן בהתייחס לכל אחת מקבוצות הבולטות.

בולטות כוח

במחקר התברר כי **בקבוצת הביקורת, ככל שהנהג הצעיר מבוגר יותר, כך נכונותו ליטול סיכונים בנהיגה גבוהה יותר. ממצא זה לא התקבל בקבוצת בולטות הערך כוח.** במלים אחרות, כאשר מבליטים את הערך כוח, אין קשר בין גיל ונכונות לנהיגה מסוכנת; האדם ינהג באופן מסוכן ללא קשר לגילו. מה יש בו, בערך כוח, העשוי להביא לביטול קשר זה? ייתכן, כי בולטות הערך כוח בקרב נהגים מתחילים אלו מעוררת את הנכונות ליטול סיכונים בהתאם לאופיו של הערך כוח, המבטא שאיפה לזכות במעמד וביוקרה חברתיים, להשיג עמדת סמכות כלפי אנשים אחרים ולשלוט במשאבים (Schwartz, 1992), שנמצא לעיל במחקרנו קשור באופן מובהק לנכונות זו. ראינו לעיל, כי במחקר זה אצל נהגים צעירים יותר קיימת נכונות נמוכה יותר ליטול סיכונים בנהיגה. שיערנו שייתכן שהדבר קשור לבקרה הורית שקיימת יותר בגילאים צעירים מאשר אצל נהגים צעירים מבוגרים יותר. בהתאם לכך, ייתכן שהבלטת הערך כוח לנהגים צעירים מחזקת אצלם את הרצון להפגין שליטה וסמכות, בהתאם למהותו של הערך כוח, המבטלת את ההשפעה של גילם הצעיר ואת השפעת ההורים והם ייקחו סיכונים ללא קשר לגילם. בהתאם למהות הערך כוח, גם אצל נהגים צעירים מבוגרים יותר, בולטות הערך כוח תעודד נכונות ליטול סיכונים על ידי הדגשת הכוח והשליטה. אמנם, תוצאות המחקר לא הוכיחו כי הערך כוח מעודד נטילת סיכונים, אבל הם כן הראו שחשיפה לערך זה, גורמת לנטילת סיכונים ללא קשר לגיל הנבדק. תוצאה זו ומשמעותה ראוי שתיחקר שוב במחקרי המשך.

באופן דומה, גם הבלטת הערך קונפורמיות, שינתה את הקשר שבין גיל לבין הנכונות

ליטול סיכונים בנהיגה. בעוד שבקבוצת הביקורת, ככל שהגיל גבוה יותר כך הנכונות ליטול סיכונים גבוהה יותר, הרי שלאחר הבלטת הערך קונפורמיות, ככל שעולה הגיל הנכונות ליטול סיכונים נמוכה יותר. בעוד שבמצב הרגיל, ככל שהגיל גבוה יותר, הנכונות ליטול סיכונים גבוהה יותר, הרי שלאחר בולטות קונפורמיות, הרי שככל שאדם צעיר יותר, כך הוא ייטה יותר להיות נכון ליטול סיכונים, ובהתאם לכך ככל שהוא מבוגר יותר, הוא יהיה נכון פחות ליטול סיכונים. הערך קונפורמיות מוגדר כרצון לציית לנורמות ולציפיות חברתיות, ולהימנע מכל פעולה אשר עלולה להרגיז אחרים (Schwartz, 1992). מתוצאות קודמות ראינו כי בולטות הערך קונפורמיות לא השפיעה לכיוון של מיתון נכונות זו כשעמדה היא לבדה, אך כאן אנו רואים כי יכולתה להשפיע תלויה בגיל הנהג. מדוע? ברם, ניתן לשער ולהניח, כי ערך זה של קונפורמיות חזק יותר אצל אנשים צעירים יותר, הקרובים יותר לגיל ההתבגרות ומושא ההתייחסות המרכזי שלהם הוא החברים. אצל צעירים יותר קיים צורך חזק "להיות כמו כולם", לציית לנורמות חברתיות ולא לצאת מן הכלל, מה שמעודד התנהגות קונפורמית (זיו, 1984, בתוך סולברג, 1996). ואכן קשר זה שבין קונפורמיות לבין גיל נמצא גם בעבר, כך שככל שהגיל צעיר יותר כך ההתנהגות הקונפורמית רבה יותר (Pasupathi, 1999). אולם, היינו מצפים שבקרב הצעירים יותר תשפיע בולטות הערך קונפורמיות לכיוון של מיתון הנכונות ליטול סיכונים. ומה שנוצר הוא ההפך מכך: ככל שגיל הנהג צעיר יותר, לאחר בולטות קונפורמיות הוא יבטא נכונות רבה יותר ליטול סיכונים. בדומה להסבר שהבאנו לעיל, ייתכן שבקרב המשתתפים במחקר, כמו גם באוכלוסיות צעירים אחרות, המשמעות של "להיות כמו כולם" היא ליטול סיכונים ובכך להוכיח את השייכות לקבוצה. כפי שהזכרנו, חקרנות והתנסות במגוון פעילויות, הכוללת נטילת סיכונים, משקפת את שאיפת המתבגרים לחוות ולהתנסות ואינה אלא התנהגות טבעית והכרחית להתפתחות בריאה בתקופה זו (Beyth-Marom & Fischhoff, ; Franzkowiak, 1987; Irwin & Vaughan, 1988). בקבוצות כאלו, להיות 'אנטי קונפורמיסט' פירושו לא להעיז להסתכן, להישאר בצד כאשר כל בני הקבוצה מתנסים בחוויה זו. הואיל ואפיון זה מתאים במיוחד לתקופת גיל ההתבגרות, אליה משתייכים נהגים צעירים יותר, תחת תנאי של בולטות הערך קונפורמיות הם יהיו נכונים ליטול יותר סיכונים.

לעומת זאת, הנהג הצעיר המבוגר יותר, יביע נכונות נמוכה יותר ליטול סיכונים תחת תנאי של בולטות הערך קונפורמיות. במצב הרגיל, הצעיר המבוגר יותר ייקח יותר סיכונים בנהיגתו מאשר הצעיר ממנו, באשר הוא חש שאין גורם בקרה האומר לו כיצד לנהוג כמו אצל צעירים יותר כפי שהוזכר. לעומת זאת, תנאי של בולטות קונפורמיות המעודדת שלא להפר את הסדר החברתי, עשוי לשמש כגורם בקרה ותזכורת לכללי הבטיחות ולהשתייכותו לחברה הכללית ותחת בולטות זו הוא יביע נכונות נמוכה יותר ליטול סיכונים בנהיגה. אצל הצעיר המבוגר יותר, קיים פחות צורך להיות כמו כולם כדי להתפתח בצורה תקינה, כמו אצל הצעיר יותר הקרוב ממנו לגיל ההתבגרות כפי שהזכרנו. ולכן, ייתכן שהמשמעות של קונפורמיות עבורו היא היצמדות לכללים ונורמות כלליות ולא רק ספציפית למסגרת החברתית שלו.

את ההסבר שהצענו לעיל, ניתן להשלים על ידי דיון בתהליכים התפתחותיים המתרחשים עד לגיבוש זהות עצמית. על פי התיאוריה של קולברג תלמידו של פיאז'ה, שהמשיך את תיאורית ההתפתחות המוסרית שלו, קיימת התפתחות חברתית המתרחשת בשלבים. בילדות המוקדמת, הילד אינו מושפע מכללים עד הגיעו לגיל 11-12, עת מתחיל השלב הקונבנציונאלי, כהגדרתו. בשלב זה מתחילה מוסריות קונפורמית, שפירושה נאמנות והזדהות עם אנשים וקבוצות השתייכות, ושמירת הסדר החברתי. הילד דוגל בערך של קיום הציפיות והכללים של המשפחה, הקבוצה, הלאום, ונדרש להתנהגות "הולמת" כפי שהיא זוכה לשביעות רצון, אישור וחיבה של הסובבים. בשלב הבא, המתבגר מגיע לשלב הבת-קונבנציונאלי. בשלב זה הוא נדרש לבניית זהותו האוטונומית ולבחירת ערכיו האישיים, לאורה של הקונפורמיות אותה פיתח בשלב הקודם. בשלב זה קורה לעיתים רבות, משבר זהות אנטי-קונבנציונאלי, המאפשר מעבר מהמוסריות המקדשת את הכללים החברתיים אל בניית זהות עצמאית בעלת עקרונות מצפוניים אישיים. שלב זה עשוי להימשך מספר שנים, עד שהמתבגר מצליח לגבש לעצמו זהות עצמאית משלו (בן-צבי, 2010). לאור זאת ניתן לומר, כי ככל שאדם מתרחק יותר מגיל הילדות וההתבגרות ומגבש לעצמו זהות עצמאית, כך הקונפורמיות עבורו קשורה פחות לחברה המצומצמת שלו, ממנה הוא מושפע, ויותר לערכים ונורמות שגיבש לעצמו בהתאם לעולם הרחב שסביבו. לפיכך בגיל מבוגר יותר, עשויה בולטות הערך קונפורמיות להשפיע לכיוון של מיתון הנכונות ליטול סיכונים, לעומת הנהג הצעיר יותר שקונפורמיות עבורו תתבטא בנכונות גבוהה יותר לנטילת סיכונים בהתאם לאווירה הקיימת בקבוצת השווים שלו.

בולטות חיפוש ריגושים

בעוד שבקבוצת הביקורת, ככל שאדם מונחה יותר על ידי הערך קונפורמיות כך הוא

נכון פחות ליטול סיכונים בנהיגה, הרי שבקבוצת בולטות הערך חיפוש ריגושים לא התקבל קשר מעין זה. כמו שראינו והוסבר לעיל, בקבוצת הביקורת התקבל קשר שלילי בין הערך קונפורמיות לבין הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה. זאת בהתאם למהותו של הערך קונפורמיות, המעודד השתלבות בחברה ובנורמות שלה והימנעות מכל פעולה אשר עלולה להוציא אחרים משלוותם, ומתאים לנהיגה זהירה והשתלבות בכביש. חזרתה של תוצאה זו כאן, עשויה להצביע על מגמה של מיתון הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה בקרב הגבוהים בערך קונפורמיות. אולם, כאשר הובלט הערך חיפוש ריגושים, ראינו דבר מעניין: קשר שלילי זה שבין קונפורמיות לבין הנכונות ליטול סיכונים "הפך" חיובי ובלתי מובהק. כלומר, תחת תנאי של בולטות הערך חיפוש ריגושים, לא מתקיים קשר זה שנתקבל בקבוצת הביקורת בין הערך קונפורמיות לבין הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה. על אף שקשר זה אינו מובהק, ראינו כי תחת בולטות הערך חיפוש ריגושים, הקשר שנתקבל הינו חיובי. הערך חיפוש ריגושים שהובלט במחקר, מבטא רצון לחוות התרגשות ושינויים מתמידים, ולהתמודד עם אתגרים (Schwartz, 1992). ייתכן כי כגורם ממתן, בולטות הערך חיפוש ריגושים, פועל ומטשטש קמעה את חוזקו של הערך קונפורמיות במיתון הנכונות ליטול סיכונים. וזאת ניתן לראות בכך שקשר זה אינו מובהק כמו בקבוצת הביקורת. ניתן אולי לשער, כי הניגודיות המסוימת בין תוכנם של הערכים קונפורמיות (הממתן את הנכונות ליטול סיכונים) וחיפוש ריגושים (לכיוון הנכונות ליטול סיכונים) יצרה כמעין דיסוננס קוגניטיבי שמנע מהאדם לפעול. ואולי לפיכך, הקשר בין הערך קונפורמיות לאחר בולטות הערך חיפוש ריגושים לבין הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה לא הופיע כמובהק, אלא רק כבלתי מובהק.

בולטות אוניברסאליות

הערך אוניברסאליות מוגדר כרצון להבין ולקבל אנשים אחרים, פתיחות אינטלקטואלית ורגשית לסביבה, ודאגה לאיכות הסביבה ולשימור הטבע (Schwartz, 1992); כנפו ושוורץ, 2003). **בין קבוצת בולטות הערך אוניברסאליות לעומת ביקורת לבין משתנים אחרים, לא נתקבלו אינטראקציות זוגיות עבור הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה.** כמו כן, בכלל תוצאות המחקר לא נמצאו תוצאות רבות העוסקות בבולטות ערך זה. מדוע? ייתכן, שמתוקף מהותו של ערך זה, המייצג אוריינטציה של קבלה והתמזגות עם הסביבה, הוא אינו 'פועל'

כמשפיע על המציאות וכמשנה אותה. מטרת הבולטות של הערך אוניברסאליות כפי ששיערנו, הייתה לבדוק אפשרות של מיתון נכונות לנהיגה מסוכנת על ידי הבלטה של ערך המייצג סובלנות ופתיחות לאנשים ולסביבה. שיערנו, כי בולטות זו תשפיע ותמתן נכונות לנטילת סיכונים בנהיגה בהתאם לאופיו של ערך זה המנוגד לאוריינטציה של השתלטות על אחרים, סיכון עצמי ואחרים ופגיעה אפשרית בסביבה, המאפיינת נטילת סיכונים בנהיגה. יכול להיות שאופיו של ערך זה דווקא היה זה שמנע מהבולטות להשפיע, הואיל והוא מעודד כאמור קבלה והשתלבות עם הסביבה ולא הליכה כנגד ושינוי של הסביבה, כפי שהיינו מצפים שתעשה הבולטות. במילים אחרות, אולי ייתכן לומר, שהביטוי "בולטות הערך אוניברסאליות" לכשעצמו הוא בעייתי וטומן בחובו במידה מסוימת, סתירה מינייה וביה.

הסבר נוסף שעשוי להיות לכך, ייתכן וטמון בגורמים מתודולוגיים. לפיכך, ייתכן שקטע הבולטות לא היה חזק מספיק, ולא נרשם כיאות בתודעתם של המשתתפים.

מגבלות המחקר והצעות למחקרי המשך

מחקר זה נערך באמצעות מערך ניסויי, שבחן בעיקר את השפעת בולטות הערכים כוח, חיפוש ריגושים, קונפורמיות ואוניברסאליות על הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה. לשם בחינתה של השפעה זו, נבנתה מניפולציה ייחודית של בולטות ערכים אלו שנוסתה בפעם הראשונה במחקר זה. על אף שבוצע פיילוט שבחן את תוקף קטעי הבולטות, ותוצאותיו הראו כי אכן הם מבליטים את הערכים אותם נועדו להבליט, ראינו כי תוצאות מעטות מאד התקבלו לגבי בולטות הערכים וגם הן תרמו להסבר שונותה של הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה רק יחד עם משתנים מתווכים ולא ישירות. ניתן למעשה לשער, כי קטעי הבולטות לא היו אפקטיביים מספיק בכדי להדהד את הערך בתודעתם של המשתתפים, ברמה אליה שאפנו במחקר. ייתכן כי אם היינו משתמשים באמצעים משוכללים יותר בכדי להבליט את הערכים, היו מתקבלות תוצאות מרשימות יותר.

מגבלה נוספת של מחקר זה קשורה גם היא לאופיו כמחקר ניסויי: מחקר זה מנה ארבע קבוצות ניסוי וקבוצת ביקורת אחת. כל אחת מן הקבוצות מנתה חמישים משתתפים בלבד, מספר קטן יחסית, שלמעשה ייתכן שמנע את התקבלותן של יותר תוצאות מובהקות בכל קבוצה, באם הייתה מונה מספר רב יותר של משתתפים.

הצעתנו, לערוך בעתיד מחקר דומה עם מספר רב יותר של משתתפים בכל קבוצה, ועם מניפולציה משוכללת יותר, כגון בולטות ערכים על ידי מדיה אינטראקטיבית, ולבדוק את הנכונות

ליטול סיכונים בנהיגה תחת תנאים 'משופרים' אלו. בנוסף, יהיה מעניין ואף מדויק יותר לבדוק את השפעתה של בולטות הערכים על נטילת הסיכונים בזמן נהיגה בעזרת סימולטור של נהיגה, ולא רק על הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה כפי שבחנו במחקר זה. במחקר הנוכחי, לעומת זאת, נערך שימוש בשאלון דיווח עצמי של נכונות להתנהגות זהירה או מסוכנת, אשר במידה מסוימת מסתכן בהטיות מצד המרואיינים העלולות לאיים על אמיתותן של התשובות. ראשית, עלול להיווצר אפקט של רציה חברתית, כלומר, נטייה להסכים עם התנהגות נורמטיבית, ולדווח על נכונות לנהיגה זהירה, ולא להודות בהתנהגות פחות מקובלת כמו נהיגה מסוכנת. שנית, לעיתים בשאלון דיווח עצמי קיימת הטיות של העדפת כיוון, ויש הנוטים לסמן באופן עקבי ערכים קיצוניים, או למשל נמנעים מנקיטת עמדה ומסמנים תשובות אמצע. עוד קיימות הטיות שמקורן בחוסר עניין, העדר מוטיבציה לענות על השאלון או עייפות. במידה ויערך שימוש בסימולטור, זה עשוי להתגבר על הטיות אלו, ראשית מכיוון שהנהיגה נבחנת בזמן אמת ולא מסתמכת על דיווחו בקשר לאופי הנהיגה שלו. סימולטור עשוי להתגבר ולו חלקית, גם על ההטיות של חוסר עניין ומוטיבציה, מכיוון שהתנסות בנהיגה בסימולטור עשויה להיות חוויה מעניינת יותר לנבדק מאשר מילוי שאלון.

בנוסף לכך, יש לקחת בחשבון את ההנחה, לפיה אכן קיים פער בין ערכים, עמדות והתנהגות. ראינו לעיל במחקרים קודמים, כי במקרים רבים לבולטות ערכים, כמו גם למערכת הערכית של האדם, ניכרת השפעה על מחשבות ועמדות. ניסינו לברר במחקר זה האם לבולטות ערכים קיימת גם השפעה על כוונות התנהגותיות ועל התנהגות לאחר חשיפה לבולטות ערכים. בניגוד להשערות, כאמור, לא נמצא קשר ישיר בין בולטות ערכים לבין נכונות להתנהגות מסתכנת כמו בין קשרים אחרים שנמצאו בין בולטות ערכים לעמדות. הספרות מדברת על כך שקיים פער בין ערכים, עמדות והתנהגות, כך שאדם עשוי להביע עמדה כל שהיא הקשורה לערך ולהתנהגות מסוימת, אך לא להתנהג בהתאם. הסיבה לכך, על פי שוורץ (Schwartz, 1996) היא שבפועל, המציאות מורכבת יותר מאשר הצהרה על ערך מסוים המנחה את האדם או הבעת עמדה לגביו; לעיתים התנהגות מסוימת אינה מונחית רק על ידי עדיפות הניתנת לערך מסוים אלא על ידי שקלול של כמה ערכים המתחרים זה בזה, והיא ביטוי של צירופם והכללתם יחד. מציאות כזו עשויה להתבטא בכך שאדם ידווח על ערכים מסוימים כמנחים אותו וייתן עדיפות גבוהה יותר למי מהם, אך בפועל ינהג אחרת. מכאן עולה השאלה בנוגע למידה בה מסוגל האדם לדווח על המערכת הערכית שלו. כאמור לעיל, ערכים מוגדרים כמטרות-על רצויות, שונות זו מזו במידת

חשיבותן, המשמשות עקרונות מנחים בחיי אנשים. בני האדם שונים זה מזה בחשיבות שכל אחד מייחס לערכים שונים. לכל אדם היררכיה של ערכים, המשקפת את המזג ואת האישיות שלו, חוויות חיים שונות שהשפיעו עליו, תרבותו ועוד (Schwartz & Bardi, 2001). היררכיית ערכים זו מנחה את התפיסות, ההערכות והבחירות ההתנהגותיות של האדם (כנפו ושוורץ, 2003; Schwartz & Bardi, 2001). אולם, נראה כי המערכת הערכית והיררכית הערכים של האדם, הינה מופנמת בעיקרה וברובה לא מודעת. בחיי היומיום שלו, האדם בדרך כלל אינו מגדיר לעצמו עקרונות מנחים אלו, והוא מונחה על ידם שלא מתוך החלטה מודעת אלא מתוך חוויות חיים שעבר, חינוך וכיו"ב (ראה למשל, Sagiv & Schwartz, 2004). אם כך, ייתכן שהכלי הבוחן מערכת ערכית בו השתמשנו במחקר, לא שיקף במידה מספקת את המערכת האמיתית המופנמת אצל האדם, אלא את האופן בו הוא תופס אותה. יתר על כן, ראינו לעיל כי הקשר בין ערכים לבין התנהגות אינו ברור מספיק; ישנם מחקרים המצביעים על קיומו של קשר כזה, ישנם המורים על קשר חלש וישנם מחקרים בהם לא נמצא קשר. אנחנו שיערנו שיימצא קשר, ותהיה השפעה לבולטות הערכים, על סמך זרם המחקרים שמצאו קשרים בין ערכים להתנהגות. אולם לא ניתן להתעלם מן העובדה שבסיס זה אינו מספק, בהתחשב במחקרים שמצאו אחרת. במידה ותחום זה של הקשר בין ערכים להתנהגות יתבסס יותר, יהיה ניתן לערוך מחקר דומה למה שערכנו ולבחון שוב את התוצאות על בסיס איתן יותר, וכאמור באמצעים משוכללים יותר.

בנוסף לכך, עולה השאלה לגבי הזיקה בין המערכת הערכית, המופנמת, לבין בולטות ערכים. במחקר זה שיערנו, על סמך מחקרים קודמים שמצאו קשר בין ערכים להתנהגות, כי יימצא קשר בין בולטות ערכים לבין התנהגות. אולם, ייתכן שלא ניתן להסיק על זיקה כזו בין ערכים לבין בולטות ערכים, שהרי קיים שוני מהותי ביניהם: המערכת הערכית הינה מערכת שלמה, מורכבת ומופנמת בעיקרה, ובולטות הערכים היא רגעית ונקודתית. המערכת הערכית, אם היא מנחה התנהגות, אולי זה מפני שהיא מערכת שלמה של מוטיבציות ותכנים, מערכת הנבנית לאורך החיים ומושרשת היטב בנפשו של האדם, ומתוקף היותה כזו הרי היא משפיעה על חיי ואורחותיו. בולטות הערכים, לעומתה, היא חיצונית ורגעית, כאמור. ולפיכך ייתכן שעל אף שהיא מדגישה ערך מסוים, שקשור אצל האדם להתנהגות מסוימת, היא אינה מסוגלת להיות חזקה מספיק וליצור את אותו האפקט המקורי והעמוק של המערכת הערכית המשפיעה על ההתנהגות.

סיכום והשלכות יישומיות של ממצאי המחקר

מחקר זה ביקש לבחון את השפעתה של החשיפה לבולטות ערכים מסוימים על הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה, נכונות אשר בעבר נמצאה במתאם גבוה עם הסיכוי למעורבות בתאונות דרכים. עוד ניסינו לבדוק מהו הקשר שבין המערכת הערכית האישית המנחה את הפרט בחייו בכלל, היענות להחץ חברתי שלילי ורלוונטיות הנהיגה לערך העצמי לבין הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה.

בדומה למחקרים קודמים, ראינו כי גברים, אשר מונחים על ידי הערך כוח, ולא על ידי הערכים קונפורמיות ואוניברסאליות, אשר להם רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי וכן נוטים להיות מושפעים מלחץ חברתי שלילי, היו בעלי נכונות רבה יותר ליטול סיכונים בנהיגה מאשר אחרים. בכך מחזקות תוצאות אלו את ההבנה, כי פלח האוכלוסייה מתוך הנהגים הצעירים, אשר נמצאים ברמת הסיכון הגבוהה ביותר להיכנס לסטטיסטיקה של תאונות הדרכים, הנם בעלי אפיונים אלו. כאשר באים לבנות תכניות למניעה ולמיתון נטילת סיכונים בכלל, ונטילת סיכונים בנהיגה בפרט, כגון קמפיינים ותכניות הסברה, יש למקד את התכנים כך שיתאימו במיוחד לאפיונים אלו. יש לחשוב למשל, כיצד להתמודד עם הרלוונטיות של הנהיגה לערך העצמי, שמושכת את הנהג הצעיר ליטול יותר סיכונים ובכך לחזק את ערכו העצמי, הרבה יותר מאשר המודעות לנהיגה זהירה שבמקרים רבים פחות רלוונטית, כמו גם השפעת החברה ליטול סיכונים; או בדומה לכך, לשים לב להשפעת הלחץ החברתי לכיוון נטילת סיכונים על הנהג הצעיר, שלעיתים רבות חזקה יותר מהמודעות לזהירות. כאשר באים לבנות תכניות למיתון נהיגה מסוכנת, יש לשים לנגד עיניהם של מפתחי התכנית אפיונים אלו כקו מנחה, ולבחון את התכנית לאור אותם אפיונים, האם עונה היא על הצרכים המגבירים את נכונותו של נהג צעיר ליטול סיכונים.

בניגוד למה ששיערנו, ראינו כי ההשערה המרכזית אודות ההשפעה של בולטות הערכים על הנכונות ליטול סיכונים בנהיגה לא אוששה ישירות, כלומר, לא נמצא קשר בין בולטות הערכים לבין נכונות זו. כפי שראינו נתקבלו אחוזים גבוהים למדי של שונות מוסברת, אולם הם לא נבעו ישירות מבולטות הערכים אלא ממקורות ידועים הקשורים לנכונות ליטול סיכונים, כגון מין, גיל, מערכת ערכית, ואחוזי שונות נוספים (נמוכים יחסית) אשר נבעו מהאינטראקציה של בולטות הערכים עם משתנים אחרים. במילים אחרות, מירב אחוזי השונות המוסברת שייכים למשתנים אשר נמצאו כבר בעבר משפיעים על הנכונות לנטילת סיכונים, וניבוי מעבר למשתנים

אלו מוסיף לנו אך מעט מידע. מכך, נראה כי קשה לנבא את הנכונות ליטול סיכונים מעבר למשתנים הבסיסיים המשפיעים עליה ומסבירים את החלק הארי מן השונות שלה.

אמנם, ראינו כי לא נמצא קשר בין בולטות הערכים לבין הנכונות ליטול סיכונים, אולם, בצירוף גורמים ממתנים (גיל, הערך קונפורמיות) שהוכחו כקשורים לנכונות ליטול סיכונים בנהיגה, נמצאו אינטראקציות בין גורמים אלו. מכך, ייתכן וניתן להסיק על מורכבותה של הנפש האנושית, אשר בכדי להשפיע עליה לכיוון של עידוד או מיתון נכונות להתנהגות, יש צורך בשילוב של גורמים רבים. בולטות הערכים, אשר נועדה להדהד במוחו של הפרט ערך מסוים בעל תוכן ואוריינטציה הקשורים לנטילת סיכונים בדרך זו או אחרת, לא הצליחה לבדה להשפיע בדרך מספקת דיה על נכונותו ליטול סיכונים. תלינו זאת גם בגורמים מתודולוגיים, גודל הקבוצות וחולשתה היחסית של המניפולציה, שכפי הנראה הפריעו לקבלת תוצאות מובהקות. אולם, עם זאת, הצלחנו לטעום מעט מהשפעתה של המניפולציה, בצורת בולטות הערך כוח, אשר בנוכחותה נמצא כי הנהג הצעיר ייטה ליטול סיכונים ללא קשר לגילו, בהתאם למהותו של הערך כוח אשר מעודד כוחניות ושליטה. שותפה למגמה, הייתה בולטות הערך חיפוש ריגושים, שבנוכחותה התבטל האפקט של הערך קונפורמיות הממתן נכונות ליטול סיכונים.

ניתן אולי לומר, כי תוצאות אלו מסמנות לנו דרך ששומה עלינו להמשיך ולחקור אותה באמצעים משוכללים יותר בכדי לבחון האם בולטות ערכים אכן משפיעה על הנכונות ליטול סיכונים. בולטות הערך כוח ובולטות הערך חיפוש ריגושים הופיעו במחקר כמסמנות מגמה של עידוד הנכונות ליטול סיכונים. במידה ובמחקר המשך יתברר כי אכן לבולטות ערכים אלו קיימת השפעה לכיוון של נטילת סיכונים, יהיה ניתן לחתור להסרתם של גורמים ואמצעים המבליטים ערכים אלו בצידי הדרכים ובזמן הנהיגה (תשדירי רדיו, כרזות, פרסומות וכיו"ב), בכדי שלא להוסיף עוד אמצעים המעודדים נטילת סיכונים על הגורמים הרבים; פנימיים כתכונות אישיות וערכים, וחיצוניים כלחץ חברתי שלילי, שממילא קיימים ועלולים לגרום לנטילת סיכונים מיותרת שתוצאותיה הרות אסון.

אנו תקווה כי מגמה זו של מחקר הגורמים, העשויים למתן נכונות ליטול סיכונים בנהיגה תמשיך ואף תישא פרי. ועל ידי מחקרים בתחומים מעניינים נוספים, יימצאו אמצעים יעילים למיתון נהיגה מסוכנת ולמיסוד תרבות נהיגה רגועה, מתחשבת ומתונה יותר.

ביבליוגרפיה

- אהד, ש. (1987). המימדים האישיותיים של הנטייה לנטילת סיכון: הבהרת המושג ומדידת הנטייה. עבודת גמר לקבלת תואר מוסמך, הפקולטה לפסיכולוגיה, אוניברסיטת תל-אביב, תל-אביב.
- אירס, ע. וטאובמן א. (1994). מחקר תשתיתי לעיצוב אסטרטגיה להסברה בנושא בטיחות בדרכים בצה"ל. מחלקת נפגעים ובטיחות בדרכים, מדור מחקר.
- אליצור, א., טיאנו, ש., מוניץ, ח., ונוימן, מ. (1995). פרקים נבחרים בפסיכיאטריה. הוצאת פפירוס.
- בן-צבי, ד. (2010). התורה הקוגניטיבית של פיאז'ה. נשלף בתאריך 4/6/10, מתוך האתר <http://www.articles.co.il/article>
- ברגר, צ. (1995). הקשר בין הנטייה לחיפוש ריגושים ומסוגלות עצמית בתחום הנהיגה לבין לקיחת סיכונים בנהיגה. חיבור לשם קבלת תואר "מוסמך", המחלקה לפסיכולוגיה, אוניברסיטת בר-אילן.
- ברדי, ע. (1999). הקשר בין ערכים לבין התנהגויות במצבים יומיומיים. חיבור לשם קבלת תואר "דוקטור לפילוסופיה", האוניברסיטה העברית.
- הלמ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה) (2009). השנתון הסטטיסטי לישראל. נשלף בתאריך 19/8/10, מתוך האתר <http://www1.cbs.gov.il>
- הקרט, ש. ואביצור, מ. (2002). היפגעות מתאונות דרכים. בתוך: שמר, י., בראל, ו. (עורכים), היפגעות בישראל (עמ' 59-96). ירושלים: מאגנס.
- הרשות הלאומית לבטיחות בדרכים (2010). מגמות בתאונות הדרכים בשנים 2000-2009. נשלף בתאריך 19/8/10, מתוך האתר <http://www.gov.il>
- טאובמן – בן-ארי, א. (1999). ההשפעה של בולטות מות על נטילת סיכונים: הרחבה של תיאורית ניהול האימה. עבודת גמר לקבלת תואר "דוקטור לפילוסופיה", אוניברסיטת בר-אילן.
- טאובמן, א., מיקולינסר, מ. ואירס, ע. (1996). המערך הקוגניטיבי-מוטיבציוני-רגשי של הנהיגה. צה"ל- מחלקת נפגעים ובטיחות בדרכים- מדור מחקר.
- טביבאן-מזרחי, מ. ורובינשטיין, א. (2004). תהליך הכשרת הנהג: סקירה משווה. דו"ח מחקר. ירושלים: הכנסת - מרכז מחקר ומידע.
- יחיאל, ד. (2008). הקשר בין ערכים, מוטיבציות ואישיות לבין סגנון נהיגה. חיבור לשם קבלת תואר "מוסמך", בית הספר לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת בר-אילן, רמת גן.
- כנפו, א. ושוורץ, ש. (2003). העברת ערכים במשפחה: השפעות של רקע משפחתי והשלכות על הצלחה בלימודים. ירושלים: המכון לחקר הטיפוח בחינוך, בית הספר לחינוך, האוניברסיטה העברית.
- כרמל, ע. (2009). אוריינטציה קוגניטיבית לנהיגה בטוחה. חיבור לשם קבלת תואר "דוקטור לפילוסופיה", אוניברסיטת תל-אביב.
- מוס, ר. (1989). תיאוריות על גיל ההתבגרות. תל-אביב: ספריית פועלים.
- מוקואס, ד., הוכרמן, ע., ואייזנמן, א. (1996). נהגים צעירים - גיל ומין הנהג במעורבות בתאונות דרכים, ישראל 1991-1994. דו"ח המכון לחקר התחבורה: הטכניון.
- מלך, ג. ושוורץ, ש. (2000). התפתחות ערכים בתקופת ההתבגרות. דו"ח מחקר. ירושלים: משרד החינוך.
- משרד התחבורה (2010). רכב ונהיגה. נשלף בתאריך 4/8/10, מתוך האתר www.mot.gov.il
- סולברג, ש. (1996). פסיכולוגיה של הילד והמתבגר: מבוא לפסיכולוגיה התפתחותית. ירושלים: מאגנס, משכל.
- סרוף, א., קופר, ר., ודהארט, ג. (1998). התפתחות הילד טבעה ומהלכה, האוניברסיטה הפתוחה.
- Alberts A., Elkind, D., & Ginsberg, S. (2007). The personal fable and risk-taking in early adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 36, 71-76.
- Aloise-Young, P. A., Graham, J. W., & Hansen, W. B. (1994). Peer influence on smoking initiation during early adolescence: A comparison of group members and group outsiders. *Journal of Applied Psychology*, 79, 281-287.
- Arkes, H. R., Herren, L. T., & Isen, A. M. (1988). The role of potential loss in the influence of affect on risk-taking behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 42, 181-193.
- Arnett, J. (1990). Drunk driving, sensation seeking, and egocentrism among adolescents. *Personality and Individual Differences*, 11, 541-546.

- Arnett, J., Offer, D., & Fine, M. A. (1997). Reckless driving in adolescence: 'State' and 'trait' factors. *Accident Analysis & Prevention, 29*, 57-63.
- Ballesteros, M. F. & Dischinger, P. C. (2002). Characteristics of traffic crashes in Maryland (1996–1998): Differences among the youngest drivers. *Accident Analysis & Prevention, 34*, 279-284.
- Bardi, A., & Schwartz, S. H. (2003). Values and behavior: Strength and structure of relations. *Personality and Social Psychology Bulletin, 29*, 1207-1220.
- Baumeister, R. F., & Scher, S. J. (1988). Self-defeating behavior patterns among normal individuals: Review and analysis of common self-destructive tendencies. *Personality and Social Psychology Bulletin, 104*, 3-22.
- Beck, K. H., Shattuck, T., Haynie, D., Crump, A. D., & Simons-Morton, B. G. (1999). Associations between parent awareness, monitoring, enforcement and adolescent involvement with alcohol. *Health Education Research, 14*, 765-775.
- Beck, K. H., Hartos, J., & Simons-Morton, B. G. (2002). Teen driving risk: The promise of parental influence and public policy. *Health Education and Behaviour, 29*, 73-84.
- Begg, D. J., & Langley, J. D. (2004). Identifying predictors of persistent non-alcohol or drug-related risky driving behaviours among a cohort of young adults. *Accident Analysis & Prevention, 36*, 1067-1071.
- Bellaby, P., & Lawrenson, D. (2001). Approaches to the risks of riding motorcycles: Reflections on the problem of reconciling statistical risk assessment and motorcyclists' own reasons for riding. *Sociological Review, 49*, 368-388.
- Beyth-Marom, R., & Fischhoff, B. (1997). Adolescents' decisions about risks: A cognitive perspective. In J. Schulenberg, J. L. Maggs & K. Hurrelmann (Eds.), *Health risks and developmental transitions during adolescence* (pp. 110-135). New York: Cambridge University Press.
- Blackwood, P. A. (2000). The reciprocal relation between values and attitudes. *Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering, 60*, 4959.
- Brook, J.S., Cohen, P., Whiteman, M., & Gordon, A.S. (1992). Psychosocial risk factors in the transition from moderate to heavy use or abuse of drugs. In M. Glantz & R. Pickens (Eds.), *Vulnerability to drug abuse* (pp. 359–388) Washington: American Psychological Association.
- Brown, B. B., Clasen, D. R., & Eicher, S. A. (1986). Perceptions of peer pressure, peer conformity dispositions, and self-reported behavior among adolescents. *Developmental Psychology, 22*, 521-530.
- Chernoff, R. A., & Davison, G. C. (1999). Values and their relationship to HIV/AIDS risk behavior among late-adolescent and young adult college students. *Cognitive Therapy and Research, 23*, 453-468.
- Clasen, D. R., & Brown, B. B. (1985). The multidimensionality of peer pressure in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence, 14*, 451-468.
- Constanzo, P. R., & Shaw, M. E. (1966). Conformity as a function of age level. *Child Development, 37*, 967-975.
- Cowan, G., Resendez, M., Marshall, E., & Quist, R. (2002). Hate speech and constitutional protection: Priming values of equality and freedom. *Journal of Social Issues, 58*, 247-263.
- Crockett, L. J., Raffaelli, M., & Shen, Y. L. (2006). Linking self-regulation and risk proneness to risky sexual behavior: Pathways through peer pressure and early substance use. *Journal of Research on Adolescence, 16*, 503-525.

- Curran, G. M., White, H. R., & Hansell, S. (2000). Personality, environment, and problem drug use. *Journal of Drug Issues*, *30*, 375-405.
- Deery, A. H. (1999). Hazard and risk perception among young novice drivers. *Journal of Safety Research*, *30*, 225-236.
- Dejong, W., & Atkin, C. K. (1995). A review of national television PSA campaigns for preventing alcohol-impaired driving, 1987-1992. *Journal of Public Health Policy*, *16*, 59-80.
- Donovan, D. M., Umlauf, R. L., & Salzberg, P. M. (1988). Derivation of personality subtypes among high-risk drivers. *Alcohol Drugs and Driving*, *4*, 233-244.
- Eagly, A. (1995). The science and politics of comparing women and men. *American Psychologist*, *50*, 145-158.
- Ellaway, A., Macintyre, S., Hiscock, R., & Kearns, A. (2003). In the driving seat: Psychosocial benefits from private motor vehicle transport compared to public transport. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, *6*, 217-231.
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society* (2nd ed.). New York: Norton.
- Feather, N. T. (1988). Values, valences, and course enrollment: Testing the role of personal values within an expectancy valence framework. *Journal of Educational Psychology*, *80*, 381-391.
- Franzkowiak, P. (1987). Risk-taking and adolescent development: The functions of smoking and alcohol consumption in adolescence and its consequences for prevention. *Health Promotion International*, *2*, 51-62.
- Gardner, M., & Steinberg, L. (2005). Peer influence on risk taking, risk preference, and risky decision making in adolescence and adulthood: An experimental study. *Developmental Psychology*, *41*, 625-635.
- Gilchrist, R. S. (1995). *An investigation of value accessibility and its application to ethical decisions*. Doctoral dissertation, University of Western Ontario.
- Goodwin, R., Realo, A., Kwiatkowska, A., Kozlova, A., Luu, L.A.N., & Nizharadze, G. (2002). Values and sexual behavior in central and eastern Europe. *Journal of Health Psychology*, *7*, 45-56.
- Gregersen, N. P., & Bjurulf, P. (1996). Young novice drivers: Towards a model of their accident involvement. *Accident Analysis & Prevention*, *28*, 229-241.
- Groeger, J. A., & Brown, I. D. (1989). Assessing one's own and others, driving ability: Influences of sex, and experience. *Accident Analysis & Prevention*, *21*, 155-168.
- Gullone, E., Moore, S., Moss, S., & Boyd, C. (2000). The Adolescent Risk-Taking Questionnaire. *Journal of Adolescent Research*, *15*, 231-250.
- Hains, A. A. (1984). Variables in social cognitive development: Moral judgment, role taking, cognitive processes, and self concept in delinquents and nondelinquents. *The Journal of Early Adolescence*, *4*, 65-74.
- Hansen E. B., & Breivik G. (2001). Sensation seeking as a predictor of positive and negative risk behaviour among adolescents. *Personality and Individual Differences*, *30*, 627-640.
- Henry, K. L., Slater, M. D., & Oetting, E. R. (2005). Alcohol use in early adolescence: The effect of changes in risk taking, perceived harm and friends' alcohol use. *Journal of Studies on Alcohol*, *66*, 275-283.
- Horswill, M. S., & McKenna, F. P. (1999). The effect of perceived control on risk taking. *Journal of Applied psychology*, *29*, 377-391.
- Inglehart, R. F. (1977). *The silent revolution*. New Jersey: Princeton University Press.

- Iversen, H. (2004). Risk-taking attitudes and risky driving behaviour. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 7, 135-150.
- Irwin, C. E. (1993). Adolescence and risk taking: How are they related? In N. J. Bell & R. W. Bell (Eds.), *Adolescent risk taking* (pp. 7-28). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Irwin, C. E., & Millstein, S. G. (1986). Biopsychosocial correlates of risk-taking behaviors during adolescence: Can the physician intervene? *Journal of Adolescent Health Care*, 7, 82-96.
- Irwin, C. E., & Vaughan, E. (1988). Psychosocial context of adolescent development: Study group report. *Journal of Adolescent Health Care*, 9, 11-19.
- Jaccard, J., Blanton, H., & Dodge, T. (2005). Peer influences on risk behavior: An analysis of the effects of a close friend. *Developmental Psychology*, 41, 135-147.
- Jonah, B. A., & Dawson, N. M. (1987). Youth and risk: Age differences in risky driving, risk perception and risk utility. *Alcohol, Drugs and Driving*, 3, 13-29.
- Kadel, B. (1998). *Wisconsin Youth Risk Behavior Survey, Executive Summary and Report, 1997*. Madison: Wisconsin State Department of Public Instruction.
- Karremans, J. C., & Van - Lange, P. A. M. (2005). Does activating justice help or hurt in promoting forgiveness? *Journal of Experimental Social Psychology*, 41, 290-297.
- Knee, C. R., Neighbors, C., & Vietor, N. A. (2001). Self-determination theory as a framework for understanding road rage. *Journal of Applied Social Psychology*, 31, 889-904.
- Kristiansen, C. M., & Hotte, A. M. (1996). Morality and the self: Implications for the when and how of value-attitude-behavior relations. In C. Seligman, J. M. Olson, & M. P. Zanna (Eds.), *The psychology of values: The Ontario symposium*, 8 (pp. 77-106). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Leith, K. P., & Baumeister, R. F. (1996). Why do bad moods increase self-defeating behavior? Emotion, risk tasking, and self-regulation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 1250-1267.
- Levy, D. M. (1990). Youth and traffic safety: The effects of driving age, experience and education. *Accident Analysis & Prevention*, 22, 327-334.
- Lonczak, H. S., Neighbors, C., & Donovan, D. M., (2007). Predicting risky and angry driving as a function of gender. *Accident Analysis & Prevention*, 39, 536-545.
- Matthews, M. L., & Moran, A. R. (1986). Age differences in male drivers' perception of accident risk: The role of perceived driving ability. *Accident Analysis & Prevention*, 18, 299-313.
- McClelland, D. C. (1985). How motives, skills, and values determine what people do. *American Psychologist*, 40, 812-825.
- Morad, M., Vardi, G., Kandel, I., Hyam, E., & Merrick, J. (2004). Trends in adolescent injury mortality in Israel. *International Journal of Adolescent Medicine and Health*, 16, 279-283.
- Mounts, N. S., & Steinberg, L. (1995). An ecological analysis of peer influence on adolescent grade point average and drug use. *Developmental Psychology*, 31, 915-922.
- Newman, P. R., & Newman, B. M. (1976). Early adolescence and its conflict: Group identity vs. alienation. *Adolescence*, 10, 127-136.
- Nygren, T. E., Isen, A. M., Taylor, P. J., & Dulin, J. (1996). The influence of positive affect on the decision rule in risk situations: Focus on outcome (and especially avoidance of loss) rather than probability. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 66, 59-72.

- Omori, M., & Ingersoll, G. M. (2005). Health-endangering behaviors among Japanese college students: A test of psychosocial model of risk-taking behaviors. *Journal of Adolescence, 28*, 17-33.
- Pasupathi, M. (1999). Age differences in response to conformity pressure for emotional and non-emotional material. *Psychology and Aging, 14*, 170-174.
- Pearson, M., & Michell, L. (2000). Smoke Rings: social network analysis of friendship groups, smoking and drug-taking. *Drugs: Education, Prevention, and Policy, 7*, 21-37.
- Perrine N. E., & Aloise -Young, P. A. (2004). The role of self-monitoring in adolescents' susceptibility to passive peer pressure. *Personality and Individual Differences, 37*, 1701-1716.
- Prato, C. G., Toledo, T., Lotan, T., & Taubman - Ben-Ari, O. (2010). Modeling the behavior of novice young drivers during the first year after licensure. *Accident Analysis & Prevention, 42*, 480-486.
- Rai, A. A., Stanton, B., Wu, Y., Li, X., Galbraith, J., Cottrell, L., Pack, R., Harris, C., D'Alessandri, D., & Burns, J. (2003). Relative influences of perceived parental monitoring and perceived peer involvement on adolescent risk behaviors: An analysis of six cross-sectional data sets. *Journal of Adolescent Health, 33*, 108-118.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: Free Press.
- Rosenbloom, T. (2003). Sensation seeking and risk taking in mortality salience. *Personality and Individual Differences, 35*, 1809-1819.
- Reininger, B., Evans, S. F., Griffin, R. F., Valois, M. L., Vincent, D., Parra-Medina, D. J., Taylor, D. J., & Zullig, K. J. (2003). Development of a youth survey to measure risk behaviors, attitudes and assets: examining multiple influences. *Health Education Research, 18*, 461-476.
- Sagiv, L., & Schwartz, S.H. (2004). Values, intelligence and client behavior in career counseling: A field study. *European Journal of Psychology of Education, 19*, 237-254.
- Santor, D. A., Messervey, D., & Kusumakar, V. (2000). Measuring peer pressure, popularity, and conformity in adolescent boys and girls: Predicting school performance, sexual attitudes, and substance abuse. *Journal of Youth and Adolescence, 29*, 163-182.
- Schreer, G. (2002). Narcissism and aggression: Is inflated self-esteem related to aggressive driving. *North American Journal of Psychology, 4*, 333-341.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries. In M. P. Zanna, (Ed.), *Advances in experimental social psychology, 25* (pp. 1–65). New York: Academic Press.
- Schwartz, S. H. (1996). Value priorities and behavior: Applying a theory of integrated value systems. In C. Seligman, J. M. Olson, & M. P. Zanna (Eds.), *The psychology of values: The Ontario symposium, 8* (pp.1-24). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Schwartz, S. H., & Bardi, A. (2001). Value hierarchies across cultures: Taking a similarities perspective. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 32*, 268–290.
- Schwartz, S. H., & Inbar-Saban, N. (1988). Value self-confrontation as a method to aid in weight loss. *Journal of Personality and Social Psychology, 54*, 396-404.
- Sim, T. N., & Koh, S. F. (2003). Domain Conceptualization of Adolescent Susceptibility to Peer Pressure. *Journal of Research on Adolescence, 13*, 58-80.
- Simon, F., & Corbett, C. (1996). Road traffic offending, stress, age, and accident history among male and female drivers. *Ergonomics, 39*, 757-780.

- Sullivan L. M., & Terry, R. L. (1998). Perceived virulence of germs from a liked versus disliked source: Evidence of magical contagion. *Journal of Adolescent Health, 22*, 320-325.
- Taubman – Ben-Ari, O. (2008). Motivational sources of driving and their associations with reckless driving cognitions and behavior. *European Review of Applied Psychology, 58*, 51-64.
- Taubman - Ben-Ari, O., & Findler, L. (2003). Reckless driving and gender: An examination of a terror management theory explanation. *Death Studies, 27*, 603-618.
- Taubman - Ben-Ari, O., Florian, V., & Mikulincer, M. (1999). The impact of mortality salience on reckless driving: A test of terror management mechanisms. *Journal of Personality and Social Psychology, 76*, 35-45.
- Taubman - Ben-Ari, O., Florian, V., & Mikulincer, M., (2000). Does a threat appeal moderate reckless driving? A terror management theory perspective. *Accident Analysis & Prevention, 32*, 1-10.
- Taubman - Ben-Ari, O., & Mikulincer, M. (2007). The effects of dispositional attachment orientations and contextual priming of attachment security on reckless driving. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour, 10*, 123-138.
- Taubman - Ben-Ari, O., Mikulincer, M., & Iram, A. (2004). A multi-factorial framework for understanding reckless driving – appraisal indicators and perceived environmental determinants. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour, 7*, 333-349.
- Tragakis, M. W. (2007). Social identity integration: The role of social identity content in psychological adjustment. *Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering, 67*, 4763.
- Trimpop, R., & Kirkcaldy, B. (1997). Personality predictors of driving accidents. *Personality and Individual Differences, 23*, 147-152.
- Ulleberg, P., & Rundmo, T. (2003). Personality, attitudes and risk perception as predictors of risky driving behavior among young drivers. *Safety Science, 41*, 427-443.
- Vassallo, S., Smart, D., Cockfield, S., Gunatillake, T., Harris, A., & Harrison, W. (2010). *In the driver's seat II: Beyond the early driving years* (Research Report No. 17). Melbourne: Australian Institute of Family Studies.
- Weinstein, N. D. (1980). Unrealistic optimism about future life events. *Journal of Personality and Social Psychology, 39*, 806-820.
- Wood, M. D., Read, J. P., Palfai, T. P., & Stevenson, J. F. (2001). Social influence processes and college student drinking: The mediational role of alcohol outcome expectations. *Journal of Studies on Alcohol, 62*, 32-43.
- Yilmaz, V., & Celik, H. E. (2004). A model for risky driving attitudes in Turkey. *Social Behavior and Personality, 32*, 791-796.
- Zuckerman, M. (1994). *Behavioral expressions and biosocial bases of sensation seeking*. New York: Cambridge University Press.
- Zukerman, M., & Neeb, M. (1980). Demographic influences in sensation seeking and expressions of sensation seeking in smoking and driving habits. *Personality and Individual Differences, 1*, 197-206.

נספח 1 - שאלון נכונות ליטול סיכונים בנהיגה

לפניך תיאורים של מצבים שונים, בהם אתה יכול להיתקל במהלך נהיגה. קרא כל תאור בעיון והקף בעיגול את התשובה המשקפת בצורה הטובה ביותר את דעתך.

1. אתה נמצא בדרך לבילוי חופשה באילת. משאית איטית נוסעת לפניך. פס הפרדה לבן רצוף מפריד בין המסלול שבו אתה נוסע לבין המסלול הנגדי. מה הסיכוי, להערכתך, שתצא לעקיפה?

0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90% 100%

2. אתה יוצא עם החברים לטיול בצפון. אתם נוסעים בשלוש מכוניות, כאשר אתה נוהג במכונית השלישית. האווירה ברכב טובה, אתה לא מכיר את האזור אבל אתה שומר על קשר עין עם שתי המכוניות האחרות. אתם מגיעים לצומת מרומזרת, מכונית אחת עוברת בירוק מהבהב, השניה בכתום... הרמזור התחלף בדיוק לאדום. מה הסיכוי שתנסה לעבור את הרמזור כדי שלא לפספס את שתי המכוניות?

0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90% 100%

3. יום ראשון בערב. אתה נוהג במכונית בדרך לדייט. אתה רוצה להציג את עצמך טוב מאחר והתלהבת ממנה מאוד. גילית כי אתה עומד לאחור ואסור לך לפשל. מה הסיכוי שתיסע במהירות של 80 קמ"ש בתוך העיר?

0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90% 100%

4. אתה פוגש מישהי במסיבה. אתה ניגש אליה ומתחיל לדבר איתה. היא מוצאת חן בעיניך. אתה מציע לה טרמפ הביתה. היא מסכימה ומכוונת אותך בדרך לביתה. היא מראה לך דרך קיצור, שכוללת כניסה לרחוב בו מוצב תמרור "אין כניסה". מה הסיכוי, להערכתך, שתכנס לרחוב הזה?

0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90% 100%

5. שוב רבת עם הוריד וזה אחרי יום שפשוט "לא הלך לך שום דבר". קיבלת ציון נמוך במבחן חשוב שדווקא חשבת שהצלחת בו, יש לך המון שיעורי בית להכין ולהתכונן למבחנים ומישהי שהבטיחה להחזיר לך צלצול כדי לקבוע לצאת - לא מתקשרת. אתה לוקח את המכונית לנסיעה בכביש החוף, שם מוסיקה בעוצמה גבוהה ופשוט נוסע. מה הסיכוי, להערכתך, שתיסע במהירות של 130 קמ"ש?

0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90% 100%

6. מישהו "חותך" אותך לפני הרמזור. הרמזור מתחלף בינתיים מכתום מהבהב לאדום. מה הסיכוי שתעבור באדום על מנת שתוכל לצעוק עליו על מה שעשה לך?

0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90% 100%

7. חורף. יורד גשם ומתחיל להחשיך. אתה נוסע בכביש דו-מסלולי מהיר, במכונית ספורטיבית חדישה. שום מכונית אחרת לא נראית באופק. לפניך תמרור המעיד על סיבוב-חד. מה הסיכוי, להערכתך, שתמשיך לנסוע במהירות של 120 קמ"ש?

0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90% 100%

8. קבעת עם חברים לסרט תוך 20 ד'. אתה תקוע בפקק ארוך ומעצבן וחושש שלא תספיק להגיע בזמן. מה הסיכוי שתרד לשולי הדרך ותיסע עליהם, על מנת לעקוף את הפקק?

0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90% 100%

9. אתה חוזר עם ידידה שלך מפאב. שתיים קצת, השעה מאוחרת בלילה ואתה קצת עייף. אתה נוהג במכונית שלך בכביש מהיר. היא לחוצה להגיע הביתה כי היא צריכה לקבל טלפון מחו"ל בחצי שעה הקרובה. מה הסיכוי שתיסע במהירות של 140 קמ"ש?

0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90% 100%

10. מגיע יום חמישי בערב, אחרי שבוע קשה במיוחד. אתה עייף ומת לישון, אבל חבר טוב שלך עושה מסיבה וכל החברים שלך יהיו שם. אתה ממש לא יכול שלא ללכת. אתה יוצא מהבית. מה הסיכוי להערכתך, שתנהג במכונית?

0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90% 100%

|

נספח 2 – שאלון ערכים

בשאלון זה עליך לשאול את עצמך: "אילו ערכים חשובים לי, כעקרונות מנחים בחיי, ואילו חשובים לי פחות?". בעמודים הבאים מופיעות שתי רשימות של ערכים. ערכים אלו - מקורם בתרבויות שונות. בסוגריים, ליד כל ערך, מופיע הסבר שיכול לעזור לך להבין את משמעותו.

עליך לציין את מידת החשיבות שיש לכל ערך לגביך, כעיקרון מנחה בחייך. השתמש בסולם החשיבות שלהלן:

(0) משמעותו שהערך כלל אל חשוב לגביך, כלומר שאינו רלוונטי לך כעיקרון מנחה.

(3) משמעותו שהערך חשוב לגביך

(6) משמעותו שהערך חשוב מאוד לגביך.

ככל שהמספר גבוה יותר (0,1,2,3,4,5,6), כן הערך חשוב לך יותר כעיקרון מנחה בחייך.

(-1) יציין ערכים המנוגדים לעקרונות המנחים אותך בחייך.

(7) יציין ערך בעל חשיבות עליונה כעיקרון מנחה בחייך; בדרך כלל אין יותר משניים כאלה.

כעיקרון מנחה בחיי, הערך:

-1	0	1	2	3	4	5	6	7
מנוגד לערכי	לא חשוב			חשוב			חשוב מאד	בעל חשיבות עליונה

ליד כל ערך סמן את המספר המצביע על חשיבותו של אותו ערך עבורך אישית. נסה להבחין ככל האפשר בין הערכים ע"י שימוש בכלל המספרים. יהיה עליך, כמובן, להשתמש באותו מספר יותר מפעם אחת.

לפני שתתחיל, קרא את הערכים 1 עד 30 ובחר את הערך החשוב ביותר עבורך. ציין את חשיבותו עבורך. לאחר מכן בחר את הערך המנוגד ביותר לערכך, וציין אותו ב-1. אם אין כזה, בחר בערך הפחות חשוב עבורך, וציין אותו ב-0 או ב-1, לפי חשיבותו. לאחר מכן ציין את שאר הערכים.

רשימת ערכים 1

1. שוויון (שוויון הזדמנויות לכל) _____

2. שלוה פנימית (שלם עם עצמי) _____

3. כוח חברתי (שליטה על אחרים, דומיננטיות) _____

4. עונג (סיפוק צרכים) _____

5. חופש (חופש פעולה ומחשבה) _____

6. חיים רוחניים (דגש על עניינים רוחניים ולא חומריים) _____

7. תחושת שייכות (הרגשה שלאחרים אכפת ממני) _____

8. סדר חברתי (יציבות החברה) _____

כעקרון מנחה בחיי, הערך :

-1	0	1	2	3	4	5	6	7
מנוגד לערכי	לא חשוב			חשוב			חשוב מאד	בעל חשיבות עליונה

9. חיים מרגשים (חוויות מרגשות ומלהיבות) _____
10. משמעות בחיים (תכלית לחיים) _____
11. נימוס (אדיבות) _____
12. עושר (רכוש, כסף) _____
13. בטחון לאומי (הגנה על ארצי מפני אויבים) _____
14. כבוד עצמי (אמונה בערך עצמי) _____
15. השבת טובות לזולת (הימנעות מחובות לזולת) _____
16. יצירתיות (ייחודיות, דמיון) _____
17. עולם של שלום (משוחרר ממלחמות וסכסוכים) _____
18. כבוד למסורת (שמירת מנהגים שהתבססו עם הזמן) _____
19. אהבה בוגרת (אינטימיות רגשית ונפשית עמוקה) _____
20. משמעת עצמית (ריסון עצמי, עמידה בפני פיתוי) _____
21. התנתקות (מטרדות העולם) _____
22. בטחון המשפחה (ביטחונם של האהובים) _____
23. הערכה חברתית (כבוד והוקרה על ידי אחרים) _____
24. אחדות עם הטבע (השתלבות בטבע) _____
25. חיים מגוונים (מלאי אתגרים, חידושים ושינויים) _____
26. חוכמה (הבנה בוגרת של החיים) _____
27. סמכות (הזכות להנהיג או לפקד) _____
28. חברות אמת (חברים קרובים ותומכים) _____
29. עולם של יופי (יופי הטבע והאמנות) _____
30. צדק חברתי (תיקון עוול חברתי, דאגה לחלשים) _____

קעת ציין את מידת חשיבותם של הערכים הבאים כעקרונות מנחים בחייך. ערכים אלו מנוסחים כדרכי התנהגות שיכולות להיות יותר או פחות חשובות לך. שוב, נסה להבחין ככל האפשר בין ערכים בעלי רמות שונות של חשיבות עבורך על ידי שימוש בכל המספרים. כמובן שיהיה עליך להשתמש באותו מספר יותר מפעם אחת.

לפני שתתחיל, קרא את הערכים 31 עד 56 ובחר את הערך המנוגד ביותר לערכיך, וסמן אותו ב -1. אם אין כזה, בחר בערך הפחות חשוב עבורך וסמן אותו ב- 0 או ב- 1, לפי חשיבותו. לאחר מכן ציין את שאר הערכים.

רשימת ערכים 2

כעקרון מנחה בחיי, הערך:

-1	0	1	2	3	4	5	6	7
מנוגד לערכי	לא חשוב			חשוב			חשוב מאד	בעל חשיבות עליונה

31. עצמאי (סומך על עצמי, מספק את צרכי עצמי) _____
32. מתון (נמנע מקיצוניות ברגשות ומעשים) _____
33. נאמן (מסור לחברי ולבני קבוצתי) _____
34. שאפתן (עובד קשה, בעל אמביציות) _____
35. רחב אופקים (סובלני לדעות ואמונות שונות) _____
36. עניו (צנוע, מצניע את עצמו) _____
37. מעז (מחפש הרפתקאות, סיכונים) _____
38. מגן על הסביבה (שומר על הטבע) _____
39. בעל השפעה (משפיע על אנשים ומאורעות) _____
40. מכבד הורים וזקנים (נותן כבוד) _____
41. בוחר את מטרותיי (בוחר את יעדי) _____
42. בריא (לא חולה גופנית או נפשית) _____
43. בעל יכולת (מתמודד בהצלחה, יעיל) _____
44. משלים עם חלקי בחיים (מקבל את נסיבות החיים) _____
45. ישר (כן, אמיתי) _____
46. מגן על תדמיתי הציבורית (שומר על כבודי) _____
47. צייתן (ממלא הוראות וחובות) _____
48. אינטליגנטי (הגיוני, חושב) _____

כעקרון מנחה בחיי, הערך :

-1	0	1	2	3	4	5	6	7
מנוגד לערכי	לא חשוב			חשוב			חשוב מאד	בעל חשיבות עליונה

49. עוזר (פועל לרווחת אחרים) _____
50. נהנה מהחיים (נהנה מאוכל, מין, בילויים וכו') _____
51. אדוק (דבק באמונות דתיות) _____
52. אחראי (ניתן לסמוך עלי, מהימן) _____
53. סקרן (מגלה עניין בכל, חוקר) _____
54. סלחן (מוכן לסלוח לאחרים) _____
55. מצליח (משיג מטרות) _____
56. נקי (מסודר) _____
57. פינוק עצמי (עשיית דברים נעימים) _____

נספח 3 – שאלון היענות ללחץ חברתי שלילי

לפניך משפטים המתייחסים ללחץ חברתי. עליך לציין באיזו מידה אתה מסכים עם כל אחד מן המשפטים הבאים. השתמש בסולם התשובות הבא:

אף פעם	1	2	3	4	בדרך כלל
5					5

1. החברים שלי יכולים לדחוף אותי לעשות כמעט כל דבר

5 4 3 2 1

2. אני נכנע ללחץ חברתי בקלות

5 4 3 2 1

3. אם קבוצה של חברה בבית הספר יבקשו ממני לעשות משהו, יהיה לי קשה להגיד לא

5 4 3 2 1

4. לפעמים הפרתי כללים כי אחרים עודדו אותי לכך

5 4 3 2 1

5. לפעמים עשיתי דברים מסוכנים או טיפשיים כי אחרים דחפו אותי לכך

5 4 3 2 1

6. לעיתים קרובות אני מרגיש שיש עלי לחץ לעשות דברים שלא הייתי עושה מיוזמתי

5 4 3 2 1

7. אם החברים שלי ישתו אלכוהול, יהיה לי קשה להתנגד לשתות

5 4 3 2 1

8. ברחתי מבית הספר כשאחרים עודדו אותי לעשות זאת

5 4 3 2 1

9. לעיתים הרגשתי שיש עלי לחץ לשתות אלכוהול במסיבות

5 4 3 2 1

10. לעיתים הרגשתי שיש עלי לחץ להשתמש בסמים, כי אחרים עודדו אותי לכך

5 4 3 2 1

נספח 4 - שאלון רלוונטיות הנהיגה לערך העצמי

לפניך משפטים המתייחסים לנהיגה. עליך לציין באיזו מידה אתה מסכים עם כל אחד מן המשפטים הבאים. השתמש בסולם התשובות הבא:

במידה רבה מאד			במידה בינונית		בכלל לא	
7	6	5	4	3	2	1

נהיגה...

7	6	5	4	3	2	1	1. מוציאה ממני צדדים באופיי, שאינם אהובים עלי...
7	6	5	4	3	2	1	2. מאפשרת לי לקבל הערכה על היכולת שלי
7	6	5	4	3	2	1	3. פוגעת ביחסים החברתיים שלי
7	6	5	4	3	2	1	4. מאפשרת לי להיות אחד מהחבר'ה
7	6	5	4	3	2	1	5. היא מצב בו מזלזלים בי או "יורדים" עלי
7	6	5	4	3	2	1	6. מאפשרת לי להרשים אחרים
7	6	5	4	3	2	1	7. מאפשרת לי להראות לאחרים מה אני שווה
7	6	5	4	3	2	1	8. פוגעת בתדמית החיובית שלי
7	6	5	4	3	2	1	9. היא מצב בו לא נעים לי להיות עם אנשים אחרים..
7	6	5	4	3	2	1	10. היא מצב בו דברים יוצאים משליטתי
7	6	5	4	3	2	1	11. מאפשרת לי לחוש בעל ערך עצמי
							12. נותנת לי תחושה שאני מסוגל לעשות
7	6	5	4	3	2	1	דברים שקודם לא יכולתי לעשות
7	6	5	4	3	2	1	13. היא מצב בו אין לי שליטה על דברים
7	6	5	4	3	2	1	14. מאפשרת לי לבטא את יכולתי
7	6	5	4	3	2	1	15. מוציאה את הצד הרע שלי

נספח 5 – שאלון רקע

מין: 1. גבר 2. אשה

מהו גילך? _____

האם את/ה מגדיר/ה עצמך: 1. דתי/ת 2. מסורתית/ת 3. חילונית/ת

ארץ לידה: _____ שנת עלייה: _____

עיר מגורים: _____

האם יש לך רשיון לקטנוע או אופנוע? 1. לא 2. כן, כמה זמן? _____ שנים ו _____ חודשים

האם יש לך רשיון לרכב פרטי? 1. לא 2. כן, כמה זמן? _____ שנים ו _____ חודשים

האם אי פעם היית מעורב כנהג בתאונת נזק? 1. לא 2. כן, כמה פעמים? _____

מתוכן בכמה פעמים היית אשם? _____

האם אי פעם היית מעורב כנהג בתאונה עם נפגעים? 1. לא 2. כן, כמה פעמים? _____

מתוכן בכמה פעמים היית אשם? _____

האם אי פעם היית מעורב כנהג בתאונה קטלנית? 1. לא 2. כן,

האם היית אשם בגרימת התאונה? 1. לא 2. כן

האם נפגעת פעם בתאונת דרכים? 1. לא 2. כן, באיזה אופן? א. קל ב. בינוני ג. קשה

האם מישהו ממכריך הקרובים נפגע פעם בתאונת דרכים? 1. לא 2. כן, באיזה אופן? א. קל ב. בינוני ג. קשה

ד. נהרג

תודה על שיתוף הפעולה!

נספח 6 – בולטות הערך כוח גברים

אנא קרא את המשפט הבא:

הערך "כוח" מוגדר כ"שאיפה לזכות במעמד וביוקרה חברתיים, להשיג עמדת סמכות כלפי אנשים אחרים ולשלוט במשאבים".

כעת קרא את הקטע הבא ונסה לדמיין בראשך את ההתרחשויות המתוארות בו. בהמשך תתבקש לענות על שאלה לגבי הקטע.

שמי אלעד, ואני מ"כ (מפקד כיתה) בסיירת מטכ"ל. עוד הרבה לפני שהתגייסתי היה לי ברור שאגיע להיות מפקד, כי תמיד הרגשתי שיש לי כוח מנהיגות, שאנשים מקשיבים לדבריי ורוצים לעשות מה שאני אומר. חשת את זה פעם, שיש לך כוח ושליטה בידיים, שנועדת לגדולות?... תמיד שאפתי להיות מפקד, לעמוד בפנים חתומות מול קבוצה של חיילים מסודרים בשלשות, מתנשפים, להביט בשעון ברצינות, ולפלוט: "לא עמדתם בזמן. שלושים שניות, זוז". אני חושב שזה חשוב להיות מפקד, ללמד את אוסף הילדים, שעד לפני רגע היו תלמידי בית ספר, קרב ומשמעת מה הם. אבל יותר מזה, אני אוהב להיות מפקד. זה ממש באופי שלי. אני אוהב כוח. רק מוציא מילה מהפה, וקבוצה שלמה של חיילים מזנקים מיד לבצע מה שאני אומר. החלטות שלי מיד מתבצעות בשטח, דברים שאני מתכנן וחושב מתממשים בצורת פקודות המבוצעות על ידי החיילים שלי במהירות וברצינות. זו תחושה חזקה מאד של מעמד, סמכות ועוצמה, שנושאת איתה אחריות גדולה, בעיקר על חיי אדם, חיילים ואזרחים. ובידי השליטה. התפקיד הזה נותן לי כוח ועוצמה בלתי רגילה, ואני מתכנן להמשיך ישר לקורס קצינים. בתור קצין, הקבוצה שעליה אפקד תהיה גדולה יותר, התפקיד יהיה מורכב ואחראי יותר, והסמכות והכוח יהיו גדולים יותר. מרגיש שזה בדיוק מה שמתאים לי, אני אחד כזה שאוהב כוח.

אנא סמן על הסולם הבא עד כמה, לדעתך, ניתן לומר על אלעד שהוא מאופיין בכוח?

בכלל לא מאופיין בכוח

מאד מאופיין בכוח

0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90% 100%

בולטות הערך כוח נשים

אנא קראי את המשפט הבא:

הערך "כוח" מוגדר כ"שאיפה לזכות במעמד וביוקרה חברתיים, להשיג עמדת סמכות כלפי אנשים אחרים ולשלוט במשאבים".

כעת קראי את הקטע הבא ונסי לדמיין בראשך את ההתרחשויות המתוארות בו. בהמשך תתבקשי לענות על שאלה לגבי הקטע.

שמי סיגל, ואני מ"כית (מפקדת כיתה) בהנדסה קרבית. כשאני מספרת לאנשים על העיסוק שלי, אני נתקלת בדרך כלל בתגובות של הפתעה והתפעלות. אכן, זה באמת נדיר שבחורה מגיעה לכזה תפקיד. אך כזו אני, בכנות: מנהיגה. עוד הרבה לפני שהתגייסתי היה לי ברור שאגיע להיות מפקדת, כי תמיד היה לי כוח ומעמד חברתי, ואנשים הקשיבו לדבריי. חשת את זה פעם, שיש לך כוח ושליטה בידיים, שנועדת לגדולות?... תמיד שאפתי להיות מפקדת, לעמוד בפנים חתומות מול קבוצה של חיילים מסודרים בשלשות, מתנשפים, להביט בשעון ברצינות, ולפלוט: "לא עמדתם בזמן. שלושים שניות, זו". אני חושבת שזה חשוב להיות מפקדת, ללמד את אוסף הילדים, שעד לפני רגע היו תלמידי בית ספר, קרב ומשמעת מה הם. אבל יותר מזה, אני אוהבת להיות מפקדת. זה ממש באופי שלי. אני אוהבת כוח. רק מוציאה מילה מהפה, וקבוצה שלמה של חיילים מזנקים מיד לבצע מה שאני אומרת. החלטות שלי מיד מתבצעות בשטח, דברים שאני מתכננת וחושבת מתממשים בצורת פקודות המבוצעות על ידי החיילים שלי במהירות וברצינות. זו תחושה חזקה מאד של מעמד, סמכות ועוצמה, שנושאת איתה אחריות גדולה, בעיקר על חיי אדם, חיילים ואזרחים. ובידי השליטה. התפקיד הזה נותן לי כוח ועוצמה בלתי רגילה, ואני מתכננת להמשיך ישר לקורס קצינים. בתור קצינה, הקבוצה שעליה אפקד תהיה גדולה יותר, התפקיד יהיה מורכב ואחראי יותר, והסמכות והכוח יהיו גדולים יותר. מרגישה שזה בדיוק מה שמתאים לי, אני אחת כזאת שאוהבת כוח.

אנא סמני על הסולם הבא עד כמה, לדעתך, ניתן לומר על סיגל שהיא מאופיינת בכוח?

נספח 7 – בולטות הערך חיפוש ריגושים גברים

אנא קרא את המשפט הבא:

הערך "חיפוש ריגושים" מוגדר כ"רצון לחוות התרגשות ושינויים מתמידים ולהתמודד עם אתגרים".
כעת קרא את הקטע הבא ונסה לדמיין בראשך את ההתרחשויות המתוארות בו. בהמשך תתבקש לענות על שאלה לגבי הקטע.

קוראים לי גיא, אני גר במושב בצפון. אם מבקשים ממני לתאר את עצמי אני אומר שאני אחד כזה שאוהב לקחת סיכונים ולחפש הרפתקאות, ושהחיים שלי מגוונים, מלאים בכיף וריגושים. שגרה - עושה לי רע; אני חייב שינויים, חידושים, אתגר! בלי זה, פשוט משעמם לי. ולכן, בכל הזדמנות שיש, אני לוקח את הגייפ המשפחתי הפתוח, 2-3 חבר'ה, ציוד סנפלינג, אוהל, ויוצא לטיול מלהיב, מלא אתגרים. לפני כשלושה ימים, עם הזריחה, קפצתי עם דורון לירדן ההררי. בדרך נסענו במהירות של 150 קמ"ש, הרוח נשבה על פנינו בחוזקה, היה אדיר! כמעט שהתנגשנו בעץ!! כשהגענו, חיפשנו את המקום הכי שוצף בנחל. החלטתי להוכיח לעצמי שאני מסוגל לעמוד הרבה זמן בלי ליפול בתוך המים הסוערים. התקדמנו בתוך הנחל, יותר נכון, היטלטלנו, אך באומץ ובהתרגשות המשכנו, וחיפשנו מקומות לייצב את הרגליים בין האבנים הגדולות. כבר לא שמענו אחד את השני למרות שהיו בינינו רק כמה מטרים. המים געשו מסביבנו, האדרנלין זרם בדם. איזו עוצמה! כשהגיע זרם אדיר מולי והפיל אותי, ליבי הלם. חשתי התרגשות גדולה. נאבקתי עם המים אך הם סחפו אותי במהירות. נחבטתי באבנים שבנחל, חיפשתי איפה לאחוז אך הזרם היה חזק ממני. אמרתי לעצמי, וואו, ככה מרגישים בצניחה חופשית, אין לך שום שליטה על הגוף שלך. וברגעים הללו פשוט עצמתי עיניים והתמסרתי לחוויה. לסיכון, לאתגר, למים שגעשו מסביבי במחול מטורף וסחפו אותי, לדפיקות הלב, להתרגשות העצומה שלי. דקות ארוכות זה המשיך, הרגע המדהים הזה, עד שהרגשתי 'בום' גדול והבנתי שנעצרת. ואני יכול להגיד, שזאת הייתה החוויה הכי סוחפת ומרגשת שהייתה לי בחיים!!!

אנא סמן על הסולם הבא עד כמה, לדעתך, ניתן לומר על גיא שהוא מחפש ריגושים?

בכלל לא מאופיין

מאד מאופיין

בחיפוש ריגושים

בחיפוש ריגושים

0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90% 100%

בולטות חיפוש ריגושים – נשים

אנא קראי את המשפט הבא:

הערך "חיפוש ריגושים" מוגדר כ"רצון לחוות התרגשות ושינויים מתמידים ולהתמודד עם אתגרים".

כעת קראי את הקטע הבא ונסי לדמיין בראשך את ההתרחשויות המתוארות בו.

בהמשך תתבקשי לענות על שאלה לגבי הקטע.

קוראים לי חן, אני גרה במושב בצפון. אם מבקשים ממני לתאר את עצמי אני אומרת שאני אחת כזאת שאוהבת לקחת סיכונים ולחפש הרפתקאות, ושהחיים שלי מגוונים, מלאים בכיף וריגושים. שגרה - עושה לי רע; אני חייבת שינויים, חידושים, אתגר! בלי זה, פשוט משעמם לי. ולכן, בכל הזדמנות שיש, אני לוקחת את הגייף המשפחתי הפתוח, 2-3 חבריה, ציוד סנפלינג, אוהל, ויוצאת לטיול מלהיב, מלא אתגרים.

לפני כשלושה ימים, עם הזריחה, קפצתי עם חברתי נועה לירדן ההררי. בדרך העזנו מעט להסתכן ונסענו במהירות של 150 קמ"ש, הרוח נשבה על פנינו בחוזקה, היה אדיר! וכמעט שהתנגשנו בעץ!! כשהגענו, חיפשנו את המקום הכי שוצף בנחל. החלטתי להוכיח לעצמי שאני מסוגלת לעמוד הרבה זמן בלי ליפול בתוך המים הסוערים. התקדמנו בתוך הנחל, יותר נכון, היטלטלנו, אך באומץ ובהתרגשות המשכנו, וחיפשנו מקומות לייצב את הרגליים בין האבנים הגדולות. כבר לא שמענו אחת את השנייה למרות שהיו בינינו רק כמה מטרים. המים געשו מסביבנו, האדרנלין זרם בדם. איזו עוצמה!

כשהגיע זרם אדיר מולי והפיל אותי, ליבי הלם. חשתי התרגשות גדולה. נאבקתי עם המים אך הם סחפו אותי במהירות. נחבטתי באבנים שבנחל, חיפשתי איפה לאחוז אך הזרם היה חזק ממני. אמרתי לעצמי, וואוו, ככה מרגישים בצניחה חופשית, אין לך שום שליטה על הגוף שלך. וברגעים הללו פשוט עצמתי עיניים והתמסרתי לחוויה. לסיכון, לאתגר, למים שגעשו מסביבי במחול מטורף וסחפו אותי, לדפיקות הלב, להתרגשות העצומה שלי. דקות ארוכות זה המשיך, הרגע המדהים הזה, עד שהרגשתי 'בום' גדול והבנתי שנעצרת. ואני יכולה להגיד, שזאת הייתה החוויה הכי סוחפת ומרגשת שהייתה לי בחיים!!!

אנא סמני על הסולם הבא עד כמה, לדעתך, ניתן לומר על חן שהיא מחפשת ריגושים?

מאד מאופיינת בחיפוש ריגושים בכלל לא מאופיינת בחיפוש ריגושים

0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90% 100%

נספח 8 – בולטות קונפורמיות גברים

אנא קרא את המשפט הבא:

הערך "קונפורמיות" מוגדר כ"רצון לציית לנורמות ולציפיות חברתיות, ולהימנע מכל פעולה אשר עלולה להרגיז אחרים".

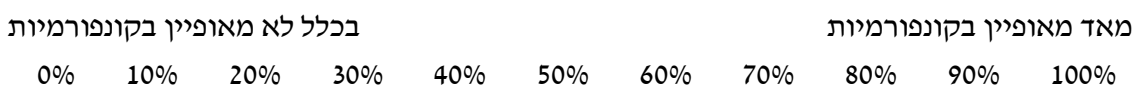
כעת קרא את הקטע הבא ונסה לדמיין בראשך את ההתרחשויות המתוארות בו. בהמשך תתבקש לענות על שאלה לגבי הקטע.

שמי דוד, ורציתי לספר לך מה קרה לי אתמול בבית הספר. לפני הפסקת צהריים חברים ביקשו שאבוא למגרש לשחק איתם כדורסל. הם ביקשו אז הסכמתי. תוך שאני רץ לעבר החצר כדי לא לעכב אותם, ניגש אלי עודד המדריך וביקש שאבוא לעזור לו לסחוב ציוד אורקולי מהמזכירות. הרגשתי שעלי לציית לו, שהרי אני כזה שרגיל לעשות מה שאומרים לי ולא סובל להרגיז אחרים. אולם, לפתע שמעתי את חברי שי קורא לי מהמגרש: "דוד! אנחנו מחכים לך!" הרגשתי קרוע בין שני עולמות: האם לשמוע בקול המדריך או לשמוע בקול החברים? לא רציתי שאף אחד יכעס.

בסוף החלטתי ללכת אחרי המדריך, וקיוויתי בליבי שחברי לא יתרגזו עלי. לצערי, כשסיימתי לעזור למדריך, נכנסתי לכיתה בשלוש דקות איחור, כולי מתנשף. זה ממש לא נעים לאחר. למזלי צחי המורה לאזרחות שעמד מולי, לא התרגז עליי בכלל. כנראה כי זה אני, דוד כהן, שאף פעם לא מאחר ותמיד משתף פעולה עם כל מה שמבקשים ממני. ותכל'ס האמת היא, שזה גם משתלם לי. כי לא כמו אחרים שמעיזים ומתחצפים ובסוף חוטפים, אני פשוט מעדיף ורגיל לעשות מה שמצפים ממני, ולחיות את חיי בשקט.

אנא סמן על הסולם הבא, עד כמה, לדעתך, ניתן לומר על דוד שהוא קונפורמי?

בולטות הערך קונפורמיות נשים

אנא קראי את המשפט הבא:

הערך "קונפורמיות" מוגדר כ"רצון לציית לנורמות ולציפיות חברתיות, ולהימנע מכל פעולה אשר עלולה להרגיז אחרים".

כעת קראי את הקטע הבא ונסי לדמיין בראשך את ההתרחשויות המתוארות בו. בהמשך תתבקשי לענות על שאלה לגבי הקטע.

שמי שלומית, ורציתי לספר לך מה קרה לי אתמול בבית הספר. לפני הפסקת צהריים חברות ביקשו ממני שאבוא החוצה, כדי לשחק במגרש. אני לא כל כך אוהבת את המשחקים הללו, אבל הן ביקשו אז הסכמתי. תוך שאני רצה לעבר החצר כדי לא לעכב אותן, ניגשה אלי נורית המדריכה וביקשה שאבוא לעזור לה לסחוב ציוד אורקולי מהמזכירות. הרגשתי שעלי לציית לה, שהרי אני כזאת שרגילה לעשות מה שאומרים לי ולא סובלת להרגיז אחרים. אולם, לפתע שמעתי את חברתי שירה קוראת לי מהחצר: "שלומית! אנחנו מחכות לך!" הרגשתי קרועה בין שני עולמות: האם לשמוע בקול המדריכה או לשמוע בקול החברות? לא רציתי שאף אחד יכעס. בסוף החלטתי ללכת אחרי המדריכה, וקיוויתי בליבי שחברותיי לא תתרגזנה עלי. לצערי, כשסיימתי לעזור למדריכה, נכנסתי לכיתה בשלוש דקות איחור, כולי מתנשפת. זה ממש לא נעים לאחר. למזלי צחי המורה לאזרחות שעמד מולי, לא התרגז עליי בכלל. כנראה כי זאת אני, שלומית לוי, שאף פעם לא מאחרת ותמיד משתפת פעולה עם כל מה שמבקשים ממני. ותכל'ס האמת היא, שזה גם משתלם לי. כי לא כמו אחרים שמעיזים ומתחצפים ובסוף חוטפים, אני פשוט מעדיפה ורגילה לעשות מה שמצפים ממני, ולחיות את חיי בשקט.

אנא סמני על הסולם הבא, עד כמה, לדעתך, ניתן לומר על שלומית שהיא קונפורמית?

בכלל לא מאופיינת בקונפורמיות

מאד מאופיינת בקונפורמיות

0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90% 100%

נספח 9 – בולטות הערך אוניברסאליות גברים

אנא קרא את המשפט הבא:

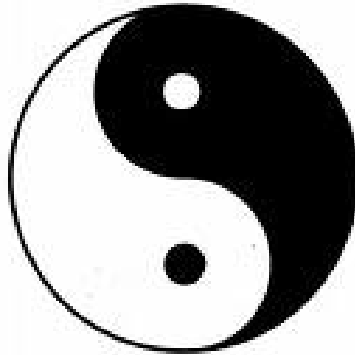
הערך "אוניברסליות" מוגדר כ"דאגה לרווחת כלל האנשים- הרצון להבין ולקבל אנשים אחרים, ודאגה לאיכות הסביבה ולשימור הטבע".

כעת קרא את הקטע הבא ונסה לדמיין בראשך את ההתרחשויות המתוארות בו. בהמשך תתבקש לענות על שאלה לגבי הקטע.

בפעם האחרונה שראיתי בחדשות איך שמתייחסים לפליטים בדארפור ממש התרתחתי. איך זה ייתכן, שאנשים ששייכים למין האנושי בדיוק כמוני וכמוך – מופלים לרעה על לא עוול בכפם? כבר ארבע שנים נמצאת שם רוב האוכלוסייה בסכנת מוות, אונס ורדיפות, בגלל המלחמה המתחוללת. העולם הוא כל כך יפה. הטבע מדהים ביופיו, אנשים, פרחים, עצים... למה להרוס את כל זה על ידי מלחמות? כל כך נורא להפוך את העולם שלנו, במו ידינו, למקום רע ואכזר. חייהם של אנשים פשוטים, שחיו בכפרים שלהם וניהלו חיים טובים ויפים לכל דבר, הפכו יום אחד לגיהנום עלי אדמות.

איך מצב כזה יכול להימשך?! אני חושב שהדבר הכי בסיסי בחיים זה לנהוג בצדק, להבין ולקבל כל בן אנוש, בלי הבדלי גזע, דת ומין. יש לדאוג לרווחת כלל האנשים, ולהגן על חלשים בחברה, כדי שהעולם שלנו יהיה מקום שטוב לחיות בו. ולכן, כשזכויות אנושיות כאלו מופרות- אי אפשר להישאר בחיבוק ידיים! לפיכך החלטתי לעשות מעשה. כתבתי עצומה למען פליטי דארפור וכמעט כל מי שאני מכיר חתם עליה. שלחתי אותה לממשלת סודן.

בנוסף אני אורז תיק לשבועיים, מארגן ומתרים כמויות ניכרות של אוכל ובגדים ומצטרף למשלחת הישראלית שנוסעת להושיט עזרה. אי אפשר לחשות עוד מול אי הצדק! חייבים לתקן עוולות חברתיות ולבנות עולם של שלום, שוויון ואהבה.

אנא סמן על הסולם הבא, עד כמה, לדעתך, ניתן לומר על אדם זה שהוא מאופיין באוניברסאליות?

בכלל לא מאופיין באוניברסאליות

מאד מאופיין באוניברסאליות

0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90% 100%

בולטות הערך אוניברסאליות נשים

אנא קראי את המשפט הבא:

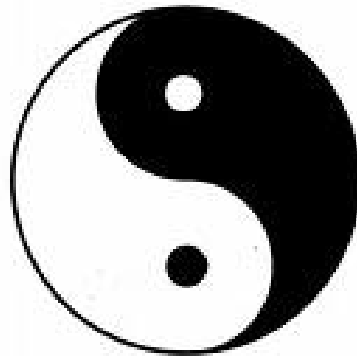
הערך "אוניברסליות" מוגדר כ"דאגה לרווחת כלל האנשים- הרצון להבין ולקבל אנשים אחרים, ודאגה לאיכות הסביבה ולשימור הטבע".

כעת קראי את הקטע הבא ונסי לדמיין בראשך את ההתרחשויות המתוארות בו. בהמשך תתבקשי לענות על שאלה לגבי הקטע.

בפעם האחרונה שראיתי בחדשות איך שמתייחסים לפליטים בדארפור ממש התרתחתי. איך זה ייתכן, שאנשים ששייכים למין האנושי בדיוק כמוני וכמוך – מופלים לרעה על לא עוול בכפם? כבר ארבע שנים נמצאת שם רוב האוכלוסייה בסכנת מוות, אונס ורדיפות, בגלל המלחמה המתחוללת. העולם הוא כל כך יפה. הטבע מדהים ביופיו, אנשים, פרחים, עצים... למה להרוס את כל זה על ידי מלחמות? כל כך נורא להפוך את העולם שלנו, במו ידינו, למקום רע ואכזר. חייהם של אנשים פשוטים, שחיו בכפרים שלהם וניהלו חיים טובים ויפים לכל דבר, הפכו יום אחד לגיהנום עלי אדמות.

איך מצב כזה יכול להימשך?! אני חושבת שהדבר הכי בסיסי בחיים זה לנהוג בצדק, להבין ולקבל כל בן אנוש, בלי הבדלי גזע, דת ומין. יש לדאוג לרווחת כלל האנשים, ולהגן על חלשים בחברה, כדי שהעולם שלנו יהיה מקום שטוב לחיות בו. ולכן, כשזכויות אנושיות כאלו מופרות- אי אפשר להישאר בחיבוק ידיים! לפיכך החלטתי לעשות מעשה. כתבתי עצומה למען פליטי דארפור וכמעט כל מי שאני מכירה חתם עליה. שלחתי אותה לממשלת סודן.

בנוסף אני אורזת תיק לשבועיים, מארגנת ומתרימה כמויות ניכרות של אוכל ובגדים ומצטרפת למשלחת הישראלית שנוסעת להושיט עזרה. אי אפשר לחשות עוד מול אי הצדק! חייבים לתקן עוולות חברתיות ולבנות עולם של שלום, שוויון ואהבה.

אנא סמני על הסולם הבא, עד כמה, לדעתך, ניתן לומר על דמות זאת שהיא מאופיינת באוניברסליות?

מאד מאופיינת באוניברסליות בכלל לא מאופיינת באוניברסליות

0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90% 100%